

Dene ngü ta te Luka ba teka Yesu Kurisito

Masere si-ngü

Kpara te ba buku ne, ah ena adi de gara mürü kuwa, ta te to maguma ye fü Yesu, de iri ye Luka ne. Engu ngbü ta endoro de wü Pawülü (Kolosayi 4:14). Luka engu ne, ah de engä *Yisarayele nda de. Ngü te engu ba ne ngbü esere fü nih, gü ba, “Yesu le kpah eyi aküwa wü *ganzi kpara, kpah baka te engu küwa wü di engä Yisarayele ne.” Ah sere kpah, gü ba, “Yesu ngbü ewu cinga wü kpara, baka wü mürü keke, wü kpara te e di esaka ewü ma, wü kpara te *Satana i ewü eyi gbü ku ka-ye, bete mene wü kpara te wü bu wü ngbü ekpa ngü ewü akpa ne.”

Luka ba kpah gara buku, teka wü ngü te mere te-ye, sidi nga gogo ka Yesu agbü kpî. Mü ena amaka wü ngü la gbü buku ka wü Mürü Tima ka Yesu. Luka ba wü buku de 'basu ne, tima fü gara awuba ye, de iri ye Teyofile. Wüh gü ba, Teyofile la ta de gara mere kpara ka wü *Rüma. Luka le de Teyofile wu, gü ba, ngü ka Yesu ka-ye de zu ngü fanü fanü.

Wü ngü te mü ena amaka gbü buku ka Luka, wüh dene.

Sapita 1:1-4 Masere ngü

Sapita 1:5-2:52 Ngü teka mabi Yüwane Mürü

Babatiza ake Yesu,

bete gaga ka-ewü

Sapita 3:1-20 Ngü ka Yüwane Mürü Babatiza
 Sapita 3:21-4:13 Ngü teka babatiza ka Yesu,
 bete ngü te Satana re maguma Yesu di
 Sapita 4:14-9:50 Wü ngü te Yesu mere agbü
 Galilaya
 Sapita 9:51-19:27 Wü ngü te Yesu mere o
 engu yia tete agbü Galilaya,
 da enü agbü Yerüsalema ne
 Sapita 19:28-23:56 Adu ngü ka Yesu, bete
 ngü ka kpi kaka-na
 Sapita 24:1-53 Züzükü ka Yesu gbü kpi, bete
 gogo kaka-na agbü kpi

Dene ngü te Luka ba teka Yesu Kurisito

¹⁻³ Wayi bala, mere kpara Teyofile, ma ngbü eba ngü ne fü mü teka ngü ka Yesu *Kurisito. Angü bi wü kpara kpo ta eyi, ere da eba ngü teka ngü ka Yesu, ta te engu ngbü emere esüka nih de sene ne. Wüh ba ngü la, gegege baka te ewü je gömö wü kpara, de te ewü wu ngü la ta cu de jia wü ne. Kpah bala, ma ngbü ta egiri lö ngü la. Ma maka eyi mbi. Titine fü ra adu afi, gü ba, ah reke fa sü, te ma ena aba nga wü ngü, de te mere te-wü la, 'buru fü mü. ⁴ Ma mere bala, teka de mü wu mbi mbi mbi, gü ba, ngü ka Yesu, ta te ewü ngbü eri mü di ne, ah ka-ye de zu ngü fanü.

Dene ngü te malayika ka Me mala,

teka ngü ka yayaka ka Yüwane Mürü Babatiza

⁵ Gbü wü re ta te gina *Erode ngbü mere miri tete, gbü nga nzö sü ka *Yudaya, gara mürü

gele ka Me ta ladü de iri ye Zakariya.* İri wara ka ta de Elizabeta, te di kpah gbü nguwa *Arona. ⁶ Wü Zakariya ake wara ye, Elizabeta, ta 'basu mini de züka wü kpara gbü jia Me, te ewü ngbü emere wü riri ka Me 'buru de maguma wü biringbö. ⁷ Amba, wüh bi ye ta nda-wü de, angü Elizabeta ka-ye ta de wündü. Kpah bala, wüh gbe ka-wü ta eyi 'basu mini, re ka-ewü nye sü kpah eyi fa sü.

⁸ Gbü gara sikpi, wü Zakariya de wü bu ye ngbü ta emere tima ka-wü gbü *Mere Kambü ka Me agbü Yerüsalema. ⁹ Fü ewü amere gele ka mafe kpara, teka afe mene kpara, te ena ari agbü *nzila sü kpa esambü ka Me, teka adi ecuru *rü de züka se ye baka kici kpala. Fü iri Zakariya akoro me-ye. Fü Zakariya ari agbü nzila sü teka amere tima ka gele la engakara Me. ¹⁰ Gbü lö-ra te Zakariya ri tete kpala, fü mere bi wü kpara angbü nda-wü da eyi-ta Me kpa etanü.

¹¹ Fü *malayika ka Me ayia akoro kpaka Zakariya kpa esambü ka Me kpala, arü gbü kokpa ede *cangali, de te wüh ngbü ecuru züka se-rü fü Me tete na la. ¹² Te Zakariya wu malayika ka Me la, fü fingangü kaka ayia adürü ka cürü.

¹³ Fü malayika la amala ngü fü Zakariya, gü ba, "Zakariya, mü kpe cürü de, angü Me je gba kamü eyi. Wara mü, Elizabeta, ena abi ye komoko fü mü. Fü mü agü iri na *Yüwane. ¹⁴ Mü ena angbü de tadu teka ngü kaka. Kpah bala, mere bi wü kpara ena angbü de tadu teka ngü kaka-na. ¹⁵ Angü ah ena adi de mere kpeke kpara gbü

---

* 1:5 1:5 Zakariya ta gbü nguwa wü mürü gele ka Me gbü nguwa kundu ye Abiya.

tima ka Me. Te di bala, ah tī anzö fi nda de. Angü, gbü sīkpī te wüh ena ayaka engu tete, Me ena ato wazi ka *Nzila Wazi ye fefe. ¹⁶ Ah ena alügü mere bi wü di engä *Yisaraye, ta te ewü dürü gbü ngü ka Me ne, 'buru te züka kaje ka Me. ¹⁷ Engu ena angbü endoro, da emere tima ka Me, gbü wazi ka Nzila Wazi Me, gegege baka nda *İliya, *mürü dofo ka Me ta gügü ne. Ngü te engu ena arī wü kpara di ne, ena areke ngü esüka wü wö ye wü jaji, de wü di wü 'buru meye. Ah ena arī wü mürü kögö-nzö, de wüh fū maguma wü, adu angbü emere züka ngü gbü jia Me. Ah ena areke kpah maguma wü kpara, teka fū ewü angbü nzo, aci nga Mere Miri te Me ena atima." Dela ngü ta te malayika ka Me mala fū Zakariya.

¹⁸ Te Zakariya je ngü la bala, fū mamaguma akolo. Fū ah ayia amala ngü fū malayika la, gü ba, "Ngü la, ma ena awu baye baye, gü ba, ah de zu ngü? Angü tītine a gbe ka-a eyi 'basu mini fa sü." ¹⁹ Fū malayika la alügü ngü fefe, gü ba, "Ma de malayika Gabürele. Ma ngbü erü engakara Me, teka angbü emere wü tima kakanä. Engu tima ra me-ye teka amala ngü la fū mü. ²⁰ Mü le aje ri ra de, neh teka ne? Te di bala, mü tī aro mö de. Mü ena angbü aböbö, zalü akoro gbü sīkpī te wara mü ena ayaka tete." Fū malayika la ayia anü sü ka-ye.

²¹ Gbü lö-ra engu la, fū ngü la aga gbü jia mere bi wü kpara, te ewü ngbü nda-wü eci nga Zakariya kpa etanü ne, afa sü, angü Zakariya yiri agbü *nzila sü ka Me la eyi fa sü. ²² Te Zakariya

koro tete kpa etanü, ah ti aro mö nda tîne de. Fü ah angbü emala ngü fü wü kpara la bü de kpa ye. Fü wü kpara la awu teke, gü ba, Me sere gara ngü eyi fü Zakariya agbü nzila sü ka-ye kpala.

²³ Te sïkpï ka tima ka Zakariya nza tete, fü engu ayia ago kpa gba ye. ²⁴⁻²⁵ Sidi nga sïkpï mba cükü'daye, fü wara ka, Elizabeta amaka bu. Fü Elizabeta amala ngü, gü ba, "Wayi, ni gbo nga iri Me, teka züka ngü te engu mere fü ni ne! Angü ngü ta te wüh ngbü efala ni di ne, Me reke ngü engu na la eyi." Fü Elizabeta ayia awo ngü la teka fe 'buruve. Ah mala fü wü kpara 'buru 'buru de.

Dene ngü te malayika ka Me mala

teka ngü ka yayaka ka Yesu

²⁶⁻²⁷ Fütanga ngü la, fü Me ayia atima *malayika ka-ye, Gabürele, kpaka gara jaji würose de iri ye *Mariya, agbü gara koti de iri ye Nazareta, gbü nga nzö sü ka *Galilaya. Ngü la mere te-ye, o bu Elizabeta mere eyi fe ma'diya. Mariya ta de jaji würose, te wüh dara engu fü gara komoko de iri ye *Yüsefa, ta te di gbü nguwa Miri *Davidi. ²⁸ Fü Malayika Gabürele ayia ari kpaka Mariya kpa esambü, amala ngü fefe, gü ba, "Mandi fü mü, Mariya. Mü ngbü de tadu, angü Me ladü tundu de mü. Ah o *züka maguma ye eyi te mü, fü ah ato mere wazi fü mü teka ngü la." ²⁹ Te Mariya je ngü la bala, fü mamaguma agürü. Fü ah angbü da eyi-ta tete-ye, gü ba, si-ngü gbü mandï la gü neh fe?

³⁰ Fü malayika la amala ngü fefe, gü ba, "Mariya, mü kpe cürü de, angü ngü ka-mü reke

gbü jia Me fa sü. ³¹ Mü ena amaka bu, fü mü abī ye komoko, agü iiri na Yesu. ³² Mbarase la, ah ena angbü mere kpara. Wüh ena angbü eī engu Ye Me. Mere Me ena ato wazi fefe, de ah ngbü mere miri füh kpökpö ka kundu ye, *Davidi. ³³ Ah ena angbü mere miri gbü nzö nguwa *Yisarayeले 'buru, fi mere badi. Wazi miri kaka ti anza kpo fi de.”

³⁴ Baka te Mariya je ngü la bala, fü ah amala ngü fü malayika la, gü ba, “Apa! Ngü la ena amere te-ye bala, neh baye baye? Baka te ni wu ngü ka komoko nda-ni la de ne.”

³⁵ Fü malayika alügü ngü fefe, gü ba, “*Nzila Wazi Me ena ato wazi la fü mü me-ye. Angü mbarase de te mü ena abī ne, ah ena adi de Ye Me. ³⁶ Mü ceka la, mürü mü, Elizabeta, maka bu kpah eyi, gbü gbe ye. Wü kpara ngbü ta efala engu, gü ba, ‘Ah de wündü, ah ti abī ye de.’ Titine engu eyi de bu, fe ma'diya dene. ³⁷ Angü ngü te ena afa Me, nda kü ma.”

³⁸ Te Mariya je ngü la bala, fü ah amala, gü ba, “Wayi, ma de labi ka Me. Ma eyi esa riri kaka. Ah le fü ngü la amere te-ye fere, baka te mü mala la.” Fütanga ngü la, fü malayika la ayia ace engu, anü sü ka-ye.

Dene ngü te Mariya nü ceka Elizabeta tete

³⁹ Te *Mariya je nga Elizabeta, gü ba, engu eyi de bu ye ne, fü ah ayia bü kere, gbü wü sikpi la, anü aceka Elizabeta, agba wü Zakariya, te di eze wü da agbü *Yudaya. ⁴⁰ Te engu koro agba Zakariya, fü ah amaka Elizabeta, agü mandī fefe. ⁴¹⁻⁴² Te Elizabeta je ri Mariya, te gü mandī

fü ye ne, fü engu awu 'duwa te mbarase kpo da emere wutu guvu ye. FÜ Elízabeta amaka wazi ka *Nzila Wazi Me, amala ngü de ri ye kpa tikpi, gü ba, “Mariya, Me le ngü ka-mü eyi fanü, fa wü würose füh kotö ne 'buru. Kpah bala, engu ena ato wazi fü mbarase, de te mü ena abí ne. ⁴³ De-mü, te mü di de ni ye Miri ka-ra ne, mü koro aceka ra tîne bü cu me-mü bane? Apa! Ngü la neh baye? ⁴⁴ Mariya, mü ceka la, te ma je ri mü, de te mü to mandí fere ne, mbarase kpo 'duwa da emere wutu de tadu guvu ra. ⁴⁵ Züka ngü di fü mü, de te mü to maguma mü eyi fü Me, teka ale ngü de te engu mala fü mü ne. Te di bala, wü ngü la ena amere te-wü 'buru tenga riri na, ba e te engu mala fü mü.” Dela ngü te Elízabeta mala fü Mariya.

Dene ci ka tadu te Mariya bí

⁴⁶ Teka ngü la, fü *Mariya angbü de tadu, ayia akpo ebí ci, gü ba,

“Maguma ra ngbü eyi de mere tadu.

⁴⁷ Ma egbo nga írí Mere Me, te küwa ra ne.

⁴⁸ Angü engu fi nga ra eyi, te ma di de labí kaka-na ne.

Akpo enatikine, anü kpa engagira nü,

wü kpara 'buru ena adi emala nga ra, gü ba,

‘Ma de würose te Me to züka ngü eyi fefe.’

⁴⁹ Me mere mere kpeke ngü eyi fere.

Ma egbo nga írí na, angü engu de wazi fa sü.

Ah ka-ye kpah *nzila.

⁵⁰ Wü kpara 'buru, te ewü ngbü emere rírí kaka, engu ena aküwa ewü fi mere badi.

⁵¹ Ah ngbü emere wü mere kpeke ngü.

Ah baya wü mürü kögö-nzö eyi,
angü wawazi na fa sü.

⁵² Ah gügürü wü miri,
de te ewü ngbü engbü gbü nzö wü kpara füh
kotö ne,
eyi 'buru kötö.
Fü ah aza wü kükürü kpara, adu ao da ewü.

⁵³ Ah to mere bi wü e fü wü kpara,
te ewü ngbü ekpi de tala ne.

Amba wü kpara,
ta te ewü di de mere bi wü e esaka wü ne,
ah liki ewü eyi de kpa wü kükürü.

⁵⁴ Ah koro teka ale ta-ngü te wü kpara ka-ye,
wü di enga *Yisarayele, de *züka maguma
ye,

⁵⁵ kpah baka ngü ta te engu mala fü *Abarayama,
gü ba, 'Ni ena amere wü ngü la bala te gara
fefe na,
de wü di ye 'buru, fi mere badi,' ne."

Dela ci ta te Mariya bi, te engu koro tete kpaka
Elizabeta.

⁵⁶ Fü Mariya angbü kpaka Elizabeta kpala,
teka wü fe bata. Fü ah ayia ago kpa gba wü, agbü
Nazareta.

*Dene ngü ka yayaka ka Yüwane Mürü Ba-
batiza*

⁵⁷ Fütanga ngü la, fü sikipi ka Elizabeta ayia ati
teka ayaka. Fü engu ayaka mbarase ka-ye la, jaji
komoko. ⁵⁸ Te wü bu ye Elizabeta, de wü mürü
ye na je ngü la, fü ewü angbü de tadu afa sü, gü
ba, "Me to züka ngü eyi fefe."

⁵⁹ Gbü sikipi 'bajena, fütanga yayaka la, fü ewü
akoro, teka agü mbarase la esa *basa. Wüh le

ta agü iri wö ye na, Zakariya, eküküte. ⁶⁰ Fū Elizabetha ace kpo, gü ba, “A'a, iiri na ena adi *Yüwane.” ⁶¹ Fū ewü alügü ngü fefe, gü ba, “Apa! İri kpara baka e la ladü gbü nguwa yi fanü? Ah nda ma.” ⁶² Fū ewü ayi-ta Zakariya bü de kpa wü, gbü ngü la, angü ah ti aro mö nda de. Wüh gü ba, “Ye ele de wüh gü iri mbarase ne, neh da?” ⁶³ Fū Zakariya ayo köcökpa. Fū ah aba ngü fefeh, gü ba, “İiri na de Yüwane.” Fū ngü la aga gbü jia wü kpara 'buru aga afa sü.

⁶⁴ Kpah bü gbü lö-ra engu la, fū mi Zakariya ayia afuru te-ye. Fū ah akpo tine da ero mö mbölö mbölö. Fū ah akpo da egbo nga iri Me de mere ri ye kpa tikpi. ⁶⁵ Teka ngü la, fū cürü ari te wü bu ye na la afa sü. Fū ngü la awü, abaya esüka wü kpara te nga nzö rüvü ka *Yudaya sela 'buru, tine 'duwa ba-neh-ene-la. ⁶⁶ Mene wü kpara 'buru ta te ewü je nga ngü la, fū ewü angbü de mere fingangü, da eyi-ta ngü esüka wü, gü ba, “Apa! Ngü ka mbarase la, ah ena angbü te gara, neh baye?” Angü wüh ti eyi awu, gü ba, mbarase la, Me to wazi eyi me-ye fefe fanü fanü.

Dene ci te Zakariya gbo nga iri Me di

⁶⁷ Fütanga ngü la, fū *Nzila Wazi Me ato wazi fū Zakariya. Fū engu akpo da emala ngü baka *mürü dofo, da ebī ci, gü ba,

⁶⁸ “Gbo nga e fū Mere Me,
te di de Mere Miri agbü kpī,
te ngbü gbü nzö wü kpara ka-ye,
wü *Yisaraye.

Nih gbo nga iri Mere Me,

angü ah koro eyi teka aküwa nih, wü kpara ka-ye.

69 Me tima kpeke kpara eyi teka aküwa nih, engu de kundu ye Miri *Davidi.

70 Ah mala ta wü ngü la gügü gömö wü mürü dofo ka-ye,

71 gü ba, 'Ni ena atima Mere Miri, te ena aküwa nih esaka wü vügü ka-nih.'

72 Wayi, Me sere *züka maguma ye eyi fü nih.

Ah fi nga ngü ta te engu mala fü kundu nih, *Abarayama ne, eyi,

73 gbü sikipi ta te ewü *nzö ngüte tete ake di, gü ba,

74 'Ni ena aküwa nih esaka wü vügü ka-nih, teka fü nih amere tima ka-ni de wazi, cürü tine ma.

75 Teka de nih ngbü ba züka wü kpara ka-ni, da emere wü züka ngü gbü jia ni,

te nga wü sikipi 'buru,

o nih di la ladü de jia nih, füh kotö sene.'

76 Te di bala, de-mü, ye ra, wüh ena angbü eï mü, gü ba,

mü de mürü dofo ka Mere Me.

Angü mü ena anü kpa engagira nü,

da ereke kaje fü Mere Miri te Me ena atima.

77 Kpah teka agü tamu ngü la fü wü kpara kaka, gü ba,

'Ah ena akoro teka aküwa ewü, angü ah ena aboro *siti ngü ka-ewü.'

78 Kükürü de, angü züka maguma ka Me fü nih fa sü.

Engu ena atima kpara te ena aküwa nih, te ena alofo sü fü nih füh kotö ne.

79 Teka ngü la, sü ena alofo gbü jia wü kpara 'buru, ta te ewü ngbü gbü mbiri sü ka kpi ne, alofo. Nih ena angbü endoro tìne te züka kaje, de gu ngü emagama nih teka ngü ka Me.”

Dela ci ka Zakariya ta te engu bî teka ngü ka ye ye, *Yüwane Mürü Babatiza ne.

80 Fü mbarase la aga, akoro mere komoko. Fü engu amaka kpah wazi, angbü kpeke kpara gbü jia Me. Fü engu angbü kpa etü gü kpala, zalü koro di gbü sîkpî, te engu koro gü tamu ye fü wü di enga Yisarayeले tete.

2

Dene ngü ka yayaka ka Yesu

1 Gbü wü re engu la, fü mere Miri *Kayisara Agusito ato kpeke rîri, gü ba, wü kpara 'buru nü ba îri wü gbü köcökpa, teka fü ni awu, gü ba, wüh neh fe? 2 Ngü la mere te-ye, o Kuriniyo ngbü ta miri tete, gbü nga nzö köti ka Sîriya. Ngü la, ah de gina ngü, te wüh ba îri wü kpara bala. 3 Teka ngü la, fü wü kpara 'buru ayia anü aba îri wü, agbü sü te nguwa ewü di gbügbü na.

4 *Yüsefa, fü mü ayia agbü Nazareta,* teka anü aba îri mü agba yi, agbü Beteleme,† te di de köti ta te wüh bî Miri *Davidi gbügbü na, angü Yüsefa koro gbü nguwa Davidi. 5 Fü ewü anü ake *Mariya, würüse ta te engu le aza ne, teka aba îri wü kpala ake di. Amba bu Mariya ndri ka-ye eyi. Ah gbamari teka ayaka. 6 Fü

* 2:4 2:4 Nazareta de gara nzö köti ka Galilaya. † 2:4 2:4 Beteleme de gara nzö köti ka Yudaya.

sikpī ka yayaka atī fū Mariya, o wūh di ciki agbū Beteleme kpala. ⁷ Fū Mariya ayaka gina engu ye, ye komoko. Fū engu agaga mbarase la de bongo, aseke engu gbū külū e, te wū yiti ngbū ezū e gbūgbū na, ciki esambū ka wū yiti la, angū wūh maka ta zūka sū ka rara nda-wū de.

Dene ngū te malayika ka Me mala fū wū mūrū kambiliki

⁸ Gara wū kpara ta ladū gbū sū la, te ewū ngbū endoro de wū kambiliki ka-wū gbū gü, da efete ewū. ⁹ Gbū biti la, fū Me atima gara *malayika ka-ye kpaka ewū. Fū wazi ka Me alofo sū ede ewū kpala 'buru raaa! Fū cūrū ayia arī te ewū afa sū.

¹⁰ Fū malayika la amala ngū fū ewū, gü ba, “Yi mere e akpe cūrū de, angū ma koro kpaka yi de zūka tofo ngū, te ena areke wū kpara fūh kotō ne 'buru. ¹¹ Angū enatikine gbū Beteleme,‡ wūh yaka Miri, te Me tima teka akūwa yi ne, eyi. ¹² Dene ngū te yi ena awu engu tete. Yi ena amaka vūrū jaji, te wūh gaga engu de bongo, seke gbū külū e, te wū yiti ngbū ezū wū e ka-wū gbūgbū na ne.”

¹³ Fütanga ngū te malayika mala la, rurrru! fū mere bi wū malayika ka Me ayia agbū kpī, akoro arū, abiti te-wū ede kiri wū la. Fū ewū akpo da ebī ci, da egbo nga irī Me, gü ba,

¹⁴ “Nih gbo nga irī Me.

Nih gbo nga Me agbū kpī.

Me to zūka gu ngū eyi fū wū kpara ka-ye.

---

‡ **2:11** 2:11 Beteleme de kōti ta te wūh bī Miri Davidi gbūgbū. Wūh bī Miri Yesu kphah sela.

Wü kpara te engu le ngü ka-ewü,
wüh ena angbü de mere tadu füh kotö ne 'buru."

¹⁵ Te wü malayika la nza ci ka-wü tete, fü ewü ayia ace wü mürü kambiliki la, ago ka-wü agbü kpì.

Fü wü mürü kambiliki la amala ngü esüka wü ngberrre, gü ba, "Ani nü la enü agbü Beteleme, teka aceka mene ngü, de te Me sere fü ani ne, cu de jia ani." ¹⁶ Fü ewü ayia bü kere, anü akoro agbü Beteleme, amaka *Mariya ake *Yüsefa, bete vürü mbarase, te wüh seke engu gbü külü e, te wü yiti ngbü ezü e gbügbü na la, fanü.

¹⁷ Te wü mürü kambiliki koro wu ngü la bala, fü ewü amala nga ngü, de te malayika mala fü ewü, teka ngü ka mbarase la, 'buru fü wü kpara.

¹⁸ Baka te wü kpara je ngü de gömö wü mürü kambiliki la, fü ngü la aga gbü jia ewü 'buru afa sü. ¹⁹ Fü Mariya akpo angbü da efi nga ngü la emaguma ye. ²⁰ Fü wü mürü kambiliki la ale kaje ka-wü ago, da ecu ngü Me, kpah da egbo nga iiri na, teka wü ngü 'buru te ewü nü ceka cu de jia wü, baka te ewü je gömö wü malayika ka Me ne.

Dene ngü te ewü gü iri Yesu tete na

²¹ Gbü sikipi 'bajena, fütanga yayaka la, fü wü *Yüsefa ake *Mariya aza mbarase, anü di, agü esa *basa, baka te di gbü gele ka wü *Yisaraye. Fü ewü agü iiri na Yesu, iri ta te *malayika mala nganga fü Mariya, o engu maka bu la de ne.

²²⁻²⁴ Fütanga ngü la, fü sikipi ayia ati fü Mariya, teka fü ewü areke ngü kaka sidi nga yayaka, baka

te di gbü *Riri ka Müse. Te di bala, fü wü Yüsefa ake Mariya ayia anü de vürü mbarase, agbü *Mere Kambü ka Me agbü Yerüsalema, teka ato takpa fü Me, ba e te *Müse ba gbü Riri ka Me, gü ba, “Wüh ena adi eto wü mö 'basu, teka areke ngü ka würüse, te bi ye, di.”[§] Wüh le kpah ao Yesu engagira Mere Me, angü wüh ba ta kpah eyi, gbü Riri ka Me, gü ba, “Te würüse bi gina enga ye, te ah de komoko la, ah le fü ewü aza engu, akoro di, ao engagira Mere Me.”*

²⁵ Gara kpara ta ladü agbü Yerüsalema kpala, de iri ye Simiyona. Engu de züka kpara, te le ngü ka Me de maguma ye biringbö. Ah ngbü ta kpah eo jia ye teka miri, te Me ena atima teka aküwa ani, wü di enga Yisarayeleye ne. Angü *Nzila Wazi Me ngbü ta eto wazi fefe me-ye. ²⁶ Fü Nzila Wazi Me la amala ngü fefe, gü ba, ye ti akpi la de, zalü te ye ena awu Miri la cu de jia ye feke.

²⁷ Fü wü Mariya ake Yüsefa aza Yesu, anü akoro di kpa etambasü Kambü ka Me, teka ao engu engagira Mere Me, baka te di gbü riri ka gele ka-ewü. Gbü sikpi la, fü Nzila Wazi Me aza Simiyona, anü di kpah kpala, teka awu Yesu.

²⁸ Te Simiyona koro maka ewü kpala, fü ah abi Yesu esaka ye, akpo da egbo nga iri Me, gü ba, ²⁹⁻³¹ “Wayi Mere Me, enatikine ma wu Mere Miri E-küwa-nih eyi cu de jia ra, kpah ba e ta te mü mala fere. Te di bala, ma ti e ka-ra eyi akpi

---

§ **2:22-24** 2:22-24 “Wü mö ka gü 'basu, anga togo mö ka koti 'basu.” Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Riri ka Gele ka wü Levi 12:1-8. * **2:22-24** 2:22-24 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Gogo ka wü Yisarayeleye 13:2, 11-15.

tüne, de gu maguma. Angü mbarase ne, mü tima engu teka aküwa wü kpara füh kotö ne 'buru. ³² Engu ena adi de ra-sü te ena agü tamu züka kaje ka-mü fü wü *ganzi kpara 'buru. Kpah bala, wü kpara ena agbo nga wü kpara ka-mü, wü di engu Yisaraye, teka ngü kaka.”

³³ Fü ngü de te Simiyona mala, teka Yesu ne, aga gbü jia wü Mariya ake Yüsefa afa sü. ³⁴ Fü Simiyona ayia ao kpa ye füh wü Mariya, ayi-ta Me, de ah to wazi fü ewü. Fü ah amala ngü fü Mariya, ni ye Yesu, gü ba, “Mbarase kamü ne, Me fe engu teka are maguma wü kpara. Angü wü gara kpara ena ato maguma wü fefe, fü ewü aküwa. Amba mene ewü de te ewü le ngü kaka de ne, wüh küwa kpah de. Angü engu de Ri Me te Me tima fü nih, amba mere bi wü kpara ti ale ngü la nda-wü de. ³⁵ Te di bala, siti fingangü ka-ewü, ta te wo te-ye awo ne, ena asere te-ye. Amba nda-mü Mariya, cinga ena akuru maguma mü, teka ngü ka mbarase ne, baka te wüh sö e de maguruma la.”

³⁶⁻³⁷ Gara mere würüse wökö ta kpah ladü kpala, de iri ye Ana, ye Fanüwele.† Engu ta de *mürü dofo ka Me, te Nzila Wazi Me ngbü ta eto wazi fefe, de ah di emala ngari Me. Wüh za ta te-wü ake watı ye, ra ngbee re lorozi. Fü watı ye na akpi ace engu. Fü würüse la angbü kpikpi ye, fütanga watı ye, zalü te re kaka koro tete teke bala de füh ye bala (84). Ah ngbü ta endoro etambasü *Mere Kambü ka Me te nga wü sikipi 'buru, da egbo nga iri Me, ra de bitı, da eku gba

† **2:36-37** 2:36-37 Fanüwele, de kpara te di gbü nguwa Asera.

fefe, kpah da *e'bi te-ye. ³⁸ Te wü Yüsefa ake Mariya koro de Yesu etambasü ka Mere Kambü ka Me la, fü Ana akoro kpaka ewü. Te engu wu Yesu, fü ah akpo 'duwa da egbo nga iri Me. Fü ah adu akpo da emala nga Yesu fü bi wü kpara, de te ewü ngbü ecı nga miri, te Me ena atima, teka aküwa wü di engu Yisarayeles ne, gü ba, miri la koro eyi dene.

³⁹ Te wü Yüsefa ake Mariya nza wü ngü, te di gbü *Riri ka Me 'buru tete, fü ewü ayia ago agba wü, agbü Nazareta, te di gbü nga nzö sü ka *Galilaya.

⁴⁰ Fü Yesu aga, akoro züka kpeke mbarase. Fü engu awu wü ngü afa sü. Fü Me angbü ele ta-ngü tete, da eto wazi fefe.

Dene ngü ka Yesu de wü mürü riri,

kpa etambasü Mere Kambü ka Me agbü Yerüsalema

⁴¹⁻⁴² Wü *Yüsefa ake *Mariya ngbü ta enü agbü Yerüsalema tenga wü re 'buru, teka azü *Karama ka Pasika, baka riri ka gele ka wü di engu *Yisarayeles. Te re ka Yesu koro tete nzükpa de fuh ye 'basu, fü ewü anü agbü Yerüsalema, teka azü Karama ka Pasika de wü ni ye.

⁴³⁻⁴⁴ Te wü sikipi ka karama la nza tete, fü ni ye Yesu ake Yüsefa ayia ka-wü de wü bu wü, ati te kaje, angbü ego. Fü ewü anü gbü ra dela gbuuu, wuh fi nda-wü, gü ba, "Yesu dene ladü de wü bu ye sela, ego." Amba Yesu, mü ce te-mü ka-mü, ngbü eyi ciki agbü Yerüsalema kpala. Etamurago la, fü ewü akpo da egiri engu esüka wü bu ye, angü gbü sikipi engu la, wuh wu

engu de. ⁴⁵ Wüh giri engu ma, wüh maka de. Fū ewü ara te kaje. Fū kpī aseke. Fū ewü alügü nga wü adu agbü Yerüsalema, teka agiri engu kpala.

⁴⁶ Te wüh du koro tete agbü Yerüsalema la, fū ewü ara aseke kpah kpī. Tine gbü sīkpī engu la, fū ewü adu amaka Yesu kpa etambasü *Mere Kambü ka Me, te ngbü esüka wü *mürü riri, da eje ngü gömö ewü, kpah da eyi-ta ewü de wü kpeke yitangü. ⁴⁷ Wü ngü de te engu ngbü elügü fū wü mürü riri la, ah ka-ye 'buru wü kpeke ngü. Fū ngü la aga gbü jia wü kpapa la afa sü.

⁴⁸ Te wü ni ye Yesu maka engu kpa esüka wü kpapa la tete, fū komö ewü ayia agu ka ngü la. Fū ni ye na, Mariya, amala ngü fefe na, gü ba, “Enga ni, ye mere ani ake wö ye bala, neh teka ne? Te ani ngbü egigiri ye de mere cinga emaguma ani de bane ne!” ⁴⁹ Fū Yesu alügü ngü fū ewü, gü ba, “Yi ngbü egiri ra, neh teka ne? Yi wu de, gü ba, ah le fū ra angbü engbü esambü ka Wüba?” ⁵⁰ Amba ngü de te Yesu mala fū ewü de bala ne, wüh wu si-ngü gbügbü na ndawü de.

⁵¹ Fütanga ngü la, fū Yesu ayia ago de wü ni ye, agbü Nazareta. Angü ah ngbü ta eje riri ka-ewü ereke areke. Fū ni ye na ao to ye fi te ngü te Yesu lügü fū ewü la.

⁵² Fū Yesu aga, akoro mere kpeke komoko, te wu ngü fa sü. Ngü kaka reke gbü jia Me fa sü, gbü jia wü kpapa kpah bala.

*Dene ngü ka Yüwane Mürü Babatiza**Matayo 3:1-12; Marako 1:1-8; Yüwane 1:19-28*

1-2 Ta gbü re te mere miri *Kayisara Tiberiya ngbü füh kpökpö ka wü *Rüma teka re nzükpa de füh ye 'buruve,* dela o wü Anasi ake Kayafa di ta de wü mere kpara füh kpökpö ka wü *mürü gele ka wü *Yisarayeale agbü Yerüsalema. Ta gbü wü re la, *Yüwane ye Zakariya ngbü ta engbü ka-ye kpa etü gü kpala. Fü Me ayia amala ngü fefe, de ah kpo de tima ka-ye. ³ Fü Yüwane ayia akpo da endoro gbü wü köti te ewü di agbü gü, gbmari ede mere ngu Yürüdene, da emala ngari Me, gü ba, "Wü ce *siti ngü ka-wü 'buru asidi, wü fü maguma wü, teka fü wü aza *babatiza, fü Me aboro siti ngü ka-wü 'buru." ⁴ Ngü la ti kpini baka ngü te *mürü dofo Yisaya ba ta gügü gbü *Ngari Me, gü ba, "Gara kpara ena akoro, angbü emala ngü de mere ri ye kpa etü gü, gü ba, 'Mere Miri, te ena aküwa ani ne, te ekoro! Ah le de wü reke kaje fefe mbi mbi. ⁵ Wüh ena ani wü cudu 'buru ani. Wüh ena asoro mere rüvü asoro, fü ewü agbigbi wü ndugu rü, de wü da 'buru asidi. Wüh ena afü wü cingili kaje 'buru, ao mbi. Angü ah le de kaje la ngbü ngba ngba ngba teka Mere Miri la, ⁶ teka fü wü kpara 'buru awu, gü ba, Me tima kpara eyi teka aküwa ani.' "† Dela ngü ta te Yisaya ba

* **3:1-2** 3:1-2 Ta gbü wü re la, Pilatü nda-ye de miri te ngbü eceka kpi fütanga nzö wü sü ka Yudaya. Anitipa Erode ta nda-ye miri ka Galilaya. Enga ni ye Erode de iri ye Filipo ngbü nda-ye miri agbü Ituraya bete Turakoniti. Lisaniya ngbü ta nda-ye miri agbü Abilene. † **3:6** 3:6 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Yisaya 40:3-5.

teka ngü ka Yüwane.

⁷ Fü mere bi wü kpara aci akpo da ekoro kpaka Yüwane, teka de ah to babatiza fü ani. Te Yüwane wu ngü la bala, fü engu amala fü ewü, gü ba, “De-yi, wü mürü mani! Yi baka wü kpürü, angü maguma yi esiti! Yi efi nda-yi, gü ba, ani ena aküwa gbü kuru, te Me ena ato fü wü siti kpara te gara ne, bü teka ngü, te yi ngbü emala bü de komö yi kükürü kükürü de bala? E-mala ngü la fü yi bala, neh da?” ⁸ Te yi le aküwa fanü la, ah le de yi fü maguma yi, adi emere wü ngü te ena areke gbü jia Me. Yi efi nda-yi, gü ba, ‘Ani ena aküwa, angü ani de wü kundu ye *Abarayama,’ ne? A'a! Yi mere e afi nga ngü bala de! Te Me le la, ah tü eyi afü wü teme ne 'buru, akoro di wü di Abarayama tete, te ngü ka-ewü ena areke gbü jijia, afa nda-yi ka! ⁹ Yi ceka la, Me eyi nzo teka ato kuru fü yi, baka kpara te di de gifí esaka ye, teka agírí mene rü te rí de, fü engu ade, agü agbü wa.”

¹⁰ Te mere bi wü kpara la je ngü gömö Yüwane bala, fü maguma ewü ayia akolo. Fü ewü akpo da eyi-tata, gü ba, “Ani ena amere tîne dene neh baye?” ¹¹ Fü Yüwane alügü ngü fü ewü, gü ba, “Ah le de yi di ele ta-ngü te-yi esüka yi. Te mü de bongo esaka mü 'basu la, mü za gara, mü to fü kiri mü, de te ngbü ngírímu ne. Te mü de zü-e esaka mü, ah le fü mü aye süsüka, ato gara fü kiri mü te ngbü engbü tala.”

¹² Fü wü gara kpara, te ewü ngbü ero *jiase, eto fü miri, akoro kpaka Yüwane, de ah to babatiza fü ani. Fü ewü ayi-tata, gü ba, “Mere

kpara, ani ena amere nda-ani baye?" ¹³ Fū Yüwane amala ngü fū ewü, gü ba, "Jiase te yi ngbü ero esaka wü kpara ne, yi mere e ao gara jiase fefeh de, ah ngbü ba e te wü miri mala fū yi."

¹⁴ Wü marajümüya ta kpah ladü sela, fū ewü ayi-ta Yüwane, de nda-wü ngü, gü ba, "Amba de ani, nda-ani ngü ena adi neh baye?" Fū Yüwane alügü ngü kpah fū ewü, gü ba, "Yi mere e angbü egbürü jiase ka wü kpara de wazi de, angü dela zi. Yi mere e angbü ezoro wü kpara bü kükürü, da esutu wu eküte ewü kpah de. Jiase ka tima te wüh ngbü eto fū yi la, ah le fū yi adi eza de züka maguma yi."

¹⁵ Teka ngü la, fū mere bi wü kpara akpo da eyi-ta tete-wü, teka ngü ka Yüwane, gü ba, "Anga engu ena adi de *Kurisito, Miri te Me tima teka aküwa ani ne?" ¹⁶ Te Yüwane wu ngü la bala, fū engu amala ngü fū mere bi wü kpara la, gü ba, "Ma de Kurisito engu nda-ra de! Ma ngbü eto babatiza fū yi de ngu kükürü. Amba Mere Miri engu ladü, te ena akoro sidi nga ra. Wawazi na fa nda-ra ka. Ma nda-ra bü baka labi kaka, te ena areke kaje fefe. Ma be teka tima la nda-ra de, angü engu me-ye de mere kpara fere. Te engu ena akoro la, ah ena ato babatiza fū yi de wazi ka *Nzila Wazi Me, te di baka wa, teka fū yi amere tima ka Me areke areke. ¹⁷ Ah ena akoro de körö esaka ye, teka afeke jia ndo ka-ye di. Te engu feke jia ndo ka-ye eyi la, ah ena aza jijia na, ao agbü kafa. Fū engu adu akö caca na la, acuru acuru gbü mere wa te ünü nda de." ¹⁸ Dela ngari Me te Yüwane ngbü erī wü kpara di. Fū ah angbü

kpah emala mere bi wü gara ngü gbü mani fü ewü bala.

¹⁹ FÜ Yüwane angbü ta kpah erī Miri Anitīpa *Erode, teka bi wü siti ngü te engu ngbü emere, baka te ewü za te-wü ake Erodiya, te di de wara engā ni ye, de irī ye *Fīlipo ne. ²⁰ Tekā ngü la, fü miri la adu amere kpah gara mere siti ngü, teka te engu zoro Yüwane, gü agbü ku ne.

Dene ngü ka babatiza ka Yesu

Matayo 3:13-17; Marako 1:9-11

²¹ Te engā gina, o Miri Anitīpa *Erode zoro *Yüwane, gü agbü ku la de, fü Yesu ayia akoro kpaka Yüwane, teka aza *babatiza, o mere bi wü kpāra za nda-wü eyi 'buru. FÜ Yüwane ayia ato babatiza fefe. Fütanga babatiza, fü Yesu akpo da eku gba fü Me. FÜ kpī ayia aü te-ye.

²² FÜ *Nzila Wazi Me akoro kpala baka mö, arü gbü nzö Yesu. FÜ ri Me ayia awü kpa gbü kpī, gü ba, “Mü zu de Ye ra, te ma le fa sü, te ma o maguma ra eküküte.” Dela ngü ta te mere te-ye, te Yesu za babatiza tete esaka Yüwane.

Dene irī wü kundu ye Yesu

²³ Yesu kpo ta de tima, te Me tima engu de ah mere ne, o re kaka koro eyi teke biri de füh ye nzükpa. Wü kpāra ngbü ta efi nda-wü, gü ba, engu de ye *Yüsefa, watī ye *Mariya, te di de ye Eli ne. ²⁴ Angü nguwa ewü kpo ta bane. Eli ta de ye Matata. Matata de ye Levi. Levi de ye Meleki. Meleki de ye Yanayī. Yanayī de ye Yüsefa. ²⁵ Yüsefa de ye Matatiya. Matatiya de ye Amüsa. Amüsa de ye Nawuma. Nawuma de ye Eseli. Eseli de ye Naga. ²⁶ Naga de ye

Mata. Mata de ye Matatiya. Matatiya de ye Semeyini. Semeyini de ye Yüseka. Yüseka de ye Yoda. ²⁷ Yoda de ye Yüwane. Yüwane de ye Resa. Resa de ye Zerubabela. Zerubabela de ye Salatiyele. Salatiyele de ye Neri. ²⁸ Neri de ye Meleki. Meleki de ye Adi. Adi de ye Küsama. Küsama de ye Elemadama. Elemadama de ye Ere. ²⁹ Ere de ye Yesüwa. Yesüwa de ye Eliyezere. Eliyezere de ye Yürima. Yürima de ye Matata. Matata de ye Levi. ³⁰ Levi de ye Simiyona. Simiyona de ye Yuda. Yuda de ye Yüsefa. Yüsefa de ye Yünama. Yünama de ye Eliyakima. ³¹ Eliyakima de ye Meleya. Meleya de ye Mena. Mena de ye Matata. Matata de ye Natana. Natana de ye *Davidi, ta te di miri ka wü di engä *Yisarayele ne. ³² Davidi ta de ye Yese. Yese de ye Obede. Obede de ye Büwaza. Büwaza de ye Salamona. Salamona de ye Nasona. ³³ Nasona de ye Aminadaba. Aminadaba de ye Adimina. Adimina de ye Rama. Rama de ye Ezerone. Ezerone de ye Pereze. Pereze de ye Yuda. ³⁴ Ah de *Yuda, te di de ye Yakobo ne. *Yakobo de ye Yisaka. *Yisaka de ye Abarayama. *Abarayama de ye Tera. Tera de ye Nayora. ³⁵ Nayora de ye Seruga. Seruga de ye Ruu. Ruu de ye Pelege. Pelege de ye *Ebere. Ebere de ye Sela. ³⁶ Sela de ye Kenana. Kenana de ye Arafakasada. Arafakasada de ye Seme. Seme de ye *Nüwa. Nüwa de ye Lemeke. ³⁷ Lemeke de ye Metusela. Metusela de ye Enoka. Enoka de ye Yerede. Yerede de ye Malalele. Malalele de ye Kenana. ³⁸ Kenana de ye Enosa. Enosa de ye Sete. Sete de ye *Adama. Adama

nda-ye tîne de gina kpara ta te Me mere engu ne.

4

*Dene ngü te Satana re Yesu di
Matayo 4:1-11; Marako 1:12-13*

¹ Fütanga ngü te *Yüwane to *babatiza fü Yesu nza tete agbü Yürüdene, fü *Nzila Wazi Me ayia arî emaguma Yesu. Fü Nzila Wazi Me la ayia aza engu, anü di kpa etü gü. ² Fü tala ayia amere Yesu agbü gü kpala 'duwa ba-neh-ene-la, angü ah ra sikipî teke 'basu, ah zü e de. Fü *Satana angbü fi bü da ere mamaguma gbü wü sikipî la. ³ Fü Satana ayia amala ngü fefe, gü ba, “Te mü zu de Ye Me fanü fanü la, mü mala ngü fü teme dene, de ah fü te-ye, koro zü-e tete fü mü, fü mü azü.” ⁴ Yesu gü ba, “Mü fi, gü ba, e te ena aküwa kpara, ah bü duu de zü-e? *Ngari Me gü neh fe? E te ena aküwa kpara fanü fanü, ah ka-ye de ngü ka Me.”*

⁵ Fütanga ngü la, fü Satana ayia aza Yesu, anü di kpa füh mere rüvü kpa tikpî, asere wü züka ngü de füh kotö ne, de wü nga nzö sü 'buru fefe na bü kere kere bala, ⁶ gü ba, “Ceka la wü e la, ah 'buru de nda-ra. Ma tî eyi ato bü nzö fü mene kpara, te ma le ngü kaka. ⁷ Te mü cu ngü ra ba me ka-mü la, ma ena ato wü e la ato 'buru fü mü. Ma ena ato kpah wazi fü mü, de wü züka wü e de füh kotö ne 'buru.” ⁸ Fü Yesu adu alügü ngü fefe, gü ba, “Wüh ba gbü Ngari Me, gü ba,

---

* **4:4** 4:4 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Manda nga Riri 8:3.

‘Mü di ecu nzö ngü Mere Me kpikpi ye, de mü di emere duu riri kaka.’ ”†

⁹ Te Satana je ngü la bala, fü ah adu kpah aza Yesu, anü di agbü Yerüsalema, ali ake di kpa enzö *Mere Kambü ka Me kpa tikpi. Fü ah ayia amala ngü fefe, gü ba, “Te mü zu de Ye Me fanü la, mü ce la te-mü, mü ti kpa kötö kpala, ah mere ngü de. ¹⁰ Angü wüh ba gbü Ngari Me, gü ba, ‘Me ena atima wü *malayika ka-ye teka ale ta-ngü te mü. ¹¹ Wüh ena akoro abi mü esaka wü, mü ti amo lö mü eküte teme de.’ ”‡ ¹² Fü Yesu alügü ngü fefe, gü ba, “Wüh ba kpah eyi gbü Ngari Me, gü ba, ‘Mü mere e are maguma Mere Me de.’ ”§

¹³ Te Satana re Yesu tete de wü ngü la 'buru bi ma ne, fü ah ayia ace la mba engu teka gara sikipi.

Dene ngü te Yesu kpo de tima ka-ye tete agbü Galilaya

¹⁴ Fütanga wü ngü la, fü Yesu ayia kpala, adu agbü *Galilaya. Fü *Nzila Wazi Me angbü ake di, da eto wazi emamaguma. Fü nganga ayia awü gbü nga nzö sü la 'buru. ¹⁵ Fü engu akpo da eri wü kpara gbü wü *kambü ka biti-te ka-ewü kpala. Fü wü kpara 'buru angbü egbo nganga na.

¹⁶ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia anü akoro agbü Nazareta, gbü sü ta te engu ga gbügbü na. Gbü *sikipi ka Me, fü engu ayia ari kpa esambü ka biti-te, baka te engu ngbü emere gügü gbü wü sikipi

† **4:8** 4:8 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Manda nga Riri 6:13.

‡ **4:11** 4:11 Mü ena amaka ngü la gbü Ci ka wü Davidi 91:11-12.

§ **4:12** 4:12 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Manda nga Riri 6:16.

ka Me 'buru. Fū ah ayia arū tikpi teka atanga *Ngari Me fū ewū. ¹⁷ Fū ewū aza buku ka *mürü dofo Yisaya, ato fefe na, de ah tanga. Fū engu aza buku la, aü, amaka sü de te ewū ba ngü gbügbü kpala, gü ba, ¹⁸ “Nzila Wazi Me ngbü eto wazi fere, angü Me fe ra eyi teka aza ngari ni, Me, anü di, amala fū wü mürü cinga. Ah tima ra kpah kpaka wü kpara agbü ku, teka amala fū ewü, gü ba, ‘Ni, Me, ena afuru wü gbü ku la afuru.’ Ah tima ra kpah de ma nü kpaka wü kpara de te jia ewü ni ani, gü ba ‘Ni ena aü jia wü.’ Ah tima ra kpah teka aküwa wü labi gbü cinga ka-ewü. ¹⁹ Ah tima ra kpah kpaka wü kpara ka-ye, amala ngü fū ewü, gü ba dene, ‘Sikpi te ni, Me, ena aküwa wü tete, koro eyi.’ ”

²⁰ Te Yesu tanga wü ngü la nza tete, fū engu alügü buku la kpaka mürü tima. Fū ah adu angbü ka-ye kötö. Fū wü kpara 'buru de kpa esambü ka biti-te la angbü da eceka engu de kpeke jia. ²¹ Fū engu akpo da emala ngü fū wü kpara la, gü ba, “Ngü ta te wüh ba gbü buku ne, ah ti eyi kpini baka e te yi ngbü ewu dene.”

²² Teka ngü la, fū ngü ka Yesu aga gbü jia wü kpara 'buru, teka kpeke ngü, de te engu ngbü emala fū ewü la. Fū ewü akpo tine angbü da emala nganga na esüka wü, gü ba, “Apa! Ye komoko la, ah de ye *Yüsefa de?”

²³ Te Yesu je ngü la bala, fū ah amala ngü fū ewü, gü ba, “Wü kpeke ngü 'buru, te yi ngbü eje nga ra di, te ma ngbü emere agbü Kaparanama ne, yi ngbü efi, gü ba, ma mere gbü sü ka-nih sene de, neh teka ne? Ngü ka-yi baka ngü mani,

te wüh ngbü emala, gü ba, 'Te mü de mürü kuwa la, ah le de mü di kpah eküwa wü mürü mü.'

²⁴ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Angü te mü de *mürü dofo la, wü kpara gbü wü gara sü 'buru ena angbü ecu ngü mü me-wü, amba 'duwa wü mürü mü, wüh cu ngü mü nda-wü de.

²⁵ Dene kpah gara kpeke ngü te ma ngbü emala fü yi. Yi efi nda-yi, gü ba, Me ti ale ta-ngü te wü *ganzi kpara de? A'a, ah bala de! Yi ceka la, gbü wü re ta te mürü dofo *İliya ngbü emere tima ka Me tete na, agö li de, teka re bata de tü ye. Fü mere tala ayia ati gbü sü la 'buru. Gbü wü re la, mere bi wü wökö ta ladü gbü tö ka wü *Yisarayeale. ²⁶ Amba Me tima ta İliya kpaka ewü, teka ale ta-ngü te ewü, nda de. Me tima engu ka-ye bü duu kpaka gara würüse wökö, te di de ganzi kpara agbü Zarefata, agbü tö ka Sidona. Yi fi nga ngü la nda-yi neh de?

²⁷ Kpah bala, gbü wü re ta te İliya ngbü emere tima tete, mere bi wü mürü *jiakö ta ladü gbü tö ka wü Yisarayeale, amba wüh küwa 'buru de. 'Duwa Namana kpikpi ye, te di de ganzi kpara, kpara ka Siriya ne, küwa ka-ye bü duu me-ye."

²⁸ Te mere bi wü kpara la je ngü la tete bala, fü ewü azinga eküte Yesu. ²⁹ Fü ewü ayia azoro Yesu, agbeke engu, anü di kpa etanü mba canza ede mere köti ka-wü. Fü ewü aza engu, ali di kpa füh mere rüvü,* de ani nzi engu, agü akötö. ³⁰ Yiri! Fü Yesu adürü ka-ye bü esüka ewü sela, anye sü ka-ye.

---

* **4:29** 4:29 Dene rüvü te wüh ji mere köti ka-wü fefeh na.

*Dene ngü ka Yesu de wü siti wü di engä me
Marako 1:21-28*

³¹ Gbü gara ra, fütanga ngü la, fü Yesu anü akoro agbü Kaparanama.† Gbü *sikpī ka Me, fü Yesu arī kpa *esambü ka biti-te, akpo da erī wü kpara kpala. ³² Fū ngü de te Yesu ngbü erī ewü di la, ayia aga gbü jia ewü 'buru afa sü. Angü ah ngbü ta erī wü kpara la de mere wazi, baka mere kpara te Me tima engu me-ye.

³³ Gara komoko ta ladü, kpa esambü ka biti-te la, de *siti wü di engä me guvu ye. Fū komoko la ayia akpo da eba rere de mere ri ye, gü ba, ³⁴ “Apa! Yesu,‡ nda-ani ngü de wü ye, ah de ne ngü ne? Ye koro dela teka amörö ani asidi? Ani wu ye kpo. Ye de züka kpara te Me tima füh kotö ne!” ³⁵ Fū Yesu arü amala ngü fü siti wü di engä me la kpekpeke, gü ba, “Yi nga anga, de yi koro guvu komoko la asidi!” Fū siti wü di engä me la ayia agbüürü komoko la, agbo kötö, esüka wü kpara sela. Fū ewü ayia akoro guguvu, akpe, atafa ka-wü. Wüh mere engu esiti de.

³⁶ Fū ngü la aga gbü jia wü kpara 'buru afa sü. Fū ewü angbü emala ngü esüka wü, gü ba, “Apa! Dene bane neh ene ngü ne? Yi ceka la, Yesu ngbü emala ngü fü wü di engä me de wazi, fü ewü angbü eje ngü kaka, angbü egoro guvu kpara asidi! Ah maka de wazi la neh kaye?” ³⁷ Teka ngü la, fü nga Yesu awü esüka wü kpara gbü nga nzö sü la 'buru.

† **4:31** 4:31 Kaparanama de gara kötī gbü nzö kötī ka Galīlaya.

‡ **4:34** 4:34 Yesu ka-ye de kpara ka Nazareta.

Dene ngü ka Yesu te küwa mere bi wü mürü keke

Matayo 8:14-17; Marako 1:29-34

³⁸ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia ace *kambü ka biti-te la. Fü ah ayia anü ka-ye agba Simüna Petero. Gbü sikipi la, ni ye wara Simüna ngbü ta eke ake. Sosoko ri ta fa sü. Fü ewü anda'ba te-wü fü Yesu, de ah küwa engu. ³⁹ Fü Yesu akoro, arü ede würüse la, amala ngü fü keke la kpekpeke. Bü baka te engu mala ngü la, fü keke la ayia anza. Fü würüse la ayia anü 'duwa amere kümü, ato fü ewü.

⁴⁰ Etamurago la, te ra ti tete na, fü wü kpara gbü wü sü la ayia aza wü mürü wü, te ewü di de wü keke te wü 'buru, akoro de ewü kpaka Yesu, de ah küwa ewü. Fü Yesu ayia ao kpa ye gbü nzö ewü biri biri 'buru. Fü keke ka-ewü la anza 'buru. ⁴¹ Wüh koro ta kpah de mere bi wü kpara, de *siti wü di enga me guvu wü. Fü Yesu amala ngü fü siti wü di enga me la. Fü ewü ayia akoro guvu wü kpara la asidi, da eku gba de mere ri wü, gü ba, "Yesu, ye de Ye Me fanü fanü!" Teka ngü la, fü Yesu angbü emala ngü fü ewü kpekpeke, da etiri ewü, gü ba, "Wü nga anga." Kükürü de, angü siti wü di enga me la wu ta eyi, gü ba, Yesu ka-ye de *Kurisito te Me tima engu fuh kotö ne.

Dene ngü te Yesu ndoro de to ngari Me tete,

gbü wü sü ka Galilaya

Marako 1:35-39

⁴² Te kpi seke tete, fü Yesu ayia agbü Kapanama kpala, anü ka-ye agbü gü, teka aku

gba fü Me. Fü mere bi wü kpara akpo da egiri engu. Te wüh nü maka engu, wüh le ta de engu ce ani, anü agbü gara sü de. Fü ewü angbü egiri kaje teka atiri engu. ⁴³ Te Yesu wu ngü la bala, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Ah le fü ni anü kpah agbü gara wü sü, amala ngü ka Me fü wü kpara de kpala. Angü Me tima ni ngbürü teka ngü la. Wü mere e atiri ni sela de.”

⁴⁴ Fü Yesu ayia akpo da endoro gbü nga nzö wü sü la 'buru, da eri wü kpara de ngü ka Me, kpa *esambü ka biti-te ka-ewü.

5

Dene ngü ka Yesu ake Simüna Petero

¹ Gbü gara sipi, fü Yesu akoro angbü ede mere ngu de iri ye *Galilaya.* Fü mere bi wü kpara akoro teka aje ngari Me gögömö na. Fü ewü akpo da enzini te-wü da egbene sü. ² Fü Yesu aceka kpi, ayia awu wü *zabu 'basu te wüh i o edere ngolo. Wü mümürü koro gbügbü na eyi. Wüh ngbü ezürü wü yimba ka si ka-wü. ³ Gara zabu la, ah de nda Simüna Petero. Fü Yesu ayia ali angbü gbügbü. Fü ah ayi-ta Simüna, teka de ah ka de zabu la mba cükü'daye etü ngu. Fü Yesu angbü ka-ye gbü zabu la, kpa etü ngu kpala. Wü kpara nda-wü 'buru füh gümba. Fü engu akpo da eri wü kpara de to ngari Me.

⁴ Te Yesu mala ngari Me nza tete, fü ah amala ngü fü Simüna, gü ba, “Ye ka de zabu la kpa etü ngu, gbü sü te cu acu, fü wü agü yimba ka-wü

---

* **5:1** 5:1 Gara iri ngu Galilaya, ah de Genezareta.

de wü bu ye la, teka fü wü azoro si.” ⁵ FÜ Símüna amala ngü fefe na, gü ba, “Akoo! Mere kpara, ani mere tima di bü eyi gbü biti ne, ngírrri! ani maka e nda-ani mbele de. Amba teka ngü de te ye mala la, ani ena agü yimba engu la bü agü bala.”

⁶ Te wüh gü yimba ka-wü tete, baka te Yesu mala fü ewü la, fü ewü ayia azoro mere bi si gbe gbe gbe. Dela si tìne de! Yimba ka-ewü yia ekolo akolo, teka tiri wü si. ⁷ FÜ wü Símüna aï wü bu wü, te ewü di gbü gara zabu ne, da ecökölö ewü de kpa wü, teka de wüh koro, ale ta-ngü te ani. FÜ ewü akoro, aro wü si gbü wü zabu de 'basu ne, asi 'buru gbe! Zabü yia tìne erī arī esa ngu teka tiri wü si te fa sü.

⁸⁻⁹ Te Símüna wu ngü la bala, fü cürü arī tete afa sü. FÜ ah ayia abu nzökuta ye kötö, eri lö Yesu, anda'ba te-ye fefe, gü ba, “Mere kpara, mü yia ede ra sela asidi, angü ma ka-ra de siti kpara.” Angü ngü ka mere bi wü si la ga gbü jia wü Símüna de wü bu ye cu fa sü.

¹⁰ FÜ cürü ayia arī kpah te wü bu ye Símüna de 'basu, wü *Yakobo ake *Yüwane, wü di Zebedayo, te ewü ngbü gbü gara zabu ne, afa sü.

FÜ Yesu ayia amala ngü fü Símüna, gü ba, “Mü mere e akpe cürü de. Akpo enatikine, mü ena angbü ezoro wü kpara fü Me.”

¹¹ FÜ ewü agbeke wü zabu ka-wü la edere ngolo, ace ao sela, ayia bü kürrrü, alala gbü nga Yesu.

*Dene ngü ka gara mürü jiakö, te Yesu küwa
Matayo 8:2-4; Marako 1:40-45*

12 Gbü gara sĭkpĭ, o wü Yesu ngbü tete gbü gara mere kötĭ, fū gara komoko te di de *jiakö eküte ye, ayia akoro kpaka Yesu. Fū engu ayia abu nzökuta ye kötö engagira Yesu, anda'ba te-ye fefe, gü ba, “Akoo, mere kpara! Ye de mere mürü wazi! Ni ngbü eyi-ta ye, te ah gbü jia ye 'be la, de ye küwa ni gbü keke ka-ni ne.” 13 Fū Yesu ayia ao kpa ye eküte komoko la, gü ba, “Wayi, ma le eyi. Küte mü reke ereke!” Baka te Yesu mala ngü la tete, 'duwa fū keke la ayia ace engu.

14 Fū Yesu adu amala ngü fū komoko la kpekpeke, gü ba, “De-ye deyĭ, ye mere e amala nga ngü la fū wü gara kpara de. Ye nü enü, ye mere ngü, ta te *Müse ba gbü *Rĭrĭ ka Me ne. Ye za nü, ye nü di kpaka *mürü gele ka Mere Me, de ah wa, ah to fū Me teka ngü la, teka fū wü kpara 'buru awu, gü ba, küte ye reke eyi fanü.”†

15 Teka ngü la, fū nga Yesu ayia awü tĭne afa sü. Fū mere bi wü kpara aci angbü da ebiti te-wü, teka adi eje to ngari Me gögömö na. Kpah bala, teka de Yesu küwa ani gbü wü keke ka-ani.

16 Amba fū Yesu angbü enü ewo te-ye agbü gü, teka adi eku gba fū Me kpikpi ye, kpala.

Dene ngü te Yesu küwa gara komoko te küküte kpi akpi 'buru

Matayo 9:2-8; Marako 2:2-12

17 Gbü gara sĭkpĭ, Yesu ngbü ta erĭ wü kpara de to ngari Me. Fū mere bi wü kpara akoro teka aje ngü la gögömö na. Gara wü *Farusi,

---

† 5:14 5:14 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Gele ka wü Levi 14:1-32.

de wü *mürü riri, ta kpah ladü esüka ewü. Gara ewü koro ta agbü wü nzö köti ka *Galilaya, gara nengete agbü *Yudaya, bete mene wü gara te ewü koro agbü mere köti, Yerüsalema ne. Fü Me angbü eto mere wazi fü Yesu teka aküwa wü mürü keke la di.

¹⁸ Wüh te eceka de, wü gara kpapa bi gara komoko te küküte kpi akpi, koro di eyi, ta de ani nü di kpaka Yesu. Fü ewü agiri kaje, ta de ani ri de mürü keke la kpa esambü, ao engagira Yesu.

¹⁹ Amba dada ma, angü mere bi wü kpapa ni ta kaje eyi 'buru. Da ewü te wüh ena ari akoro kpaka Yesu ma. Fü gara fingangü akoro gbü nzö ewü. Fü ewü ayia ali kpa enzö kambü, afuru nzö kambü la, ai ku te ka'da la, ato komoko la di te görö, de te ewü furu la, ferrre esüka wü kpapa la, ao 'duwa mbiii engagira Yesu, de ah küwa engu.

²⁰ Te Yesu wu ngü de te wü kpapa la mere de bala, fü ah awu teke, gü ba, wüh to maguma wü eyi fü ni fanü fanü. Fü ah adu amala ngü fü mürü keke la, gü ba, "Enga wüna, ma boro *siti ngü ka-mü, te mü mere gbü jia Me ne, eyi!"

²¹ Te wü mürü riri, de wü Farusi je ngü la bala, fü ngü la ake te-wü. Fü ewü angbü da efi ngü emaguma wü, gü ba, "Apa! Dene ne töndö ngü ne? Komoko la neh da, te ngbü efala Me de bala? Ah ngbü eo te-ye baka Me? Kpapa biringbö füh kotö ne, te ti aboro siti ngü ka kpapa ladü? Ah nda ma! Ah ka-ye 'duwa de Me kpikpi ye, te ti aboro siti ngü ka kpapa."

²² Amba Yesu wu fingangü ka-ewü la eyi, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, "Yi ngbü efi ngü la

emaguma yi bala, neh teka ne? ²³⁻²⁴ Yi wu de, gü ba, ma de *Ye Kpara ka Kpi? Te di bala, wazi ra ladü, teka adi eza siti ngü ka wü kpara füh kotö ne, gbü nzö ewü asidi. Yi fi nda-yi, gü ba, ma mala töndö ngü kükürü? Yi ena awu ngü la enatikine!”

Fü Yesu adu afü te-ye, amala ngü fü mürü keke la, gü ba, “De-ye deyì, ye yia eyia, ye za darara ka-ye, ye go kpa eköti.” ²⁵ Yesu kpah bü te emala ngü la anza, fü mürü keke la ayia 'duwa, arü tikpi gbü jia wü kpara la 'buru. Fü ah aza darara ka-ye la, ago agba ye, de mere tadu, kpah da egbo nga iri Me.

²⁶ Dela ngü te Yesu küwa mürü keke la tete. Fü ngü la aga gbü jia mere bi wü kpara la afa sü. Fü ewü akpo da egbo nga iri Me, de mere cürü emaguma wü, gü ba, “Apa! Enatikine ani wu mere kpeke ngü eyi!”

*Dene ngü ka Levi te Yesu i engu
Matayo 9:9-13; Marako 2:13-17*

²⁷ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia akoro kpa etanü. Fü ah awu gara komoko de iri ye *Levi Matayo, te ngbü gbü sü ka tima ka-ye, da ero *jiase ka wü e esaka wü kpara, teka angbü eto fü miri ka wü Rüma. Fü Yesu arü amala ngü fefe, gü ba, “De-mü Levi, mü yia eyia, mü fa nga ra!” ²⁸ Fü Levi ayia ace wü e ka tima ka-ye la 'buru sela, ayia kürrrü, alala gbü nga Yesu.

²⁹ Fütanga ngü la, fü Levi ayia amere mere karama fü Yesu kpa gba ye. Fü bi wü bu ye, te ewü ngbü ero jiase fü miri de ewü ne, akoro

kpah gbü karama la, be kpah te bi wü gara kpara. Fü ewü angbü ezü e de wü Yesu tundu.

³⁰ Te wü *Farusi, de wü gara *mürü riri wu ngü la bala, fü ewü angbü edi ngü eküte wü Yesu gbü ngingiri ngü, gü ba, “Ah mere baye, te wü Yesu ngbü ezü e, de wü siti kpara de bala ne?” ³¹ Te Yesu je ngü la bala, fü ah adu amala ngü fü ewü, gü ba, “Te keke te mü ma la, mü ena anü kpaka mürü kuwa anü? Mü ti anü de. 'Duwa te keke ladü te mü, fü mü anü kpaka mürü kuwa, de ah küwa ni. ³² Ngü ka-ra kpah bala. Ma koro füh kotö ne, neh teka wü da? Tekka züka wü kpara? A'a, ah bala de! Ma koro ka-ra teka siti wü kpara, ai ewü, de wüh fü maguma wü.”

Dene ngü ta te ewü yi-ta Yesu di, teka to riri kaka

Matayo 9:14-17; Marako 2:18-22

³³ Gbü gara sikpi, fü wü gara kpara akoro kpaka Yesu, ayi-tata, gü ba, “Wü *Farusi zü e de, da *e'bi te-wü, teka adi eku gba fü Me, teka bi sikpi. Wü kpara ka *Yüwane Mürü Babatiza ngbü emere kpah bala. Anga ah mere neh baye, te nda-ye wü kpara ne, ngbü ezü e gbü wü sikpi 'buru ne? Wüh le gele ka-ani mbi mbi nda-wü de?” ³⁴ Fü Yesu alügü ngü fü ewü gbü mani, gü ba, “Yi fi nda-yi, gü ba, te wüh i wü kpara gbü karama la,‡ wüh ti azü e de? Wüh ena azü e azü, angü mürü karama la ladü tundu de ewü. ³⁵ Amba te gara, te wü vügü ena aza mürü karama la, esüka wü awuba ye asidi la, wüh ti azü e de, ka cinga emaguma wü.”

‡ 5:34 5:34 Karama la, ah de karama ka za würüse.

³⁶ Fū Yesu adu kpah amala gara ngü mani fū ewü, teka to ngari Me, te engu ngbü erī wü kpara di ne, gü ba, “Te diri bongo ka-mü sörö asörö la, mü tī eyi aza to bongo, teka atükü te didiri na la? Mü tī amere bala de, angü didiri na la ena adu kpah asörö ka-ye asörö. ³⁷ Kpah bala, te mü le akü'da fi ka-mü la, de mü mere e akü'da gbü diri bütü körö körö ne de. Angü diri bütü la ena adü, aöfö ka-ye, fū fi ka-mü la atökö ka-ye 'buru akötö. ³⁸ Ah le fū mü akü'da fi ka-mü gbü to bütü, angü fi ka-mü la ena asiti siti. Kpah bala, te mü ngbü ele to riri ka-ra la, mü tī alala fi bü eküte diri gele ka wü kundu mü nda-mü de. ³⁹ Wü gara kpara ngbü emala, gü ba, ‘Duru fi reke ka-ye me-ye.’ Tekä ngü la, wü kpara le adi enzö to fi fütanga duduru na nda-wü de.”

Dela ngü te Yesu mala fū wü kpara teka to riri, te engu ngbü erī wü kpara di.

6

Dene ngü te Yesu mala teka sīkpī ka Me Matayo 12:1-8; Marako 2:23-28

¹ Gbü gara *sīkpī ka Me, fū wü Yesu angbü enü de wü *kpara ka-ye. Fū ewü afü kpuru gbü yī ka ndo. Te wüh ngbü enü tete, fū wü kpara ka Yesu akpo da esösörö fi ndo la, da etitiri koko na, ezü ka tala.

² Fū wü gara *Farusi awu ngü la. Fū ngü la asiti gbü jia ewü, gü ba, “Masörö fi ndo la, ah de tima.” Angü riri ka wü *Yisarayeles gü ba, “Gbü sīkpī ka Me, mü mere e amere tima 'buru 'buru de.” Tekä ngü la, fū wü Farusi la ayia

akoro amala ngü fü wü Yesu, gü ba, “Wü ceka la! Wü ngbü emere tima gbü sikipi ka Me, neh teka ne? Wü je riri ka-ani ne nda-wü de? Wü le asiti gele ka-ani neh teka ne, te wü ngbü esösörö fi ndo la gbü sikipi ka Me de bala ne?”

³ Te Yesu je ngü la bala, fü ah alügü ngü fü ewü, gü ba, “De-wü deyï, wü tanga *Ngari Me nda-wü neh de? Ngü ta te wüh ba teka Mere Miri *Davidi ne, ah gü neh fe? Ta gbü gara ra, tala mere Davidi de wü kpara gbü nga ye. ⁴ Fü Davidi ayia akoro kpaka *mürü gele ka Mere Me, ayi-tata teka e-mazü. Fü mürü gele la ayia aza ambata, de te wüh ngbü eto fü Mere Me ne, ato fü Davidi. Fü Davidi azü, ato kpah fü wü kpara gbü nga ye 'buru.* Wüh mala ta eyi fefe, gü ba, ‘Ye ngbü esiti gele?’ Wüh mala bala de! Amba gbü riri ta te *Müse to fü wü mürü gele ne, ambata la, ah teka wü kükürü kpara fa fa fa nda de. ‘Duwa wü mürü gele ka Mere Me ngbü ezü me-wü.”

⁵ Fü Yesu adu amala gara ngü fü ewü, gü ba, “De-ra, *Ye Kpara ka Kpi, Me to wazi eyi fere, fa ngü ka gele la ka. Ma de mürü sikipi ka Me la me-ra. Ma ngbü eto to *Riri ka Me fü wü kpara ka-ra me-ra.”

Dene ngü ka komoko, te Yesu reke kpakpa na gbü sikipi ka Me

Matayo 12:9-14; Marako 3:1-6

⁶ Gbü gara *sikipi ka Me, fü Yesu anü ari kpa *esambü ka bitite, akpo da eri wü kpara kpala. Gara komoko ta ladü kpala, te kpakpa na ka kokpa ze aze.

---

* **6:4** 6:4 Mü ena amaka ngü la gbü 1 Samüwele 21:1-6.

7 Wü gara *mürü riri, de wü *Farusi ta kpah ladü kpala. Fü ewü angbü efete Yesu, da egiri kaje te ani ena amaka siti ngü kaka tete, fü ani amala nganga fü wü *kovo. Fü ewü angbü eceka Yesu, da efete engu kpekpeke, anga engu ena aküwa komoko la gbü sikipi ka Me ya? Angü wüh fi nda-wü, gü ba, maküwa kpara, ah de tima.

8 Amba Yesu wu fingangü ka-ewü la eyi kpo. Teka ngü la, fü engu amala ngü fü komoko, de te kpakpa na ze aze ne, gü ba, “De-ye deyï, ye yia eyia, de ye koro la kpa engagira nü akine.” Fü komoko la ayia akoro. 9 Fü Yesu amala ngü fü wü mürü riri la, gü ba, “Ma ele ayi-ta yi de ngü biringbö. Gbü jia yi, ah ti fü kpara adi emere neh ene ngü ne, gbü wü sikipi ka Me? *Riri ka Me, te *Müse mala fü nih, gü neh fe? Wüh di emere züka ngü? Anga siti ngü reke me-ye? Ah le de nih küwa kpara? Anga ah le de nih ce kpara fü kpi?” 10 Fü engu ayia aceka kpi füh ewü ngberrre 'buru. Fü ah adu amala ngü fü komoko la, gü ba, “Mü gbere kpa mü egbere!” Fü komoko la ayia agbere kpa ye. Fü kpakpa na areke te-ye, adu zürü! te nga ye.

11 Te wü mürü riri la wu ngü la bala, fü ngü la ake te ewü afa sü, angü Yesu reke kpa komoko la gbü sikipi ka Me. Fü maguma ewü ayia asiti eküte Yesu. Fü ewü akpo da emala ngü esüka wü, gü ba, “Ani ena amere de Yesu neh baye?”

Dene ngü ka wü kpara nzükpa de füh ye 'basu, te Yesu fe ewü

Matayo 10:1-4; Marako 3:13-19

12 Fütanga ngü la, fü Yesu ayia ka-ye, anü kpa enzö mere rüvü, teka aku gba fü Me kpala. Fü ah angbü kpala da eyi-ta Me gbü biti la ngirri. 13 Te kpî seke tete, fü engu aï wü *kpara ka-ye 'buru kpaka ye. Fü ah ayia afe wü gara kpara nzükpa de füh ye 'basu, esüka wü kpara ka-ye la, ao ewü, wü *mürü tima ka-ye. 14 Dene iri wü kpara, de te engu fe ewü ne. Simüna, de te Yesu gü gara iri tete, gü ba, Petero,† ake enga ni ye de iri ye Anderiya. Wü *Yakobo ake *Yüwane, wü *Filipo ake Batülümayo,‡ 15 wü Matayo§ ake Toma, bete *Yakobo ye Alofaya, ake Simüna ta te ngbü emere gü teka tö ka-wü ne. 16 Gara de *Yuda, ye Yakobo, te wüh gü gara iri na Tadayo, bete *Yuda Keriyota ta te to Yesu fü wü vügü ne.

Dela ta ngü ka wü kpara te Yesu fe ewü.

Dene ngü ka Yesu de mere bi wü kpara

17-18 Fütanga ngü la, fü wü Yesu ayia kpa enzö mere rüvü la, adu kpa esa gö. Fü ah adu amaka mere bi wü gara wü *kpara ka-ye, te ewü ngbü gbü züka sü te di sele sele bala. Fü ewü ayia angbü de ewü sela. Fü mere bi wü gara wü kpara ayia akoro kpah kpakaka na, teka aje to ngari Me gögömö. Wüh koro ta agbü Yerüsalema bete tö ka *Yudaya 'buru. Gara ewü koro nengete agbü Tera ake Sidona.* Gara wü kpara la koro ta teka fü Yesu aküwa ani gbü

† 6:14 6:14 Si-ngü gbü iri Petero gü ba, baka da. ‡ 6:14 6:14 Gara iri Batülümayo de Natanïyele. § 6:15 6:15 Gara iri Matayo de Levi. * 6:17-18 6:17-18 Wü Tera ake Sidona de wü mere köti ede mere yi-ngu, te di to kpa ekati.

wü keke ka-ani. Gara ewü de wü kpara, ta te *siti wü di enga me ngbü emere ewü. ¹⁹ Wü mürü keke la 'buru le amofa küte Yesu, angü wüh wu eyi, gü ba, wawazi na ladü, teka aküwa ani 'buru.

Dene ngü te Yesu mala, teka ngü ka tadu bete ngü ka cinga

Matayo 5:1-12

²⁰ Fütanga ngü la, fü Yesu ae gbüra ye, aceka wü *kpara ka-ye. Fü ah amala ngü fü ewü, gü ba,

“De-yi, wü mürü cinga,

Me ena ato züka ngü fü yi te gara,
angü yi ena amaka *küküwa,
angbü agbü sü ka Me agbü kpí.

²¹ De-yi, wü kpara te yi ngbü engbü de tala tütine,

Me ena ato züka ngü fü yi te gara,
angü yi ena amaka mere bi zü-e.

De-yi, wü kpara te yi ngbü eku gba tütine,

Me ena ato züka ngü fü yi te gara,
angü yi ena angbü de mere tadu.

²² Kpah bala, de-yi, wü kpara te wü bu yi ngbü ekpü yi akpü, da esoko yi, kpah da efala yi, teka ngü ka-ra ne, Me ena ato züka ngü fü yi te gara. ²³ Te wüh mere mü bala la, ah le de mü ngbü ka-mü de tadu emagama mü, angü te gara, mü ena amaka mere züka ngü agbü sü ka Me agbü kpí. Mü mere e afi nga ngü de, angü ta gügü, wü kundu ewü ngbü emere siti ngü fü diri wü *mürü dofo ka Me kpah bala.

²⁴ Amba nda-yi, wü kpara de mere bi e esaka yi,

yi ena amaka cinga te gara,
angü yi maka züka ngü nda-yi eyi füh kotö
ne.

²⁵ De-yi, wü kpara te yi ngbü ezü züka e
enatikine,

yi ena amaka cinga te gara,
angü tala ena angbü emere yi.

De-yi, wü kpara te yi ngbü de tadu enatikine,
yi ena amaka cinga te gara,
angü yi ena angbü eku gba.

²⁶ Kpah bala, de-yi, te wü kpara 'buru ngbü
egbo nga iri yi de enatikine ne, yi ena amaka
cinga te gara, angü wü kpara ngbü ta egbo nga
siti wü mürü wu ta gügü ne kpah bala."

Dene ngü te Yesu mala, gü ba,

ah le de kpara di ele wü vügü ka-ye

²⁷ Fü Yesu adu amala gara ngü fü ewü, gü ba,
"De-yi te yi ngbü eje ri ra ne, dene ngü te ma
ele amala fü yi. Ah le de yi di ele wü vügü ka-yi
de maguma yi 'buru, kpah da emere züka ngü fü
wü kpara te ewü ngbü ekpü yi. ²⁸ Wü kpara te
ewü ngbü esoko yi, da eto cinga te yi, ah le de yi
ku gba fü Me teka ewü, de Me boro *siti ngü ka-
ewü la. ²⁹ Te kpara be gbüra mü la, mü mere
e azinga tete de, de mü ce gbüra mü fefe, de ah
du, ah be kpah toto. Te kpara gbene bongo ka-
mü la, de mü ce kpah gara bongo ka-mü fefe na,
de ah za kpah bala. ³⁰ Te kpara yo e eküte mü la,
mü mere e atiri engu de. Te kpara za e ka-mü la,
mü mere e ayo de, mü ce e engu la fefe. ³¹ Mene
züka ngü, de te yi ele de wü kpara di emere fü
yi ne, de yi di kpah emere bala fü wü bu yi.

³² Te yi ngbü ele bü nzö wü kpara, de te ewü ngbü ele ngü ka-yi ne la, Me ena ato züka ngü fü yi, neh baye baye? Angü wü siti kpara, de te ewü le ngü ka Me de ne, wüh ngbü emere ngü la esüka wü bala me-wü. ³³ Amba te yi ngbü emere züka ngü bü nzö fü wü kpara, de te ewü ngbü emere züka ngü fü yi ne la, Me ena ato züka ngü fü yi, neh baye baye? Wü siti kpara ngbü emere ngü bala me-wü. ³⁴ Kpah bala, te yi ngbü eto e bü nzö fü wü kpara, de te yi wu eyi, gü ba, wüh ena alügü nana fü ani ne, Me ena ato züka ngü fü yi, neh baye baye? Angü wü siti kpara, te ewü le ngü ka Me de ne, wüh ngbü emere kpah bala esüka wü me-wü, angü wüh wu eyi kpo, gü ba, wüh ena alügü na e la alügü fü ani.

³⁵ Amba nda-yi, wü kpara ka-ra, ah le de ngü ka-yi ngbü kpikpi ye. Ah le de yi le wü vügü ka-yi ale, da emere züka ngü fü ewü. Kpah bala, te yi to e fü wü kpara la, yi mere e afi nganga na tñe de. Angü te yi mere bala, Me ena ato mere bi züka ngü fü yi, agbü sü ka-ye agbü kpì. Kpah bala, wüh ena awu, gü ba, yi zu de wü di Me fanü. Angü Me ngbü emere züka ngü fü wü siti kpara, de wü züka kpara kpah 'buru. ³⁶ Te di bala, yi di ewu cinga wü bu yi, kpah baka Wö yi, Me, te ngbü ewu cinga yi ne.”

Dene ngü te Yesu mala, gü ba,

*mü mere e akolo liya ka wü bu mü de
Matayo 7:1-5*

³⁷ Fü Yesu adu amala gara ngü fü ewü, gü ba, “Wü di enga wüna, yi mere e adi esiti iri wü bu yi, da ekolo liya ka-ewü de, angü Me ena akolo

liya ka-yi kpah bala. Angü, te yi ngbü eboro siti ngü ka wü bu yi la, Me ena aboro *siti ngü ka-yi, te yi ngbü emere ne, kpah aboro. ³⁸ Yi di eto e fü wü bu yi, teka fü Me adi kpah eto e fü yi. Angü te yi mere bala la, Me ena ato mere bi züka ngü fü yi, afa mene te yi ngbü eto ne ka. Tekane de, wü ngü de te yi ngbü emere fü wü bu yi ne, Me ena adi emere fü yi kpah bala.”

³⁹ Fütanga ngü la, fü Yesu amala gara ngü fü ewü gbü mani, gü ba dene, “Kpara te jijia ni ani, ti ale ta-ngü te kiri ye, de te jijia ni kpah ani ne, nda de. Kükürü de, angü wüh ena ati ka-wü 'basu mini agbü mere du. Kpah bala, kpara te to maguma ye fü Me de, ti ari wü bu ye de ngari Me kpah de.

⁴⁰ Ngü ka mbarase ti afa nda mere kpara ka-ye de. Amba mene mbarase te ngbü eje riri ka mere kpara ka-ye mbi mbi mbi la, ah ena adu te gara, angbü emere wü ngü kpah baka mere kpara ka-ye la.

⁴¹⁻⁴² Te mü le aza enga ca-gü gbü jia enga ni mü, o mere ndugu rü di ladü gbü jia mü la, ah de züka ngü? Mü dela mürü mani! Angü te enga gina, ah le fü mü agbi la mere ndugu rü, te di gbü jia mü ne feke, teka fü jia mü alofo raaa! Fü mü adu aza enga ca-gü, te di gbü jia enga ni mü ne, sidi.”

*Dene ngü te Yesu mala teka ri-rü
Matayo 12:33-35*

⁴³ Fü Yesu adu amala kpah gara ngü fü ewü gbü mani, gü ba dene, “Siti ri-rü ti eyi ari eküte züka rü, de te wüh ngbü ezü riri na ne? Ah bala de.

Kpah bala, züka rī-rū tī arī eküte siti rü ne, kpah de. ⁴⁴Mü ena awu wü rü 'buru teka rī ewü. Mü tī eyi amaka rī manga eküte patra? Anga mü tī eyi amaka rī güwava eküte rü ngenee? Ah bala de! Rū manga ena arī 'duwa rī manga. Rū ngenee ena arī 'duwa rī ngenee. ⁴⁵Te di bala, züka kpara ngbü emere züka ngü ka-ye duu me-ye, angü züka ngü ladü emamagama. Kpah bala, siti kpara ngbü emere nda-ye wü siti ngü, angü mamagama esiti. Angü ngü te mü ngbü emala de komö mü, kpah da emere ne, ah de ngü de te ngbü ekoro emagama mü.”

Dene ngü mani te Yesu mala, teka wü kpara 'basu,

te ewü jī kambü ka-wü

Matayo 7:24-27

⁴⁶Fü Yesu adu amala kpah gara ngü fü ewü, gü ba dene, “Yi ngbü eī ra, mere kpara, mere kpara, bü kükürü bala, neh teka ne? Amba wü ngü de te ma ngbü erī yi di ne, yi le aje de, neh teka ne? Dela züka ngü? ⁴⁷Mene kpara te ngbü eje ngü ka-ra, fü ah angbü kpah emere ne, ma ena asere ngü kaka fü yi. ⁴⁸Engu ena adi baka mene kpara te ele ajī kambü ka-ye. Fü ah amaka züka sü füh ndu-ta teka kambü la. Fü ah ajī du, arī areke, areke teka ato rü kambü la gbügbü. Baka te engu jī kambü ka-ye la nza tete, fü mere agö ayia alī. Kambü la mürü nda de, angü wüh jī kambü la reke areke te züka sü, füh nduta. ⁴⁹Amba te mü le aje ngü ka-ra, de te ma ngbü erī mü di ne, de la, mü ena adi baka kpara te jī kambü ka-ye bü gbü siki, riri na rī gbü tö nda de.

Te mere agö li la, kambü la ena amürü ka-ye kere, angü ah ngbü bü ngönzö ngönzö füh siki.”

Dela wü ngü te Yesu ri mere bi wü kpara di gbü mene sü te di sele sele, gbü sïkpï te engu fe wü *mürü tima ka-ye nzükpa de füh ye 'basu ne tete.

7

Dene ngü ka labi ka mere kpara ka wü marajümüya ka wü Rüma, te Yesu küwa engu

Matayo 8:5-13

¹ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia de wü kpara ka-ye, anü akoro agbü Kaparanama. ²⁻³ Gara mere kpara ka wü marajümüya ka wü *Rüma ta ladü kpala, te labi kaka ngbü eke efa sü. Keke la fa engu eyi, ah yia ta ekpi akpi. Te mere kpara la je nga Yesu, fü ah amala ngü fü wü gara *kovo ka wü *Yisarayeale, de wüh nü kpaka Yesu, ayi-tata de engu koro, ah küwa labi ka-ni la, angü ngü labi kaka la ke tete na ta fa sü. ⁴ Te wü mere kpara ka wü Yisarayeale la koro tete kpaka Yesu, fü ewü anda'ba te-wü fefe, gü ba, “Akoo mere kpara! Ah le de ye le ta-ngü te komoko la, aküwa labi kaka, angü engu de züka kpara fanü fanü. ⁵ Ah jï ta *kambü ka biti-te fü ani me-ye, angü ah le ngü ka nguwa ani, wü Yisarayeale, fa sü.”

⁶ Te Yesu je ngü la bala, fü ah ayia kürrrü, anü de wü kpara la. Te wüh nü koro gbmari ede gba mere kpara ka wü marajümüya la, fü mere kpara la ayia awu ewü te ewü ngbü ekoro. Fü ah atima gara wü awuba ye, anü amaka Yesu te kaje. Fü ewü amala ngari mere kpara la fü Yesu, agü ba,

“Mere kpara, deyi, ye mbü te-ye de. Angü ni ka-ni de *ganzi kpara, ah ti fü ye arï kpa esambü ka-ni nda-ye de, angü riri ka gele ka-wü, wü di engä Yisarayelee, le bala de. ⁷ Te di bala, ah ti fü ni akoro kpaka ye me-ni kpah de. Amba ni wu eyi, gü ba, wazi ye ladü. Te ye mala ta bü ngü kpa da ye kpala la, labi ka-ni la ena aküwa aküwa. ⁸ Angü ni ti kpah eyi awu ngü la bala, teka te ni ngbü kpah esa riri ka wü mere kpara ka-ni ne. Kpah bala, wü gara marajümiya ladü, te ewü di esa riri ka-ni. Te ni mala ngü fü gara, gü ba, ye nü enü la, ah ena anü kere, baka te ni mala fefe. Anga te ni mala fü gara, gü ba, ye koro ekoro akine la, ah ena akoro kpah kere. Anga te ni mala ngü fü labi ka-ni, gü ba, ye mere mene ngü ne, ah ngbü kpah emere ngü engu la kere, baka te ni mala fefe.”

⁹ Te Yesu je ngü la bala, fü ngü la aga gbü jijia. Fü engu afü te-ye, amala ngü fü mere bi wü kpara, te ewü ngbü efa nga ye ne, agü ba, “Kpara te to maguma ye fere baka komoko la, ma maka fuh kotö ne nda-ra la kü de. Anga gbü nguwa nih, wü di engä Yisarayelee, kpara te to maguma ye bala, ah kpah ma. Amba ah ka-ye 'duwa de komoko la, te di de ganzi kpara ne.”

¹⁰ Fü wü kpara, ta te ewü tima ewü ne, ayia ace Yesu te kaje sela. Fü ewü adu akoro kpaka mere kpara la, amaka labi la, keke kaka nza eyi!

Dene ngü ka engä wü rüse wökö, te Yesu zükü engu gbü kpi

¹¹ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia de wü *kpara ka-ye, anü agbü gara köti de iri ye Nayina. Fū mere bi wü kpara angbü efa nga ewü.

¹² Gara würüse wökö ta ladü gbü köti la, ah bi ye kü bü ngbee biringbö, jaji komoko. Fū mbarase la ayia akpi ka-ye. Te wü Yesu nü koro kpa emöngiti 'baranga ka köti la, fü ewü amaka te-wü de mere bi wü kpara, te ewü bi kö mbarase la, enü di, ati. Fū ni ye mbarase la angbü enü fütanga kö engä ye la, da eku gba.

¹³ Te Miri Yesu wu ngü la bala, fü cinga würüse la ari tete. Fū ah amala ngü fefe, gü ba, "Ye ku gba de!" ¹⁴ Fū Yesu anü akoro gbamari, amofoka'da de te wüh bi kövö fefeh na la. Fū wü kpara la ace te-wü, arü. Fū Yesu amala ngü fü kövö la, gü ba, "Mbarase, ma emala ngü fü mü, mü zükü ezükü, mü yia tikpi!" ¹⁵ Fū kövö la azükü, ayia tikpi, akpo da ero mö. Fū Yesu aza engu, alügü fü ni ye na.

¹⁶ Fū ngü la ato cürü te wü kpara la 'buru. Fū ewü akpo da egbo nga iri Me, da emala ngü, gü ba, "Wü ceka la, mere *mürü dofo ka Me koro eyi esüka ani!" Fū wü gara amala nda-wü, gü ba, "Yesu de kpara te Me tima me-ye, teka aküwa ani!" ¹⁷ Fū tofo ngü ka Yesu la, awü abaya te nga nzö köti gbü sü la 'buru.

Dene ngü te Yesu mala teka Yüwane Mürü Babatiza
Matayo 11:2-19

¹⁸ Te wü kpara ka *Yüwane Mürü Babatiza je nga Yesu, teka wü ngü de te engu ngbü emere de bala, fü ewü anü amala nganga fü Yüwane

agbü ku kpala. Te Yüwane je ngü la gömō wü kpara ka-ye bala, fü ah aï gara wü kpara ka-ye 'basu, ¹⁹ atima ewü kpaka Miri Yesu, teka ayi-tata, gü ba, “Ye ngbürü me-ye de Ye Me, ta te Me mala nganga na, gü ba, ni ena atima füh kotō ne? Anga ah le de ani cï nga gara kpara te ena akoro?”

²⁰ Te wü kpara la nü koro kpaka Yesu kpala, fü ewü amala ngü fefe, gü ba, “Yüwane Mürü Babatiza tima ani, teka ayi-ta ye, gü ba, ‘Ye ngbürü de Ye Me, ta te Me mala nganga, gü ba, “Ni ena atima füh kotō ne?” Anga ah le de ani di la fi bü ecï nganga?’ ”

²¹ Wü kpara la koro ta, maka Yesu, te ngbü eküwa mere bi wü mürü keke, kpah da eliki *siti wü di enga me, te ngbü emere wü gara kpara. Ah ngbü kpah da eü jia mere bi wü kpara, de te ni eyi ani ne. ²² Baka te Yesu mere ngü la nza tete, fü ah adu alügü ngü fü wü kpara ka Yüwane Mürü Babatiza la, gü ba, “Yi du edu, yi mala nga wü ngü, de te ma ngbü emere, ne 'buru fü Yüwane, gü ba, ‘Wü kpara de te jia ewü ni ani, wüh kpo eyi eceka kpï. Wü kpara de lö wü walawala, wüh kpo eyi enü nü. Wü mürü *jiakö küwa eyi. Wü kpara te güje ewü do ado, wüh kpo eyi eje ngü. Wü kövö kpo eyi ezükü gbü kpï. Wü mürü cinga ngbü eyi eje ngari Me. Wü ngü la 'buru ngbü eyi emere te-wü, ba e ta te wü *mürü dofo ba gbü *Ngari Me ne.’* ²³ Te di bala, yi mala fefe, gü ba, ‘Mene kpara te ena alala fi bü eküte ra, Me ena aceka engu ba züka

---

* **7:22** 7:22 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Yisaya 35:5-6; 61:1.

kpara ka-ye, fü ah angbü de mere tadu te gara.' "

²⁴ Fü wü kpara la ayia adu kpaka Yüwane, mere kpara ka-wü.

Fü Yesu adu afü te-ye, akpo angbü emala nga Yüwane fü mere bi wü kpara la, gü ba, "Yi ngbü efi teka Yüwane, egü neh fe? Ta te yi ngbü enü kpa etü gü, da eje ngü gömö Yüwane ne, yi nü kpala neh teka ne? Yi ngbü ta efi, gü ba, Yüwane de töndö kpara, de maguma ye 'basu 'basu, te ngbü emere ngü baka gala, te wege ngbü efe me-ye ne? A'a, ah bala de! ²⁵ Anga fingangü ka-yi, gü ba, Yüwane de mere miri, te to züka bongo eküte ye? A'a, ah bala kpah de, angü wü kpara te ewü ngbü eto züka bongo eküte wü, bete wü kpara te ewü di de mere bi wü e esaka wü ne, ngbü kpa etü gü nda-wü de! Wüh engbü ka-wü gbü mere köti, anga gba wü miri. ²⁶ Amba ma wu eyi, gü ba, yi nü ta aceka Yüwane kükürü de, angü engu de *mürü dofo ka Me fanü. Wayi, ma emala fü yi dene zu ngü, gü ba, ngü ka Yüwane fa nda wü mürü dofo 'buru ka. ²⁷ Angü Yüwane me-ye de kpara, ta te wüh ba ngü kaka-na gbü Ngari Me, gü ba dene, 'Me mala ngü fü Ye ye, gü ba, "Ni ena atima mürü tima ka-ni kpa engagira nü, teka areke kaje fü ye." ' "†

²⁸ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü ewü, gü ba, "Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Esüka wü mürü dofo ka Me 'buru, kpara te fa Yüwane Mürü Babatiza nda ma. Amba mene kpara te to maguma ye fere 'buru, ngü kaka ena afa nda

---

† 7:27 7:27 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Malakî 3:1.

Yüwane ka, angü *Nzila Wazi Me ngbü eto wazi fefe me-ye.

²⁹ Mere bi wü kpara je ngari Me ta gömō Yüwane, de wü siti wü kpara 'buru. Fü ewü ayia ale ngü la, afü maguma wü, aza *babatiza esakaka. ³⁰ Amba wü *Farusi de wü *mürü riri, le afü maguma wü nda-wü de, angü wüh o maguma wü fi bü teka gele ka-wü. Te di bala, wüh le aza babatiza esaka Yüwane kpah de.”

³¹ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü wü kpara la, gü ba, “Wü kpara te ewü le ngü ka-ra de ne, ma ena amala teka ewü, agü neh fe? Wüh neh baka wü da? ³² Wüh ena areke ewü ma! Wüh le züka ngü nda-wü de! Wüh de wü mürü yiki, baka wü jaji te ewü ngbü ega yiki esüka wü. Angü wü gara wü bu ewü ngbü ta emala ngü fü ewü, gü ba, ‘Ani reke wü ma! Wü le züka ngü nda-wü de. Angü ani ngbü emi ku'du fü wü, wü le alo bi de. Ani ngbü ebi ci gba fü wü, wü le aku gba kpah de!’ ³³ Angü, baka ta te Yüwane Mürü Babatiza koro ngbü esüka yi sene, ah zü e fa sü de, ah nzö fi kpah de. Te di bala, wüh ngbü ta efala engu, gü ba, ‘Engu de *siti wü di enga me guvu ye!’ ³⁴ Amba de-ra, te ma koro esüka yi sene, ma ngbü ezü e, kpah da enzö e, fü ewü angbü kpah efala ra, gü ba, ‘Ma de mürü kü. Ma ngbü kpah eküya. Ma kpah de awuba ka siti wü kpara.’ ³⁵ Wü kpara te ewü ngbü efala ngü ka-ra ne, ngbü efi nda-wü, gü ba, ani wu ngü fa sü. Amba wüh wu ngü nda-wü kü de. Ah ena adi bü nzö mene wü kpara, te ewü le ngü ka-ra eyi ne, wüh ena angbü ewu si-ngü la me-wü.”

Dela ngü te Yesu mala fü wü kpara, teka ngü ka Yüwane Mürü Babatiza.

Dene ngü ka Yesu ake gara Farusi de iri ye Simüna

³⁶ Fütanga ngü la, fü gara *Farusi de iri ye Simüna, ai Yesu, kpa gba ye teka azü e. Fü Yesu ayia anü akoro agba ka. Fü ewü angbü ezü e. ³⁷ Gara würüse ta ladü gbü sü la, te ngbü emere wü *siti ngü efa sü. Te engu je, gü ba, wü Yesu ngbü ezü e agba Simüna, fü ah ayia aza *züka se-mü gbü kölokö, ‡ ari di kpa esambü, gbü nga wü Yesu, o wüh ngbü ezü e. ³⁸ Fü würüse la akoro angbü eri lö Yesu, akpo da eku gba de ngura. Fü ngungura angbü ego eküte lö Yesu. Fü würüse la angbü ekö ngura la de su-nzö ye, da efaka lö Yesu. Fü ah adu aza züka se-mü ka-ye la, akpo etökö da efuru eküte lö Yesu.

³⁹ Te Simüna wu ngü la bala, fü ah akpo da efi nga ngü emagama ye, gü ba, “Ho! Te Yesu ena adi ta *mürü dofo ka Me fanü fanü la, de bane ah wu eyi, gü ba, ‘Würüse de te engbü emofa ni ne, ah ka-ye de siti würüse, mürü küla.’ ” §

⁴⁰ Te Yesu wu ngü la bala, fü ah amala ngü fü mürü köti la, gü ba, “Simüna, ni le amala mba enga ngü fü ye.” Fü Simüna ale ngü, gü ba, “Wayi, mere kpara, ye mala emala.” ⁴¹ Fü Yesu amala ngü fefe gbü mani, gü ba, “Wü kpara 'basu ta ladü, te ewü za matiti ka gara kpara. Gara za nda-ye mere bi jiase, baka kama 'buruve (500), gara za nda-ye ngbee teke 'basu de füh ye

‡ **7:37** 7:37 Kölokö la, wüh reke gbü da de iri ye alabasita ne.

§ **7:39** 7:39 Mürü küla de siti mürü waza.

nzükpa (50). ⁴² Amba jiase esaka ewü 'basu mini, teka alügü matiti ka kpara la di ne, nda ma. Fü mürü jiase la awu cinga ewü. Fü ah adu ace ngü la fü ewü. Te di bala, kpara te ena ale mürü jiase la afa sü, esüka ewü de 'basu ne, neh da?" ⁴³ FÜ Símüna alügü ngü fefe, gü ba, "Ni efi, gü ba, ah ena adi de mene kpara de mere bi jiase gbü nga ye ne." Yesu gü ba, "Wayi, ye mala eyi mbi."

⁴⁴ FÜ Yesu afü te-ye kpaka würüse la, adu amala ngü fü Símüna, gü ba, "Mü wu würüse ne eyi? Ah le ngü ka-ra fa nda-mü ka. Ceka la, te ma koro gba mü sene, mü le ato ngu fere azürü lö ra di de. Amba würüse ne, ah zürü lö ra eyi de ngura ye. FÜ ah adu akö de su-nzö ye.

⁴⁵ Kpah bala, tñe te mü gü mandí fere ne, mü faka ra nda-mü de. Amba würüse ne, ah ce da efaka lö ra nda de. ⁴⁶ Mü za ra reke areke, ba ngba ka-mü ne, kpah de.* Amba würüse ne, ah za ra cu reke areke. ⁴⁷ Teka ngü la, ma ngbü emala fü mü, gü ba, mere bi wü *siti ngü ka würüse la, te engu mere la, Me boro eyi 'buru asidi. Nih tí eyi awu ngü la bala, angü ah le ra eyi fa sü. Amba te mü gü ba, ni mere siti ngü fa sü de, te ah bala, mü le ngü ka-ra mbi mbi nda-mü kpah de."

⁴⁸ FÜ Yesu adu amala ngü fü würüse la, gü ba, "Ma boro wü siti ngü ka-mü eyi 'buru."

⁴⁹ Te gara wü *Farusi, de te ewü ngbü ezü e de wü Yesu ne, je ngü la bala, fü ewü akpo da

---

* **7:46** 7:46 Gbü gele ka wü di enga Yisaraye, te ngba koro eköti la, mürü köti ena ato ngu fefe, de ah zürü lö ye di, fü ah adu ato züka se-mü fefe, de ah furu gbü nzö ye.

emala ngü esüka wü, gü ba, “Komoko la ngbü eboro siti ngü ka wü kpara, ne baye baye? Ah ngbü efi, gü ba, ni de Me?”

⁵⁰ Fü Yesu adu amala tîne adu ngü fü würüse la, gü ba, “Mü küwa eyi, angü mü to maguma mü eyi fere. Mü nü enü de gu maguma.”

8

Dene ngü ka wü würüse, ta te ewü ngbü efa nga Yesu

¹ Fütanga ngü la, fü Yesu akpo da endoro de wü *kpara ka-ye nzükpa de füh ye 'basu ne, gbü wü nga nzö köti ka sü la 'buru. Ah ngbü ta emala to ngari Me fü wü kpara kpala, kpah da esere fü ewü, gü ba, “Miri te Me tima teka aküwa wü koro eyi, ah le de wü fü maguma wü afü.”

² Wüh ngbü endoro kpah de wü gara würüse, ta te engu liki *siti wü di enga me guvu ewü, de wü gara ta te engu küwa ewü gbü wü keke ka-ewü ne. Ah de wü *Mariya Egba-Magadala, ta te Yesu liki siti wü di enga me guguvu lorozi ne, ³ bete Yüwana, wara Kuza, te di de kpara te engbü eceka kpī fütanga tima ka Miri Anitīpa *Erode ne, bete Süzana, de mere bi gara ewü. Wü würüse la ngbü ta eza wü e ka-wü, adi ele ta-ngü di te wü Yesu.

Dene mani ta te Yesu mala, teka nguwa te wüh moko

Matayo 13:1-23; Marako 4:1-20

⁴ Mere bi wü kpara ngbü ta fi bü ekoro kpaka Yesu, teka adi eje to ngari Me gögömö na. Wüh koro ta gbü nga nzö wü köti ka sü la 'buru.

Gbü gara sīkpi, fū Yesu, ayia akpo da emala ngari Me fū mere bi wū kpara la gbü mani, gü ba, ⁵ “Gara komoko ta ladü, te za nguwa ka-ye, anü di, amoko kpa agbü yī. Te engu koro kpala, fū ah akpo emoko nguwa ka-ye la. Fū wū gara nguwa atī nda-wū te jia kaje, fū wū kpara angbü edoto. Fū wū lu awu nguwa la, ayia akoro kere, adoro, ami. ⁶ Fū gara bete nguwa atī fūh si-da, te tö di sela mbi mbi ma. Fū nguwa la ayia akö kere, teka ne de, angü tö sela sere sere. Fū ra ayia asü. Fū fu-ndo la aürü ka-ye 'buru, angü sasa na ka-ye de da. ⁷ Fū gara nguwa atī esüka wū ti. Fū nguwa la akö aga de wū fu-ti la 'buru. Fū wū ti awündü züka fu-ndo la. Fū ah adu afü te-ye yī-andüla tete, angü wū fu-ti la ta ewü eyi 'buru. ⁸ Amba wū gara nguwa tī nda-wū gbü züka sü. Fū ewü ayia akö 'buru, aga, arī, azī jia wū, gbrri, afa sü, baka e kama biri (100) te nzö ndo biringbö.” Fū Yesu adu amala ngü fū ewü de mere ri ye, gü ba, “Te güje mü ladü la, de mü da güje mü te ngü ka-ra la mbi mbi mbi.” Dela ngü te Yesu mala teka nguwa, te wüh moko.

⁹ Te wū *kpara ka Yesu je ngü la bala, fū ewü ayi-tata, gü ba, “Si-ngü gbü mani la, gü neh fe?” ¹⁰ Fū Yesu alügü ngü fū ewü, gü ba, “Ta gügü, wū kpara je si-ngü ka Me nda-wü de. Ngü ka Me ngbü gbü jia ewü 'daaa, ah wo te-ye awo. Nda-yi, wū kpara ka-ra, ma ngbü eyi esere ngü la fū yi 'buru mbölö mbölö, gü ba, Me le de wū kpara 'buru to maguma wū fū ni. Amba wū gara kpara la tī aje si-ngü la nda-wü de, angü wüh le ngü ka-ra de. Tekanü la, ma ngbü emala ngü la fū ewü 'buru de mani. Ah kpah baka ngü ta te Me mala

teka wü kpara la, gömö *mürü dofo Yisaya, gü ba dene, 'Wü ena aceka ngü ka-ni ma, wü ti awu sisi na nda-wü de. Wü ena aje ngari ni, Me, ma, ngü la ti arı gbü nzö wü mbi mbi kpah de.'* Dela ngü ta te Me mala gügü teka wü kpara, te ewü le ngü ka-ra de ne."

¹¹ Fü Yesu akpo da emala si mani la fü ewü, gü ba, "Dene si-ngü gbü mani ka nguwa ne. Nguwa te wüh moko agbü yi ne, ah ka-ye baka ngari Me, te ewü ngbü emala fü wü kpara. ¹² Nguwa te ti te kaje, ah ba wü mene kpara, te wüh mala ngari Me fü ewü, amba ngü la ri gbü nzö ewü, fü ewü ao emaguma wü ne de. Te *Satana wu ngü la bala, fü ah ayia kere, akoro aza ngü la emaguma ewü asidi, angü wüh ena ara fü Me, fü ewü aküwa. ¹³ Nguwa te ti füh si-da, ah ba mene wü kpara, te wüh mala ngari Me fü ewü, fü ewü ayia aje ngü la, ale de mere tadu te wü. Amba wüh rü kpekpeke gbü ngü ka Me de. Wüh to maguma wü bü teka sikipi mba cükü'daye. Baka te cinga maka ewü, fü ewü ayia ace ngü ka Me ka. ¹⁴ Nguwa te ti nda-ye esüka wü ti ne, ah baka mene wü kpara te ewü le ngari Me la eyi, amba wüh maka wazi teka arü kpekpeke, gbü ngü ka Me nda-wü de. Angü fingangü ka-ewü ka-ye 'basu 'basu, teka ngü ka jiase, de ngü ka tadu, de wü gara e füh kotö ne. Fü wü ngü la angbü esiti fingangü ka wü kpara la, wüh ti amere tima ka Me mbi mbi nda-wü de. Fü ewü angbü ka-wü 'buru baka yi-andüla tete. ¹⁵ Amba, mene nguwa te ti gbü züka sü ne, ah baka mene wü kpara

---

* **8:10** 8:10 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Yisaya 6:9.

de te ewü je ngari Me, fü ewü ale de maguma wü biringbö, azoro ngü la de kpa wü 'basu, ao to wü, angbü emere. Wü kpara la, wüh baka ndo te rī reke areke, gbrri bala. Dela si-ngü gbü mani teka nguwa ndo la.”

Dene gara mani te Yesu mala teka ngü ka Me Marako 4:21-25

¹⁶ Fütanga ngü la, fü Yesu amala kpah gara mani fü ewü, gü ba, “Yi je eyi, gü ba, te wüh siya wa teka alofo sü kpa esambü gbü biti la, wüh ngbü ebuka neh esa sila? Anga eo esa ngbaga? Ah bala de. Wüh ngbü esiya wa, eo kpa tikpi füh e, teka fü ah angbü elofo sü fü wü kpara 'buru. Angü, te wü kpara ena angbü erī kpa esambü la, fü ewü angbü eceka kpī tete mbi mbi mbi. ¹⁷ Kpah bala, ngü ka-ra te wü kpara je mbi mbi de, te wo te-ye awo fü ewü ne, wüh ena awu ngü la te gara, angü Me ena adu asere ngü la fü ewü me-ye ngbaa ngbaa ngbaa. ¹⁸ Yi da güje yi teka ngü, de te ma ngbü emala fü yi ne, mbi mbi mbi. Kükürü de, angü te mü le ngü ka-ra ne eyi la, Me ena adu agü tamu gara wü ngü fü mü gbe. Amba te mü le aje ngü ka-ra nda-mü de, mba enga ngü cükü'daye te di gbü nzö mü ne, ah ena adürü ka-ye adürü asidi.”

Dene ngü ka ni ye Yesu de wü di enga ni ye na Matayo 12:46-50; Marako 3:31-35

¹⁹ Fütanga ngü la, fü wü di enga ni ye Yesu ayia akoro kpakaka na de wü ni ye na. Te wüh koro tete, fü ewü amaka mere bi wü kpara, te wüh biti te-wü, ngbü ede Yesu, teka aje to ngari Me gögömö. Amba da wü ni ye na, te ewü ena

arī anü kpakaka kpa esambü la, nda ma. ²⁰ Te wü kpara la wu ngü la bala, fü ewü amala ngü fü Yesu, gü ba, “Mere kpara deyī, wü ni ye, de wü di engā ni ye, koro eyi, ngbü kpa etanü kpane. Wüh ngbü ele awu ye.” ²¹ Te Yesu je ngü la bala, fü ah ayia amala ngü fü wü kpara la 'buru, gü ba, “Ah mbi, amba mene wü kpara, te ewü ngbü eje riri ka Me, angbü emere ne, wüh kpaḥ baka wüna, de wü di engā wüna.”

Dela ngü ta te Yesu mala fü mere bi wü kpara la.

*Dene ngü te Yesu tata mere wege di
Matayo 8:23-27; Marako 4:35-41*

²² Gbü gara sikipi, fü Yesu ayia amala ngü fü wü *kpara ka-ye, nzükpa de füh ye 'basu ne, gü ba, “Ani nü la kpa etangu.” Fü wü kpara kaka ayia ale. Fü ewü alī 'buru gbü *zabu, teka akö ngu.

²³ Fü ewü anü, anü, anü akoro kpa etü mere ngu *Galilaya la. Amba Yesu ti ka-ye eyi era ara. Fü mere wege ayia akoro kere, akpo da efe jia ngu de wazi. Fü zabu akpo da eyiki, efüfü te-ye, da ekolo ngu gbü ye. Fü ngu angbü esi gbü zabu la. Zabu la yia ta ebu ewü abu angbü ngu.

²⁴ Fü wü *kpara ka Yesu angbü de cürü. Fü ewü anü azükü engu, gü ba, “Mere kpara, mere kpara, ani te ekpi! Ani te ekpi!” Fü Yesu ayia azükü, awu ngü la bala. Fü ah amala ngü fü siti wege la, gü ba, “Wege, mü nga anga! Ngu, mü ngbü ziii!” Fü wege ayia anga. Fü ngu angbü ziii. Fü sü ayia anga 'duwa ngbiii!

²⁵ Fū Yesu adu amala ngü fū wü kpara ka-ye, gü ba, “Yi ekpe neh cürü ne? Yi to maguma yi fere mbi mbi la fi de?” Fū ngü la aga gbü jia wü kpara kaka-na la afa sü. Fū ewü angbü de cürü, da emala ngü esüka wü, gü ba, “Apa! De bane neh ene ngü ne? Komoko la neh da, te ngbü emala ngü bü de komö ye, fū wü wege de wü ngu angbü eje riri kaka-na ne?”

Dela ngü ta te Yesu mere, te engu to riri fū mere wege tete.

Dene ngü te Yesu küwa gara komoko,

*de mere bi siti wü di engu me guvu ye
Matayo 8:28-34; Marako 5:1-20*

²⁶ Te wü Yesu kö ngu tete, fū ewü akoro kpa füh gümba, agbü tö ka wü Garasa, te di kpa etangu mere ngu *Galilaya.

²⁷⁻²⁹ Gara komoko ta ladü kpala, te *siti wü di engu me sibi guguvu gbe fa sü. Teka mere bi sikipi, ah ngbü engbü ka-ye ngirimu. Ah ngbü ta eköti nda kpah de, ah ngbü era ka-ye etü wü mbükü. Fū wü di engu me la angbü ta emere engu efa sü. Fū wü kpara angbü 'buru ekpe engu akpe. Fū ewü angbü edü wü kengbe gbü kpakpa, de wü lölö na. Fū ah angbü ekukuru wü kengbe la eküte ye asidi. Fū wü di engu me la angbü eza engu, enü di agbü gü.

Baka te wü Yesu ngbü la bü ekoro kpa füh gümba, fū komoko la awu Yesu. Fū ah akoro ati kötö eri lölö na, da eba rere. Fū Yesu amala ngü fū wü siti wü di engu me la, gü ba, “Wü ce engu ace!” Fū komoko la anda'ba te-ye kpaka Yesu, da emala ngü fefe de mere ri ye, gü ba, “Yesu,

Ye Mere Me, ye ele amere de ni ne ngü ne? Tima ka-ni gbü ngü ka-ye nda ma! Ni ngbü enda'ba te-ni fü ye, de ye mere e ato kuru te ni la de!" ³⁰ Te Yesu je ngü la bala, fü ah ayi-tata, gü ba, "İri ye neh da?" Fü komoko la alügü ngü, gü ba, "İri ni de Bi-nzö-gü." Ah gü iri ye bala, angü wü di engame sibi guguvu gbe fa sü. ³¹ Fü wü di engame la, anda'ba te-wü fü Yesu, gü ba, "Ye mere e aliki ani, ato agbü mere du ka cinga ne de."

³² Mere bi wü mba ka köti ta ladü gbü sü la, te ewü ngbü ezü e füh gumba sela. Fü wü di engame la afüwa te-wü fü Yesu, gü ba, "Ye tima ani, de ani nü ri kpa guvu wü mba la." Fü Yesu ayia ale ngü la fü ewü, de wüh nü, baka te ewü mala. ³³ Fü wü di engame la ayia akoro guvu komoko la asidi, ace engu, akpe ari aguvu wü mba la. Fü wü mba la aci de mere woro, ago kpa esa gö, agürü agbü mere ngu, anzö ngu, akpi 'buru kpala.

³⁴ Te wü kpara, de te ewü ngbü eceka kpi fütanga wü mba la, wu ngü la bala, fü cürü amere ewü. Fü gara ewü akpe de woro, anü amala nga ngü, te Yesu mere la, fü wü kpara agbü mere köti, bete wü sü edede la 'buru. ³⁵ Te wüh je ngü la, fü mere bi wü kpara akpe akoro, teka aceka ngü la cu de jia wü. Fü ewü akoro amaka komoko, ta te wü di engame ngbü emere engu ne, te ngbü ka-ye eri lö Yesu sela. Ah to tîne züka bongo eküte ye, fingangü kaka du koro kpah eyi mbi. Fü ngü la ato cürü fü wü kpara la afa sü, gü ba, "Dela sirimbi!"

³⁶ Fü wü kpara, de te ewü wu ngü la cu

de jia wü ne, ayia angbü emala nga komoko la fü wü bu wü, gü ba, “Yesu liki wü di engä me guguvu na me-ye.” ³⁷ Fü ngü la ato mere fingangü, de cürü fü wü kpara ka sü la 'buru. Fü ewü aci 'buru ayi-ta Yesu, de ah ce sü ka-ani.

Fü Yesu alï de wü kpara ka-ye gbü *zabu, teka anü ka-wü. ³⁸ Fü komoko de te wü di engä me koro guguvu na ne, ayia anda'ba te-ye fü Yesu, gü ba, “Ni ele anü ka-ni ake ye.” Fü Yesu alügü ngü fefe, gü ba, ³⁹ “A'a, ye du edu kpa gba wü, fü ye amala nga züka ngü, de te Me mere fü ye ne, fü wü di engä ni ye.” Fü komoko la ayia adu, angbü endoro gbü nga nzö kötï la, da emala nga ngü, de te Yesu mere fü ye ne, fü wü kpara.

Dene ngü te Yesu küwa ye Yayïrï,

bete gara würüse

Matayo 9:18-26; Marako 5:21-43

⁴⁰ Fütanga ngü la, fü wü Yesu alügü nga wü adu kpa etangu agbü sü ka-wü, agbü *Galïlaya. Te wü Yesu du koro tete, fü mere bi wü kpara aci akoro kpakaka na de mere tadu, angü wüh ngbü ta kü ecï nganga. ⁴¹ Gara komoko ta ladü kpala de irï ye Yayïrï. Engu ta de mere kpara te ngbü emere tima kpa *esambü ka biti-te. Fü Yayïrï ayia akoro, atï eri lö Yesu, anda'ba te-ye fefe gü ba, “Mere kpara deyï, ye koro la mba agba ni, teka aküwa ye ni.” ⁴² Angü yeye na ka-ye ta ngbee biringbö, ye würüse te re kaka di baka nzükpa de füh ye 'basu. Mbarase la ngbü ta eke efa sü, ah yia ekpi akpi. Te Yesu je ngü la, fü ewü ayia anü de wü Yayïrï. Fü mere bi

wü kpara aci kpah anü gbü nga ewü, da enzinzi te-wü, ededere Yesu.

⁴³ Amba gara würüse ta kpah ladü sela, te ngüte ngbü ego tete teka wü re nzükpa de füh ye 'basu. Ngü la ngbü ta eto mere cinga fü würüse la efa sü. Ah ngbü ta enü kpaka mere bi wü mürü kuwa, de wüh küwa ni, amba wü mürü kuwa la to rü fefe ma, ah le ta-ngü tete de. ⁴⁴ Te würüse la je nga Yesu, gü ba, “Engu koro eyi sela ne,” fü ah ayia agbeke te-ye, anü kpala. Te engu koro kpala, fü ah ayia azi te-ye 'bilì 'bilì, esüka mere bi wü kpara la, anü amofö mö bongo ka Yesu to kpa ekükürüfe. Würüse la kpah bü te emofö bongo ka Yesu, 'duwa fü ngüte la ayia akolo tete.

⁴⁵ Te Yesu wu ngü la bala, fü ah ayi-ta ngü, gü ba, “E-mofö bongo ka-ni neh da?” Fü wü kpara 'buru acere nga wü gbere. Fü Petero ayia amala ngü, gü ba, “Mere kpara, ye ena angbü eyi-ta ngü bala ne, ye wu mere bi wü kpara, te ewü ngbü egbene sü agbene, ne de?” ⁴⁶ Fü Yesu angbü de ngü la fi gömö ye, gü ba, “Gara kpara mofö ni eyi, angü ni wu eyi kpo, gü ba, wazi te Me to fü ni ne mere tima eyi.” ⁴⁷ Te würüse la wu, gü ba, Yesu wu ngü la eyi, fü ah aka te-ye, akoro atì eri lö Yesu, küküte 'buru elo'böka ka cürü. Ah du cere nga ye tine de. Fü ah amala fü Yesu gbü jia wü kpara la 'buru, gü ba, “Ah de ni, ni mofö bongo ka-ye me-ni. Teka ngü la, fü ni ayia aküwa dene.” ⁴⁸ Fü ngü la areke te Yesu, fü ah amala fefe, gü ba, “Enga ra, mü küwa eyi, teka te mü to maguma mü eyi fere. Mü nü enü de gu maguma.”

49 Baka te Yesu ngbü la bü emala ngü fü würüse la, fü gara kpara akpe akoro agba Yayirü, te mbarase kaka ngbü eke ake ne, amala ngü fefe, gü ba, “Yayirü deyi, ah nza eyi! Ye mere e ambü mere kpara la tîne de, angü ye ye kpi ka-ye eyi.” 50 Te Yesu je ngü la bala, fü ah amala ngü fü Yayirü, gü ba, “Ye mere e akpe cürü de. Te ye to maguma ye 'buru fü ni, mbarase ka-ye ena aküwa.”

51-53 Fü wü Yesu ayia anü akoro agba Yayirü. Fü ewü amaka wü kpara kpala 'buru da eku gba de mere cinga te wü, teka kpi ka mbarase la. Te Yesu wu ngü la bala, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Wü mere e aku gba de, angü mbarase la ngbü era ka-ye ara, ah kpi akpi nda de!” Fü wü kpara la, aci 'buru angbü emü ngü ka Yesu la amü, angü wüh wu eyi fanü, gü ba, mbarase la kpi ka-ye eyi.

Fü Yesu ayia arı te sü, te ewü o kö mbarase la tete. Ah le fü mere bi wü kpara arı kpa esambü kpala de. Ah za bü Petero, *Yüwane ake *Yakobo gbü nga ye, bete wö ye mbarase la, ake ni ye na. 54 Fü Yesu ato kpa ye, azoro kpa jaji würüse la, amala ngü fefe, gü ba, “Enga ra, mü yia eyia tikpi!” 55 Fü mbarase la ayia azükü gbü kpi. Fü Yesu adu amala ngü fü wü wö ye na ake ni ye na, de wüh to zü-e fefe. 56 Fü ngü la aga gbü jia wö ye mbarase la, ake ni ye na afa sü. Fü Yesu amala ngü fü ewü kpekpeke, gü ba, “Wü mere e amala nga ngü la fü wü kpara de de de.”

Dene ngü te Yesu tima wü kpara ka-ye nzükpa de füh ye 'basu tete, teka amala ngari Me Matayo 10:5-14; Marako 6:7-13

¹⁻² Gbü gara ra, fü Yesu aï wü kpara ka-ye, nzükpa de füh ye 'basu ne kpaka ye, angü ah le atima ewü, teka anü amala to ngari Me agbü wü gara sü. Fü engu ato wazi fü ewü, teka fü ewü adi eliki *siti wü di enga me di, de wü muruyi, kpah da eküwa wü mürü keke. Fü engu amala ngü fü ewü, gü ba dene, "Yi nü enü, yi mala ngari ra fü wü kpara, gü ba, 'Miri, te Me tima teka aküwa ani ne, koro eyi. Ah le de wü fü maguma wü afü.' Yi di kpah eküwa wü mürü keke. ³ Te yi te enü, yi mere e aza wü e esaka yi de. Yi za ngbangba de. Yi za kombo kpah de. Yi za ambata kpah de. Yi za jiase kpah de. Yi za bongo 'basu 'basu kpah de. ⁴ Gbü wü sü te yi ena anü akoro gbügbü na, te wü kpara la za yi eyi gbü mürü, de yi ngbü nzö gba kpara biringbö la, zalü gbü sikipi te yi ena ayia anü sü tete. ⁵ Kpah bala, teka mene wü sü te wü kpara le ngü ka-yi gbügbü de, yi mere e angbü sela de. Yi yia sela asidi, de yi bunda zu-tö ka sü ka-ewü la te lö yi, ce ciki sela, teka agü tamu ngü la fü ewü, gü ba dene, 'Me le ngü ka-wü de, angü wü le ngü wü kpara ka-ni, Me, kpah de.' " Dela ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye, te engu tima ewü ne.

⁶ Fütanga ngü la, fü wü *kpara ka Yesu la ayia anü andoro gbü wü kötī ka sü la biri biri 'buru, da emala to ngari Me fü wü kpara, kpah da eküwa wü mürü keke gbü wü sü la 'buru.

Dene ngü te fingangü ka Miri Anitipa Erode

siti tete,

teka ngü ka Yesu

Matayo 14:1-2; Marako 6:14-16

⁷⁻⁸ Fütanga ngü la, fü iri Yesu awü ka-ye tîne gbü wü sü la 'buru. Fü wü kpara akpo da eyi-ta tete-wü, gü ba, “Apa! Mene kpara la neh da?” Wü gara ewü gü ba, “Ah de *Yüwane Mürü Babatiza, ta te Miri Anitipa *Erode mörö ne, ah zükü me-ye gbü kpi.” Wü gara gü ba, “Ah ena adi de gara *mürü dofo, te zükü me-ye gbü kpi.” Wü gara gü ba, “Ah de mürü dofo *İliya, te zükü me-ye gbü kpi.”

Fü Miri Anitipa Erode aje nga Yesu, fü fingangü kaka akpo angbü endoro faaa. ⁹ Teka ngü la, fü ah angbü efi ngü, gü ba, “Angü ni mörö ta Yüwane eyi ne, amba mene kpara, te ni ngbü kpah eje ngangana ne, neh da?” Fü ah akpo da egiri kaje, de ni wu Yesu, cu de jia ni.

Dene ngü te Yesu to zü-e di fü mere bi wü kpara

Matayo 14:13-21; Marako 6:30-44; Yüwane 6:1-13

¹⁰ Fü wü *mürü tima ka Yesu, ta te engu tima ewü ne, adu akoro kpakaka. Fü ewü amala nga wü ngü, de te ewü nü mere kpala ne, 'buru fefe. Fü Yesu ayia aza nzö bü ewü, anü di agbü gara sü de iri ye Betesayida.

¹¹ Te wü kpara je, gü ba, Yesu nü sü eyi agbü Betesayida, fü mere bi ewü aci ayia anü afa ngangana na kpala. Te Yesu wu ngü la bala, fü ah awu cinga ewü. Fü ah akpo da emala to ngari Me fü ewü, kpah da eküwa wü gara mürü keke esüka ewü.

¹² Etamurago la, o ra ti nza la de, fü wü *kpara ka Yesu, nzükpa de füh ye 'basu ne, ayia angbü de mere fingängü. Fü ewü ayia anü kpaka Yesu, amala ngü fefe, gü ba. “Mere kpara, ani ena amere baye, teka mere bi wü kpara ne? Baka te ani di kpakine edere sü, köti kpah ma ne, ani ena amere baye? Ah le de ye mala ngü fü wü kpara la, de wüh nü agbü mere köti, teka agiri zü-e, kpah bete sü ka rara fü wü kpala.” ¹³ Te Yesu je ngü la bala, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Yi ena ato zü-e fü ewü enatikine me-yi.” Wüh gü ba, “Apa! Mere kpara! Ambata esaka ani sene ngbee 'buruve bete si 'basu ne. Wü e la ena ati de mere bi wü kpara la kü ati fanü? Anga te ani ena anü ase e la, ah ena aza jiase neh fe?” ¹⁴ Wüh mala ngü la bala kükürü de, angü wüh wu eyi, gü ba, wü kpara la sibi fa sü, wü kpara la ta 'buru baka wü komoko kutu 'buruve (5,000).* Fü Yesu adu amala ngü fü wü kpara ka-ye la, gü ba, “Yi biti wü kpara la, de wüh ngbü kötö tundu tundu, baka wü kpara teke 'basu de füh ye nzükpa gbü sü biringbö.”

¹⁵ Baka te wü kpara kaka-na je ngü la bala, fü ewü anü 'duwa abiti wü kpara la 'buru, angbü gbü wü da-sü ka-wü, baka te engu mala la. ¹⁶ Fü Yesu ayia aza wü ambata 'buruve la, bete wü si 'basu ne esaka ye, ae jia ye, aceka kpi kpa tikpi, agbo nga iri Me teka zü-e la. Fü ah akukuru tü wü ambata la, ato esaka wü kpara ka-ye, de wüh gafa fü wü kpara la 'buru. ¹⁷ Fü wü kpara la

---

* **9:14** 9:14 Gbü gele ka wü Yisaraye, te wüh tanga wü kpara, te ewü biti te-wü la, wüh tanga wü wü rüse de wü jürü jaji nda-wü de.

aci 'buru, azü e la, asika di, ace dudu na kötö sela. Fü wü kpara ka Yesu adu aro du wü e la 'buru, abiti gbü wü kuwu, asi gbe gbe gbe, nzükpa de füh ye 'basu.

Dela ngü ta te Yesu mere, te engu to zü-e di fü mere bi wü kpara ne.

*Dene kpeke ngü te Petero mala teka Yesu
Matayo 16:13-28; Marako 8:27-9:1*

¹⁸ Gbü gara ra, fü Yesu anü angbü ka-ye kpikpi ye, da eku gba fü Me. Fü wü kpara kaka ayia akoro kpakaka na. Fü Yesu ayi-ta ewü, gü ba, “Angü wü kpara ngbü emala tüngü ra egü neh fe? Wüh gü ba, ma de neh da?” ¹⁹ Fü ewü alügü ngü fefe, gü ba, “Wü kpara ngbü efi, gü ba, ye de kpeke kpara. Angü wü gara kpara ngbü emala nda-wü, gü ba, ‘Mü de *Yüwane Mürü Babatiza.’ Wü gara ewü gü ba, ‘Mü de mürü dofo *İliya.’ Wü gara emala nda-wü, gü ba, ‘Mü de biri kpara esüka wü *mürü dofo ka Me ta gügü ne, te zükü me-ye gbü kpi.’ ” ²⁰ Fü Yesu adu ayi-ta ewü, gü ba, “Anga cu de-yi, yi ngbü efi nda-yi teka ra, egü neh fe?” Petero, fü mü ayia arü amala ngü fefe, gü ba, “Mü de *Kurisito, Mere Miri te Me tima teka aküwa a ne!”

²¹ Te Yesu je ngü gömö Petero de bala, fü ah amala ngü fü wü kpara ka-ye la kpekpeke, gü ba, “Yi mere e amala nga ra fü wü kpara, gü ba, ma de Kurisito, ne de.”

²² Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü ewü teka kpi ka-ye, gü ba, “Mere cinga ladü te ena amere ra, angü ah le de cinga mere *Ye Kpara ka Kpi bala. Wü angbe cögbörö kpara, de wü mürü

gele ka Me, bete wü *mürü riri, wüh ngbü eyi ekpü ra. Te di bala, wüh ena amörö ra amörö. Amba gbü *ebabata sikpi, Me ena azükü ra gbü kpi la.”

²³ Fütanga ngü la, fü Yesu amala ngü fü mere bi wü kpara la 'buru, gü ba, “Te mü le angbü zu kpara ka-ra la, mü mere e afi nga wü e kamü 'buru 'dö de. Mü reke te-mü teka kpi ka-mü, baka kpara te ngbü ebï mere *rü gbegete, te wüh ena abere engu fefeh na, amörö. FÜ mü ayia alala fi bü gbü nga ra. ²⁴ Te mü le aküwa te-mü de tete-mü la, mü ti aküwa te-mü nda-mü de. Amba te mü ce te-mü o fü kpi, teka ngü ka-ra la, Me ena aküwa mü me-ye. ²⁵ Mü fi la nga kuru mü! Angü te mü ce ngü ka Me, fü mü adu ato temü 'buru teka ngü ka kotö ne, da emaka mere bi jiasa, de mere bi wü züka e, de füh kotö ne 'buru la, wü e la ena aküwa mü fanü? Wüh ti aküwa mü nda-wü de, angü mü ce ngü ka Me eyi! ²⁶ Mü fi nga *adu sikpi, te ma ena adu akoro tete na. Angü de-ra, Ye Kpara ka Kpi, ma ena adu akoro füh kotö ne, de wazi ka Wüba, de wü *malayika kaka mini. Angü te mü ce ngü ka-ra, ma ena ace mü kpah ace, gbü adu sikpi, te ma ena adu akoro tete na. ²⁷ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü fanü fanü. Wü gara kpara ladü esüka yi sene, wüh ti akpi la de, zalü te wüh ena awu mere wazi te Me to fere, Ye Kpara ka Kpi, te ma ena aküwa wü kpara di ne feke.”

Dela ngü ta te Yesu mala fü wü kpara te ewü le afa nga ye.

*Dene ngü ka küte Yesu te fü te-ye
Matayo 17:1-8; Marako 9:2-8*

²⁸ Fütanga sīkpī 'bajena, fü Yesu aza wü Petero ake *Yüwane, bete *Yakobo. Fü ewü ayia anü kpa enzö mere rüvü, teka aku gba fü Me kpala. ²⁹ Te wüh koro kpala, fü gbüra Yesu ayia afü te-ye, o engu ngbü eku gba fü Me. Fü bongo kaka avi 'duwa kpilili! Ah ngbü kpah eci aci baka ra. ³⁰⁻³¹ Wüh te eceka kpī bane de, gbo! te wü kpara 'basu, te ewü koro de mere wazi ka Me. Fü ewü angbü ero mö de wü Yesu, teka ngü ka kpi kaka-na, te engu ena akpi agbü Yerüsalema ne. Amba wü kpara la, wüh ka-wü de diri wü kovo ka Me ta gügü, wü *Müse ake *İliya. ³² Te ngü la ngbü emere te-ye tete, Petero de wü bu ye ne kpi ka-wü eyi de ra. Fü ewü adu azükü, awu Yesu, de wü kpara 'basu, te ewü ngbü de ewü ne, te küte ewü ngbü 'buru eci aci gbü wazi ka Me. ³³ Baka te wü kpara la yia ece Yesu tete, fü Petero ayia amala ngü fü Yesu, gü ba, “Mere kpara, wü kpara ne di ngbü enü neh ka-ye? Ah reke ta ngbürü pe te ani ena angbü ka-ani bü sene, angü sü de sene reke gbü jia ni fa sü. Te di bala, ani ena aji wü gugu bata, nda-ye biringbö, nda Müse biringbö, nda İliya kpah biringbö.” Petero mala ngü la bü bala, angü ah wu züka ngü, te engu ena amala ne, nda de.

³⁴ Petero bü te emala ngü la bala, fü sangu ayia akoro agba ewü 'buru. Fü ngü la ato mere cürü eküte wü Petero afa sü. ³⁵ Fü ri Me ayia awü gbü sangu la, gü ba, “Dene zu de Ye ra, te maguma ra

le engu fa sü, angü ma fe engu me-ra. Yi di eje riri kaka-na.”

³⁶ Fütanga ri Me de te ewü je ne, wüh te efü jia wü bane de, yirrrri! wü Müse ake İliya nda-wü tine eyi ma, bü Yesu te ngbü ka-ye kpikpi ye. Fü ngü la aga gbü jia wü *kpara ka Yesu de bata la afa sü. Fü komö ewü agu 'duwa agu. Gbü wü sikipi la, wüh mala nga ngü, de te ewü wu la, fü biri kpara mbele de.

Dene ngü te Yesu küwa gara mbarase

de siti wü di enga me guvu ye

Matayo 17:14-18; Marako 9:14-27

³⁷ Te kpï seke tete, kpurutokokpi la, fü wü Yesu ayia de wü kpara ka-ye de bata la, adu kpa esa gö. Fü ewü anü amaka te-wü kpah de mere bi wü kpara te kaje. ³⁸⁻³⁹ Esüka mere bi wü kpara la, gara komoko ta ladü te yeye di ngbee biringbö, ye komoko. *Siti wü di enga me ngbü ta emere mbarase la, da egbofo engu kötö. Fü ah angbü eku gba. Fü durufu angbü ekoro gögömö tuku tuku bala! Te e la kpo eyi da emere engu la, ah ngbü emere engu sisiti, ah le ace engu kere de. Te komoko la wu Yesu, fü ah akpo enda'ba te-ye fefe na, gü ba, “Akoo, mere kpara! Ye ceka la cinga te ani ne baaa! Ni le de ye küwa la ye ni ne, angü siti wü di enga me ngbü emere engu 'duwa ba-neh-ene-la. ⁴⁰ Ni za engu koro ta di kpaka wü kpara ka-ye, sidi nga ye sene, de wüh küwa engu ne, amba wazi ewü, te ewü ena aliki wü di enga me la di, nda ma. Fü ni angbü eci nga ye di dene.”

⁴¹ Te Yesu je ngü la bala, fü ah ayia amala ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, “De-yi wü kpara ka re ne, yi de wü siti kpara, yi le ato maguma yi fü Me de, neh teka ne? Ma ena angbü de wü yi sene teka re neh fe, teka fü ngü la arı gbü nzö yi?” Fü ah adu afü te-ye, amala ngü fü wö ye mbarase la, gü ba, “Ye koro de mbarase la akine!” ⁴² Te wö ye mbarase la za ta mbarase la, enü di tete kpaka Yesu, wüh te ekoro gbamari, fü wü di engä me la ayia agbüürü engu, agbo kötö. Fü mbarase akpo eyiyili te-ye. Te Yesu wu bala, fü ah ayia amala ngü fü wü di engä me la kpekpeke, gü ba, “Wü ce engu ace!” Fü wü di engä me ayia ace mbarase la. Fü mbarase la ayia aküwa. Fü Yesu aza engu, ato fü wö ye. ⁴³ Fü komö wü kpara la agu 'buru agu, ga, “Ani wu mere wazi ka Me enatikine eyi!”

*Dene e'ba'basu ngü te Yesu mala teka kpi ka-ye
Matayo 17:22-23; Marako 9:30-32*

⁴⁴ Baka te mere bi wü kpara la ngbü la fi bü emala nga ngü la esüka wü, fü Yesu afü te-ye, amala ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, “Ngü de te ma emala fü yi dene, ah le de ngü la rı gbü nzö yi mbi mbi mbi. Angü wüh ena ato ra fü wü vügü ka-ra, fü ewü amörö ra.” ⁴⁵ Amba ngü de te Yesu mala fü ewü la, wüh wu si-ngü gbügbü na nda-wü de, angü si-ngü la wo te-ye ka-ye fü ewü awo. Wüh le ta de ani yi-ta Yesu teka si-ngü la. Wüh du yi-tata na nda-wü de, ka lümü.

*Dene yiki te wü kpara ka Yesu ga, teka kpara
esüka wü,*

*te ena angbü ba mere kpara
Matayo 18:1-5; Marako 9:33-40*

⁴⁶ Fütanga ngü la, fü wü *kpara ka Yesu, akpo da ega yiki esüka wü, gü ba, “Kpara te ena angbü mere kpara esüka ani fütanga Yesu neh da?”

⁴⁷ Te Yesu wu fingangü ka-ewü bala, fü ah ayia aza mbarase cükü'daye, ao ede ye. ⁴⁸ Fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Mene kpara te ena ao ngü ka-ye kötö, baka jaji la, ah ena adi ka-ye me-ye de mere kpara gbü jia Me. Mene kpara te ena aza mbarase baka engu ne gbü mürü, te iri ra la, ah le ka-ye dela cu ra. Kpah bala, te mü le ra eyi la, amba mü le Wüba Me, te tima ra ne, kpah eyi.”

⁴⁹ Fütanga ngü la, fü *Yüwane ayia amala ngü fü Yesu, gü ba, “Mere kpara, ani maka gara komoko kpane, te ngbü eliki wü di engu me guvu wü kpara te iri ye. Te ani wu ngü la, fü ani atata engu, de ah ce ngü la asidi, angü engu de kpara esüka ani nda de.” ⁵⁰ Te Yesu je ngü la bala, fü ah alügü ngü fü Yüwane, gü ba, “Yi mere e atata engu de, angü mene kpara te gü gü de wü nih de, ah ngbü dela ele ta-ngü te nih.”

Dene ngü ka nünü ka Yesu agbü Yerüsalema

⁵¹ Fütanga ngü la, baka te sikipi ka Yesu koro tete ghamari, teka ago agbü kpi, fü Yesu ayia areke te-ye, teka anü agbü Yerüsalema. ⁵² Fü ah ayia atima wü gara kpara ka-ye engagira nü, teka areke sü fü wü gbü gara koti biringbö, gbü tö ka *Samariya. Fü wü Yesu adu ayia de wü gara kpara ka-ye, tine fütanga ewü.

⁵³ Te wü kpara gbü kötì engu la wu, gü ba, wü Yesu te enü agbü Yerüsalema, fü ngü la asiti te ewü. Te di bala, wüh le de Yesu ra gba ani sela de.

⁵⁴ Te wü *Yakobo ake *Yüwane wu ngü la bala, fü ngü la ake te ewü, fü maguma ewü ayia anzu. Ffü ewü amala ngü fü Yesu, gü ba, “Mere kpara, ah le de nih ku gba fü Me, de ah tima wa, teka acuru wü kpara la!” ⁵⁵ Te Yesu je ngü la bala, fü ah afü te-ye, amala ngü fü ewü kpekpeke, gü ba, “Yi ce ngü la, angü dela fīngangü ka *Satana. Yi wu bala de? De-ra, *Ye kpara ka Kpī, ma koro fūh kotō ne teka amörö kpara nda-ra de, amba ma koro teka aküwa ewü.”

⁵⁶ Fütanga ngü la, fü ewü ale kaje ka-wü, anü sü, ara agbü gara kötì.

Dene ngü te Yesu mala, gü ba, te kpara le afa nga ni la,

ah tüka te-ye atüka

Matayo 8:19-22

⁵⁷ Te wü Yesu ngbü enü tete te kaje ka Yerüsalema la, fü gara kpara ayia akoro kpaka Yesu, amala ngü fefe, gü ba, “Ni ele afa nga ye, gbü wü sü 'buru, te ye ena angbü enü tete. Ni ena alala fī gbü nga ye, ni tī ace nga ye de.” ⁵⁸ Ffü Yesu alügü ngü fü komoko la, gü ba, “Ah le de mü wu awu, gü ba, te mü le afa nga ra la, züka ngü te mü ena amaka fūh kotō ne nda ma. Angü de-ra, *Ye Kpara ka Kpī, sü fere fūh kotō ne, teka ara, afe te-ra tete, nda ma. Angü wü zaza ngbü era nda-wü gbü wü gö ka-wü. Wü lu ngbü era nda-wü kpah gbü wü suta ka-wü. Amba nda-ra, sü

fere bala nda ma.” Te komoko la je ngü la bala, fü ah adu ace da efa nga Yesu.

⁵⁹ Gbü gara sikipi, fü Yesu amala ngü fü gara kpara, gü ba, “Mü lala gbü nga ra.” Fü kpara la alügü ngü fefe, gü ba, “Mere kpara, ni le eyi. Amba wö ni gbe eyi. Ni le adu aci nganga. Te ah kpi eyi la, fü ni ati engu feke, fü ni adu akoro afa nga ye sidi.” ⁶⁰ Yesu gü ba, “De-mü, mü nü, mü mala ngari Me fü wü kpara. Mü ce wü di enga ni mü, te ewü le ngü ka-ra de ne, de wüh ti wö mü me-wü, angü wüh ka-wü kpah eyi baka kövö la.”

⁶¹ Gbü gara sikipi, fü gara kpara amala kpah ngü bala fü Yesu, gü ba, “Mere kpara, ni le eyi afa nga ye. Amba ah le de ni nü la kpa eköti, asere ngü la fü wü di enga ni ni feke. Ye ci nga ni. Ni ena adu akoro.” ⁶² Te Yesu je ngü la bala, fü ah amala ngü fefe, gü ba, “Te maguma mü 'basu 'basu la, mü ti ara fü Me, amere tima kaka mbi mbi de.”

10

Dene ngü te Yesu tima wü kpara ka-ye,

teke bata nzükpa de füh ye 'basu

¹ Fütanga ngü la, fü Miri Yesu ayia afe kpah gara wü kpara ka-ye teke bata nzükpa de füh ye 'basu (72) ne, teka atima ewü 'basu 'basu kpa engagira nü, gbü wü sü 'buru te engu ele anü tete. ² Fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Bi wü kpara ladü, te ewü di eyi nzo teka ato maguma wü fere. Amba wü kpara te ewü ena amala ngü ka-ra fü ewü, wüh ka-wü mba nzoko.

Ah baka yi te di memere fa sü, amba wü kpara, te ewü ena amere tima gbü yi la, wüh be nda-wü de. Te di bala, ah le de yi yi-ta Me, te di de mere mürü tima la, de ah tima wü gara kpara, teka ale ta-ngü te yi gbü tima la. ³⁻⁴ Yi nü enü! Yi mere e aza mere bi wü e esaka yi de. Yi mere e aza jiase de, yi za kombo kpah de, yi za gara kamaka fü yi kpah de. Yi mere e angbü erürü te kaje, da egü mandī fü wü kpara 'daaa de. Te di bala, yi ceka 'be, angü ma tima yi dene baka wü kambiliki esüka wü siti kpara, te ewü di baka siti wü nü.

⁵ Te yi koro gbü gara kötī, gina ngü te yi ena amala fü ewü, yi ena ato mandī fü ewü, gü ba, 'Me di de yi, gbü kötī ne.' ⁶ Te mürü kötī la de züka kpara, de lele ka Me emagama ye la, mandī ka-yi, de te yi to de gu ngü ka Me gbü ye ne, ah ena angbü fefe na. Amba te mürü kötī la le ngü ka-yi de, züka gu ngü ka Me, te yi to fü ewü ne, tī angbü gbü kötī la nda de.

⁷ Gbü mene kötī, de te wüh ena ale ngü ka-yi, yi ngbü duu sela, yi zü wü e 'buru, de te wüh ena angbü eto fü yi ne. Anga te ah de e-manzö, baka ngu, yi mere e ace de, angü ah le fü kpara te ngbü emere tima ne, amaka na tima ka-ye. Yi mere e angbü endoro, da era gba wü kpara fa fa fa, da egiri wü züka ngü, ne de. ⁸ Gbü wü sü 'buru, de te yi ena akoro gbügbü, te wüh le ngü ka-yi la, yi ngbü sela. Wü e 'buru, de te wüh ena ato fü yi ne, yi zü azü. Yi mere e ace de. ⁹ Te yi maka wü mürü keke gbü wü sü la, de yi küwa ewü aküwa. De yi mala kpah fü wü kpara 'buru gü ba, 'Wü fü maguma wü efü, angü Miri, te Me

tima teka aküwa ani ne, koro eyi.' ¹⁰⁻¹¹ Amba te yi nü koro gbü wü gara sü, te wü kpara le ngü ka-yi de la, yi mere e angbü sela de. Yi yia sela asidi, de yi furu zu-tö gba ewü la esatilo yi asidi, de yi mala fü ewü, gü ba, 'Ani mere ngü la kükürü de, angü ani mere bala teka ace kina ka Me gbü nzö wü. Amba ah le fü wü awu, gü ba, Miri, te Me tima teka aküwa ani ne, koro eyi.' "

¹² Fütanga ngü la, fü Yesu amala fü ewü, gü ba, "Ngü te ma emala fü yi dene, ah zu de kpeke ngü. Gbü sikipi te Me ena akolo ngü ka wü kpara, ah ena ato mere kuru te wü kpara gbü sü la, afa nda siti wü kpara ka *Sodomo ta gügü ne afa."

¹³ Fü Yesu adu amala gara ngü, teka wü kpara gbü wü köti, te engu ngbü emere tima ka-ye gbügbü ne, gü ba, "De-yi wü kpara ka Korazina, de wü kpara ka Betesayida, Me ena ato mere kuru te yi te gara, angü yi le ngü ka-ra de. Angü wü mere kpeke ngü, de te ma ngbü emere gbü wü sü ka-yi ne, te ma ena angbü emere ta bala fü wü *ganzi kpara, baka wü kpara ka Tera ake Sidona la, de bane wüh ngbü ta eyi de mere cinga te-wü, teka *siti ngü ka-wü, da eto kala bongo eküte wü, eza kpah mbi abu gbü nzö wü, da enda'ba te-wü fü Me, agü ba, 'Ani le eyi afü maguma ani!' ¹⁴ Teka ngü la, gbü sikipi te Me ena akolo ngü ka wü kpara, ah ena ato mere kuru te yi, wü kpara ka Korazina ake Betesayida, afa nda wü kpara ka Tera bete Sidona ka. ¹⁵ Kpah bala, de-yi, wü kpara ka Kaparanama, yi fi nda-yi, gü ba, ngü ka-ani ena areke gbü jia Me, fü ani akoro agbü kpi? A'a! Ah bala de! Ngü ka-yi ena

asiti gbü jia Me asiti, fü yi anü agbü du ka wa, angü yi le ngü ka-ra de.”

¹⁶ Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala ngü fü wü kpara ka-ye, te engu yia etima ewü la, gü ba, “Kpara te ena aje ri yi, engu ngbü dela eje ri ra. Mene kpara te je ri yi de, ah je ri ra kpah de. Kpah bala, kpara te je ri ra de, ah je ri Me te tima ra ne, kpah de.”

Dela ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye teke bata nzükpa de füh ye 'basu (72), te engu tima ewü ne. Fü ewü ayia anü amere tima, kpah baka e te Yesu mala fü ewü la.

Dene ngü ka dudu ka wü kpara ka Yesu,

teke bata nzükpa de füh ye 'basu ne

¹⁷ Te wü *kpara ka Yesu teke bata nzükpa de füh ye 'basu (72) ne mere tima ka-wü nza tete, fü ewü adu akoro kpaka Yesu. Fü ewü angbü de mere tadu, da emala nga ngü la fefe, gü ba, “Wayi bala, mere kpara, baka e te ani nü ne, ani ngbü eto riri fü *siti wü di engu me te iri ye. Fü ewü angbü eje ri ani, da ekpe ani akpe!” ¹⁸ Fü Yesu amala ngü fü ewü, gü ba, “Ngü la mere te-ye kükürü de, angü Me sö *Satana eyi kpa kötö. Fü ra awu engu te ngbü eyere, eti baka ülele ka mügbara, angü Me nza wawazi eyi. ¹⁹ Yi je la ngü de te ma emala fü yi ne. Ma to wazi eyi fü yi, teka amere gü de wü siti wü di engu me, te ewü di de vügü ka-nih ne, da eza esaka ewü. Te di bala, yi ti eyi adoto wü kpürü, de wü etün* gbü lö yi. Gara siti ngü biringbö ti amere yi kpo de.

* **10:19** 10:19 Etünü, ah baka jigbe. Gbü ngü Arabi, ah de agarabu.

²⁰ Yi ngbü de tadu, teka ngü ka wü di engä me, de te ewü ngbü eje riri ka-yi ne? Wayi, ah mbi, amba ah le fü yi angbü de mere tadu, angü wüh ba iri yi eyi gbü buku ka *küküwa agbü kpï.”

*Dene ngü teka tadu ka Yesu
Matayo 11:25-27; 13:16-17*

²¹ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia angbü de mere tadu emagama ye, teka ngü te Me mere fü wü kpara ka-ye, te wü bu ewü ngbü eceka ewü baka töndö kpara ne. Fü ah akpo da egbo nga iri Me gbü wazi ka *Nzila Wazi Me, gü ba, “Wayi, Wüba Me, mü de Miri agbü kpï, mü kpah de Miri füh kotö ne, gbü nzö wü kpara 'buru. Ma ngbü egbo nga iri mü, angü mü wo ngü ka-mü te wü e-wu-ngü, de angbe cögbörö wü kpara 'buru, awo. Fü mü adu agü tamu ngü la fü töndö wü kpara, te ewü di ka-wü baka wü jaji ne. Ah fanü Wüba, ngü engu ka-ye bala, angü mü le ngü la me-mü, de ah mere te-ye bala.

²² Wüba, mü ce wü ngü eyi 'buru esaka ra. Kpara biringbö te wu ngü ka-ra mbi mbi mbi nda ma, 'duwa de-mü Wüba, mü wu ngü ka-ra ka-mü me-mü. Kpah bala, kpara biringbö, te wu ngü ka-mü, Wüba, nda ma. Ma wu ngü ka-mü duu me-ra, de wü kpara te ma gü tamu ngü ka-mü fü ewü ne.”

²³ Fütanga ngü la, fü Yesu adu afü te-ye kpaka wü kpara ka-ye, amala ngü bü nzö fü ewü, gü ba, “Me mere züka ngü eyi fü yi, angü yi ngbü eceka wü ngü, de te ma ngbü emere ne, cu de jia yi! ²⁴ Angü ta gügü wü *mürü dofo, de wü miri, de wü diri kpara ka Me 'buru, ngbü ta eo gümü

ra, de ani wu ra cu de jia ani, baka te yi ngbü ewu dene, amba wüh wu ra nda-wü de. Wüh le ta de ani di eje ngü, te ma ngbü emala ne, baka te yi ngbü eje de güje yi dene, amba wüh je nda-wü kpah de.”

Dela ngü ta te Yesu mala fü wü kpara ka-ye teke bata nzükpa de füh ye 'basu (72) ne, gbü sïkpï, te ewü du koro kpakaka na, fütanga tima, de te engu tima ewü di ne.

Dene mani te Yesu mala teka ganzi kpara te mere züka ngü

²⁵ Fütanga ngü la, fü gara *mürü riri biringbö ayia akoro kpaka Yesu, teka are mamaguma gbü mani. Fü ah ayi-ta Yesu, gü ba, “Mere kpara, ni ena amere neh baye, teka fü ni aküwa, angbü gbü sü ka Me, fi mere badi?” ²⁶ Yesu gü ba, “Gbü *Riri ka Me te engu to fü nih ne, wüh ba teka ngü la, gü neh fe?” ²⁷ Fü mürü riri la, alügü ngü, gü ba, “Ma je ngü gbü Riri la, gü ba, ‘Mü le Mere Me de maguma mü biringbö, mü o fingangü ka-mü kpah 'buru tete, mü le ngü kaka de wazi mü kpah 'buru, mü to te-mü kpah 'buru fefe. De mü le wü bu mü kpah baka e te mü ngbü ele küte mü.’ ”

²⁸ Fü Yesu alügü ngü fefe, gü ba, “Züka ngü, mü mala ngü la eyi reke areke. Ah le de mü mere bala, teka fü mü aküwa.”

²⁹ Fü mürü riri la adu afi ngü emaguma ye, gü ba, “Te ni le ngü la 'duwa ale la, wü kpara ena afi, gü ba, Yesu za ngü gömö ni eyi.” Fü ah adu

kpah ayi-ta Yesu, gü ba, “Mene wü bu ni, te ni ena ale ewü ne, neh mene ewü deyī?”

³⁰ Fü Yesu adu amala ngü fefe gbü mani, gü ba, “Ta gbü biri ra, gara komoko yia ta agbü Yerüsalema, teka anü agbü Yeriko. Te engu nü koro kpa etüngba kpala, fü ah anü amaka te-ye de wü siti kpara, te ewü ngbü efete wü kpara. Fü wü kpara la azoro engu, amī, agbo kötö, agbene wü bongo kaka 'buru, aza wü jiase kaka, akpe ka-wü, atafa, ace engu gbülüküsü kötö sela.

³¹ Fütanga ngü la mba cükü'daye, fü gara *kovo ka Me angbü enü kpah bü te kaje engu la. Fü engu anü akoro, gbo! te komoko la kötö! Fü cürü arī tete, fü ah ade sü ka-ye edere sü, anye sü.

³² Sidi nga kovo la, fü gara kpara gbü nguwa *Levi, te ewü ngbü emere tima kpa esambü ka Me, ayia kpah akoro te sü te ewü mī komoko la tete. Fü ah aka te-ye, akoro gbmari, aceka komoko la bala, akolo sü ka-ye kpah kpa edere sü, atafa.

³³ Fütanga enga Levi la, fü gara komoko angbü kpah efü te kaje la. Ah ka-ye de *ganzi kpara, enga *Samarīya. Te enga Samarīya la wu komoko la bala, fü cinga komoko la arī tete afa sü. ³⁴ Fü ah aka te-ye, akoro gbmari kpakaka na. Fü ah ae engu tikpi, aza rü te wüh mere de ngu *vinü, azürü wü ka de eküküte la di, a'büra de mü, ai de züka bongo. Fü ah ae engu, ao füh nü ka-ye, de te engu ngbü endoro di ne, abī engu, anü di agbü kambü ka wü ngba. Fü ah ale ta-ngü tete kpala areke areke.

³⁵ Baka egambi la, fū ah aza jiase, ato fū mere kpara ka tima ka kambü ka wü ngba la, amala ngü fefe, gü ba, 'Ni ce komoko ne eyi esaka ye, de ye le ta-ngü tete na mbi mbi mbi. Te jiase la be de, de ye za jiase ka-ye, ye se wü e tüngüngü na di. Ni ena adu akoro, alügü na jiase ka-ye la 'buru da ye.' "

³⁶ Dela ngü ta te Yesu mala fū *mürü riri la. Fū ah adu ayi-tata na, gü ba, "Esüka wü kpara ta de bata la, kpara te mere züka ngü neh da?"

³⁷ Fū mürü riri la alügü ngü, gü ba, "Ah de mene kpara, de te le ta-ngü te komoko la." Fū Yesu adu amala ngü fefe, gü ba, "Wayi, ah ngbürü baka te mü mala la. Mü nü enü, de mü mere züka ngü fū wü bu mü kpah bala."

Dene ngü ka Yesu de wü Mariya ake Marata

³⁸ Baka te wü Yesu ngbü la fi bü enü tete agbü Yerüsalema, fū ewü anü akoro agbü Betaniya. Fū gara würüse de iri ye Marata ayia aza ewü agba ye, baka wü ngba ka-ye. ³⁹ Gara enga ni ye Marata ta ladü de iri ye *Mariya. Te wü Yesu koro ngbü kötö, fū Mariya akoro angbü kötö eri lö Yesu, teka aje ngari Me gögömö na. ⁴⁰ Fū maguma Marata angbü enzu te Mariya, teka bi wü tima, te engu ngbü emere zü-e fū wü Yesu ne. Angü Mariya ce ta engu gbü tima la kpikpi ye. Fū Marata akoro kpaka Yesu, amala ngü fefe, gü ba, "Mere kpara, ngü la gbü jia ye neh baye, te enga ni ni, Mariya, ce ni, embü de tima kpikpi ni de bane ne? Ye mala fefe, de ah koro, ah le ta-ngü te ni ke!" ⁴¹ Fū Yesu alügü ngü fefe, gü ba, "Apa, Marata, mü ngbü engbü de mere

fingangü ne bü teka mere bi wü tima te mü ngbü emere ne? Ah le bala de. Ah le de mü o fingangü ka-mü biringbö teka ngü ka Me. ⁴² Ngü de te enga ni mü, Mariya fe, teka angbü eje ri ra ne, ah de züka ngü te reke fa sü. Wüh tï aza ngü la esasaka na asidi de." Dela ngü te Yesu mala fü Marata teka ngü ka maje ngari Me.

11

Dene ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye, teka maku gba fü Me

Matayo 6:9-13; 7:7-11

¹ Gbü gara sïkpï biringbö, Yesu ngbü ta eku gba fü Me gbü gara sü. Te engu ku gba fü Me nza tete, fü gara kpara biringbö esüka wü kpara kaka-na, ayi-tata, gü ba, "Mere kpara, ye gü tamu maku gba fü Me fü ani, kpah baka nda *Yüwane Mürü Babatiza, ta te engu gü tatamu fü wü kpara ka-ye ne ke." ² Fü Yesu amala fü ewü, gü ba, "Te yi ngbü eku gba fü Me la, yi di emala fefe, gü ba, Wayi bala Wö a Me agbü kpi!

Ah le fü wü kpara 'buru agbo nga iri mü,
angü mü de Me biringbö.

Mü de Mere Miri.

Mü koro, mü ngbü gbü nzö wü kpara füh kotö ne,
baka e te mü ngbü engbü agbü kpi.

³ De mü to zü-e fü a gbü wü sïkpï biri biri 'buru.

⁴ Mü boro wü *siti ngü ka-a emagama mü asidi,
angü a ngbü kpah eboro siti ngü ka
wü kpara,

de te ewü ngbü emere fü a ne.

De mü ce a, fü a atï gbü re-ngü ka *Satana, de,

angü a ena adürü.”

Dela gba te Yesu gü tatamu fü wü kpara ka-ye, de wüh di eku bala fü Me.

⁵⁻⁶ Fütanga ngü la, fü Yesu adu kpah amala ngü fü ewü, gü ba, “Te ngü fa mü, fü mü anü kpaka gara kiri mü gbü biti, ayi-tata, gü ba, ‘De-ye deyï, gara enga ni ni koro eyi, gbü gara sü nengete, titine kpaka ni gbü biti ne. Amba mba enga e, te ni ena ato fefe titine de ah zü ne, nda ma. Ni koro dene ayi-ta ye, teka de ye le ta-ngü te ni, ato mba ambata ngbee bata fü ni, teka fü ni ato fefe na, de ah zü.’ ⁷ Te mü mere bala, kiri mü te di kpa esambü ne, ena alügü ngü fü mü, agü neh fe? Ah ena alügü ngü, gü ba, ‘A'a, ah ti de! Mü ce da embü ni gbü biti bane! Angü ani ri eyi de wü jaji ka-ni 'buru kpa esambü era ara. Ani ni möngiti ka-ani kpah eyi. Ni ti akoro, teka ato ambata fü mü gbü biti bane, nda-ni de.’ Kpara ladü te ena alügü ngü bala fü enga ni ye? Ah nda ma! ⁸ Ma ngbü emala fü yi dene kpeke ngü, te engu le ayia teka ato ambata la fü mü de, amba teka ii, de te mü ngbü fi bü embü engu di ne, engu ena ayia tine bü bala, ato wü e de te mü ngbü ele ne fü mü, teka fü mü ace da embü ni.

⁹ Nda-ra, ngü de te ma le amala fü yi ne, ah dene. Yi fi nda-yi, gü ba, Me le ato züka ngü fü ani de? Ah bala de. Te cinga e ngbü emere mü la, mü ngbü fi bü da eyo eküte Me, Me ena ato e la ato fü mü. Mü ngbü fi bü da eyi tata gbü wü sikpi 'buru, mü mere e ace da ei engu de, ah ena amere ngü la fü mü. ¹⁰ Angü wü kpara 'buru, de te ewü ngbü eyo e ne, Me ngbü eto e la fü ewü ato. Wü kpara 'buru, de te ewü ngbü

egiri e kpaka Me, wüh ngbü emaka amaka. Me ngbü kpah eü möngiti fü mene wü kpara, de te ewü ngbü ei i ne. ¹¹⁻¹² Gara süka yi ladü sene te di de wö ye wü jaji, te yeye na yo zü-e tete la, ah ena aza kpürü, ato fefe? ¹³ De-yi, te yi di de siti wü kpara ne, te yi wu da eto züka wü e fü wü jaji ka-yi ereke areke la, amba yi fi nda-yi, gü ba, Me te di de Wö nih agbü kpi ne, ti ato züka ngü fü ani afa sü di de? Te di bala, ah le de yi yi-tata, de ah to *Nzila Wazi ye fü yi. Ah ena ato Nzila Wazi la ato fü yi. Angü dela ngü te reke eküküte cu fa sü!”

Dela ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye, teka maku gba fü Me.

Dene ngü te Yesu mala teka siti wü di enga me Matayo 12:22-30, 43-45; Marako 3:22-27

¹⁴ Gbü gara sikipi, fü Yesu ayia aliki *siti wü di enga me guvu gara kpara, ta te ro mö de. Te wü di enga me la koro tete guguvu asidi, fü komoko la akpo da ero mö ereke areke. Fü ngü la aga gbü jia wü kpara afa sü.

¹⁵ Fü gara wü kpara akpo da emala ngü esüka wü, gü ba, “Yesu ngbü emere ngü la kükürü de, angü *Satana,* te di de miri ka wü di enga me ne, ngbü eto wazi la fefe na me-ye, teka adi eliki wü di enga me la di.” ¹⁶ Wü gara kpara ngbü nda-wü ta egiri kaje, teka akpa ngü ka Yesu. Teka ngü la, fü ewü ayi-tata, de ah mere ngü ka talara fü ani, teka fü ani awu, gü ba, ah ngbü emere tima ka-ye la, de wazi ka Me fanü. ¹⁷ Amba Yesu

---

* **11:15** 11:15 Gara iri Satana de Belezebuba.

wu fingangü ka-ewü la eyi kpo, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Te nguwa wü kpara biringbö kpo eyi da emere gü esüka wü la, ngü la ena adi mbi? Ah reke nda de. Nguwa ewü ena akpi, anza ka. ¹⁸ Kpah bala, te Satana du ngbü tîne cu egü gü esüka wü de wü kpara ka-ye la, ah ena ayiri gbü miri ka-ye la ayiri? Ngü kaka ena anza ka. Te di bala, ngü te yi mala, gü ba, Satana ngbü eto wazi fere me-ye, teka fü ra adi eliki wü di enga me di ne, ah de töndö ngü.”

¹⁹ Ffü Yesu adu ayi-ta wü kpara la, gü ba, “Te yi gü ba, ma ngbü eliki wü di enga me de wazi ka Satana la, amba e-ngbü eto wazi fü wü kpara ka-yi, teka adi eliki wü di enga me di, neh da? Teka ngü la, zu wü kpara ka-yi, ena adi emala nga yi me-wü fü wü kpara, gü ba, ngü te yi mala la, ah de töndö ngü. ²⁰ Ma emala fü yi fanü fanü, gü ba, ma ngbü eliki wü di enga me gbü wazi ka Me. Te di bala, ah le de yi wu, gü ba, kpara te Me tima aküwa yi ne koro eyi!

²¹ Yi fi la nga ngü ne mbi mbi mbi! Te kpeke kpara ladü de wü e ka gü esaka ye la, e-ena agbene wü e kaka neh da? Angü ah ngbü eceka kpî fütanga kambü ka-ye 'be 'be 'be. ²² Amba te gara kpeke kpara koro, te wawazi fa nda gina kpara la, fü ah amere gü kpakaka na, afa engu la, ah ena agbene wü e kaka, ta te engu ngbü eo fingangü ka-ye tete na la 'buru. Ffü ah aza wü e la, anü di, agafa fü wü kpara ka-ye. Te di bala, yi tî eyi awu, gü ba, wazi ra fa nda Satana, te ngbü embü yi de füh kotö ne, ka. ²³ Te di bala, te mü le ngü ka-ra de, mü de vügü ka-ra. Te mü le ta-ngü

te ra gbü tima ka-ra de, mü ngbü nda-mü dela egiri kaje teka asiti tima la.”

²⁴ Fū Yesu adu amala kpah gara ngü fū ewü, gü ba dene, “Te wü di enga me koro eyi guvu kpara asidi la, wüh ena amere baye? Wüh ena anü, angbü endoro, gbü wü siti sü te ürü aürü, egiri mene sü te wüh ena angbü tete. Amba, te wüh maka sü kpala de la, wüh ena adu afi nga ngü, gü ba, ‘Ani du la edu agbü sü ka-ani, ta te ani ngbü gbügbü na,’ ne. ²⁵ Te wüh du kpaka kpara la, fū ewü amaka maguma kpara la mböombö, *Nzila Wazi Me gbügbü na ma la, ²⁶ wüh ena anü agiri gara wü bu wü, de ani ngbü de ewü. Fū ewü anü amaka wü gara wü bu wü lorozi, te wazi ewü fa nda gina ewü la. Fū ewü adu ari angbü de ewü guvu kpara la. Te di bala, adu ngü ka kpara la ena angbü baye? Ah ena angbü emere wü siti ngü, tîne afa mene wü ngü, de te engu ngbü ta emere te enga gina, ne ka.”

²⁷ Te Yesu ngbü la bü emala wü ngü la bala, fū gara wü rüse ayia esüka mere bi wü kpara la, amala ngü fefe, gü ba, “Wayi bala, mere kpara, züka ngü ngbü fū mene wü rüse ta te bi mü, aga mü de ngu-ka ye ne!” ²⁸ Te Yesu je ngü la bala, fū ah adu amala ngü fū wü rüse la, gü ba, “Wayi, amba züka ngü te fa ngü la, ah ka-ye fū wü kpara, de te ewü ngbü eje ngari Me, da emere wü riri kaka-na ne!”

*Dene ngü te Yesu mala teka ngü te ena asere fū
wü kpara, gü ba, Me tima ni me-ye
Matayo 12:38-42*

29 Fütanga ngü la, fü mere bi wü kpara akpo da ekoro kpaka Yesu, teka aje ngü gögömö na. Fü Yesu ayia amala ngü fü ewü, gü ba, “De-yi, wü kpara ka re ne, yi ka-yi de siti wü kpara. Angü yi ngbü eyi-ta ra, de ma mere lara ngü ka talara gbü jia ani, teka fü ani awu, gü ba, Me tima ra me-ye fanü. Te di bala, Me ti agü tamu lara ngü biringbö fü yi nda de. Ah ena adi bü mene lara ngü, te ena amere te-ye baka nda *Yona tane. 30 Fanü fanü ngü ka-ra ena adi kpah baka nda Yona. Angü Yona ti ta gbü mere *yi-ngu, fü mere si ayia ami engu. Fü Yona ara guvu mere si la sikipi bata. Gbü *ebabata sikipi la, fü si la ayia azi Yona kpa edere ngolo fuh siki. Fü Yona ayia anü agbü Nineve ba e ta te Me mala fefe, de ah nü, ah mala ngari ni, Me, fü wü kpara de kpala ne. Fü ngü ka Yona la agü tamu wazi ka Me fü wü kpara ka Nineve. Fü ewü ayia afü maguma wü.† Kpah bala, de-ra *Ye Kpara ka Kpi, kö ra ena ara gbü tö sikipi bata, fü ra adu azükü.

31-32 Te di bala, gbü *adu sikipi, te Me ena akolo ngü ka wü kpara fuh kotö ne tete, ah ena ato mere kuru te yi, wü kpara ka re ne, angü yi le ngü ka-ra de. Wü kpara ka Nineve ena ayia gbü sikipi la, amala nga siti ngü ka-yi, angü wüh je ta ri Yona, fü ewü afü maguma wü, adu ale ngü ka Me. Amba ngü ka-ra, te fa nda Yona ka ne, yi le aje nda-yi de. Kpah bala, mere wü rüse, ta te engu di de miri ka Seba, ena ayia kpah amala nga siti ngü ka-yi, angü ah yia ta agbü tö ka-ye, nengete kpala, akoro teka agbo nga iri Miri

---

† 11:30 11:30 Mü ena amaka ngü ka Yona, gbü buku ka Yona.

*Solomona, teka wazi te Me to fü Solomona ne.‡
 Amba wazi ra te fa nda Solomona ka ne, yi le
 nda-yi kpah de! Dela si-ngü te Me ena ato mere
 kuru te yi tete, angü engu tima ra teka aküwa yi,
 amba yi le ngü ka-ra nda-yi de!”

Dela ngü ta te Yesu mala fü bi wü kpara la, teka
 ngü ka talara, te ewü le de Yesu mere fü ani.

Dene ngü te Yesu mala teka jia kpara

³³ Fütanga ngü la, fü Yesu amala gara ngü fü
 ewü, gü ba, “Te wüh siya wa, teka alofo sü kpa
 esambü gbü biti la, wüh ngbü ebuka neh esa sila?
 Ah bala de. Wüh ngbü esiya wa, eo kpa tikpi,
 ga füh e, teka fü ah angbü elofö sü kpa esambü
 'buru.

³⁴ Jia mü, ah baka ze-wa te ngbü elofö sü fü
 mü. Te jia mü ngbü eceka kpī 'be la, mü ka-mü
 baka kpara te ngbü endoro gbü ra-sü. Amba te
 jia mü ceka kpī mbi mbi de la, mü ka-mü baka
 kpara te ngbü endoro gbü mbiri-sü. ³⁵⁻³⁶ Angü
 te jia mü ü eyi aü, awu ngü ka-ra mbi mbi la,
 wü *siti ngü de te mü ena amere, mü ena awu
 ewü 'buru, gü ba, ni ngbü dela emere siti ngü,
 'duwa fü mü ace, angü ma ena angbü elofö sü fü
 mü me-ra. Tekä ngü la, ah le fü mü aü jia mü
 aü gbü ngü ka-ra, angü ah ena adi baka ze-wa fü
 mü. Te mü le ngü ka-ra de la, ah ena adi ba e te
 jia mü ni eyi, fü mü angbü endoro gbü biti.”

*Dene ngü te Yesu mala teka wü Farusi de wü
 mürü riri*

Matayo 23:29-36

---

‡ **11:31-32** 11:31-32 Mü ena amaka ngü la gbü gina buku ka
 wü Wü Miri 10:1, bete e'ba'basu buku ka 2 Ngängü 9:1.

³⁷ Te Yesu mala ngü la fü wü kpara nza tete, fü gara *Farusi aï Yesu teka de ah nü, ah zü e kpa gba ni. Fü Yesu anü arï kpa esambü, angbü kötö. ³⁸ Baka te Yesu kpo da ezürü kpa ye, ah mere baka riri ka gele ka wü *Yisaraye ne nda de. Fü ngü la asiti te Farusi la, angü fingangü kaka gü ba, mere kpara baka Yesu, te ngbü eri wü kpara de bala ne, ena amere ta riri ka gele ka-ani, ka wü Yisaraye, areke areke.

³⁹ Fü Miri Yesu awu ngü te di emamagama la teke. Fü ah alügü ngü fefe, gü ba, “De-yi, wü Farusi, yi ele nda-yi bü adi ezürü wü kpa yi, de küte wü ndü'ba bete wü sila, amba kpa emagama yi, siti fingangü bete gümü wü e ladü, te sibi fa sü! ⁴⁰ Dela töndö ngü! Yi ngbü efi nda-yi, gü ba, Me de te mere küte yi ne, ah mere maguma yi kpah me-ye nda de? ⁴¹ Yi za gara wü e ka-yi, te di gbü wü ndü'ba de wü sila ka-yi la, de yi to fü wü mürü cinga. Te yi mere bala, ngü ka-yi ena areke gbü jia Me.”

⁴² Fü Yesu amala ngü fü wü Farusi la, gü ba, “De-yi wü Farusi, Me ena ato mere kuru te yi te gara! Angü yi ngbü eo fingangü ka-yi kpekpeke teka riri ka gele ka-yi. Baka te yi ngbü eto tari wü e ka-yi 'buru fü Mere Me ereke areke ne, ah esiti de, amba to yi iri eyi teka ale Me de maguma yi, anga teka amere züka ngü fü wü mürü cinga. Dela ngü te siti gbü jia Me fa sü.

⁴³ De-yi wü Farusi, Me ena ato mere kuru te yi te gara! Angü yi o to yi 'buru teka de wü kpara di ecu ngü ani. Tekä ngü la, te yi ri kpa *esambü ka biti-te la, yi le 'duwa adi engbü fuh züka kpökpö

kpa engagira nü. Kpah bala, te yi maka te-yi de wü kpara te kaje la, yi le de wüh di egü mandí fū ani, da ecu ngü ani acu.

⁴⁴ De-yi wü Farusi, Me ena ato mere kuru te yi te gara! Yi baka wü mbükü te wü kpara ngbü endondoro fefeh, angü wüh wu de. Wüh ngbü eceka küte yi ba züka wü kpara ne bü kükürü, amba kpa emagama yi, wü siti ngü de wü libiti sibi fa sü!”

⁴⁵ Teka ngü la, fū gara *mürü riri biringbö ayia amala ngü fū Yesu, gü ba, “Mere kpara, gbü wü ngü ka-ye, de te ye ngbü emala la, ye ngbü dela kpah efala ani.” ⁴⁶ Fū Yesu alügü ngü fefe, gü ba, “De-yi wü mürü riri, Me ena ato kpah mere kuru te yi ato! Angü yi fū riri ka Me, o baka mere tiri e, te wüh ngbü eo gbü nzö wü kpara. Amba cu de-yi, yi mere riri engu la nda-yi de!

⁴⁷ De-yi, wü mürü riri, Me ena ato kuru te yi te gara! Angü yi ngbü esu wu te-yi, da ereke mbükü wü *mürü dofo ka Me ta gügü ne, gü ba, ani ngbü ecu ngü ewü. Amba wü kundu yi ngbü mömörö wü mürü dofo la ta me-wü! ⁴⁸ Ngü ka-yi de te yi ngbü emere la, ah kpah baka nda wü kundu yi, angü yi le aje ngü ta te wü mürü dofo la mala ne, nda-yi kpah de. ⁴⁹ Angü Me te wu ngü 'buru ne, mala ta ngü ka-yi la eyi, gü ba, ‘Ni ena atima wü mürü dofo, de wü *mürü tima ka-ni fū yi, teka amala ngari ni fū yi. Amba yi le ngü la nda-yi de! Fū yi angbü emömörö wü gara, kpah da eto cinga te wü gara.’ ⁵⁰⁻⁵¹ Kpah bala, de-yi wü kpara ka re ne, te yi le aje riri ka Me de ne, Me ena ato mere kuru gbü nzö yi teka ngü la. Te di bala, ma ngbü emala fū yi dene zu ngü, ah kpo

te kpi ka Abele, gina kpara te kpi füh kotö ne, § akoro te kpi ka Zakariya, ta te wüh mörö engu kpa *esambü ka Me, gbü *nzila sü ne,* liya ka ngüte wü kpara ka Me la 'buru, ah ena adi gbü nzö yi, wü kpara ka re ne.

⁵² De-yi wü mürü riri, Me ena ato kpah mere kuru te yi te gara, angü yi wu ngü ka Me 'buru kpo, reke areke. Amba yi le amere ngü la nda-yi de. Kpah bala, wü gara kpara te ewü le ta ale ngü ka Me ne, fü yi angbü etiri kaje fü ewü kpah ghere!”

⁵³⁻⁵⁴ Fü Yesu ayia ace sü la, anü sü ka-ye. Fü ngü ka Yesu la angbü eke eküte wü mürü riri de wü *Farusi efa sü. Fü ewü akpo da ekpülü Yesu de mere bi kpeke wü yitangü, teka afete engu, de engu mala ngü dürü, fü ani azoro engu tete.

12

Dene wü gara ngü te Yesu ri wü kpara di

¹ Gbü gara sikpi, fü mere bi wü kpara abiti te-wü kpaka Yesu gbe afa sü, fü ewü angbü edodoto lö wü bu wü. Fü Yesu akpo da emala ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, “Yi ceka te-yi mbi, teka siti mani ka wü *Farusi la. Angü wüh le de wü kpara ceka ani ba züka kpara. Te di bala, wüh ngbü ewo wü *siti ngü ka-wü, te wüh ngbü emere ne, awo. ² Amba wü ngü 'buru de te wüh ngbü ewo awo ne, wü kpara ena awu ngü la te

---

§ **11:50-51** 11:50-51 Mü ena amaka ngü ka kpi ka Abele gbü Gina Ngü 4:8. * **11:50-51** 11:50-51 Mü ena amaka ngü ka kpi ka Zakariya gbü e'ba'basu buku ka 2 Ngangü 24:20-22.

gara. Kpah bala, mene ngü te wü kpara ngbü emere gbü mani, anga esalakumu ne, ngü la ena asere te-ye te gara 'buru, te ngambasü. ³ Angü wü ngü 'buru de te yi ngbü emala gbü ngingiri ngü kpa esambü ne, wü ngü la ena awü te gara, de mere ri kpa tikpi.

⁴ Wü di enga wüna, dene ngü te ma ele amala fü yi, yi ena akpe neh cürü da? Mü ena akpe wü siti kpara füh kotö ne, te ewü ngbü emörö wü kpara ne? Mü kpe ewü de, angü wüh ti eyi amörö bü küte mü kükürü. ⁵ Ah le fü mü akpe 'duwa Me kpikpi ye. Angü te ngü ka-mü siti gbü jijia na la, engu de wazi teka amörö küte mü, aza kpah kuru mü, agü agbü wa. ⁶⁻⁷ Yi mere e akpe cürü de, angü Me ngbü eceka kpï fütanga yi me-ye. Yi ceka la wü lu te ewü sibi fa sü ne, Me ngbü eceka kpï fütanga ewü biri biri 'buru, toto iri teka biri süka ewü de. Amba teka ngü ka-yi, ah kpah bala, angü Me le yi, fa nda mere bi wü lu la ka. Ah tanga wü su-nzö yi biri biri kpah eyi 'buru.

⁸ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Mene kpara te kpe cürü de, fü ah amala nga ye gbü jia wü kpara ngbaa ngbaa ngbaa, gü ba, 'Ni de kpara ka-ra' la, ma ena amala nganganga kpah gbü jia wü *malayika ka Me gbü *adu sikpi, ngbaa ngbaa ngbaa, gü ba, 'Engu de kpara ka-ra fanü.' ⁹ Amba te mü cere nga mü, gü ba, 'Ni wu ra de la,' ma ena amala tüngü mü kpah bala, gbü jia wü malayika ka Me, gbü adu sikpi, gü ba, 'Ma wu mü kpah de.'

¹⁰ Mene kpara, te ena amala siti ngü eküte ra, *Ye Kpara ka Kpï, te ah fü maguma ye la, Me ena

aboro siti ngü kaka la. Amba mene kpara te le ngü ka *Nzila Wazi Me de, fü ah angbü esoko engu asoko ne, Me ti aboro *siti ngü kaka kpo fi de.

¹¹ Te wü kpara ena ai yi, teka akolo liya kai, engagira wü *kovo, anga engagira wü miri, teka te yi di de wü kpara ka-ra la, yi mere e akpe cürü de. Yi mere e adi efi nga ngü, teka ngü te yi ena alügü fü ewü ne, kpah de. ¹² Angü Nzila Wazi Me ena agü tamu wü ngü, te yi ena alügü fü ewü gbü sikipi la, 'buru me-ye."

Dene ngü te Yesu mala teka gümü wü e ka kotö ne

¹³ Fütanga ngü la, fü gara kpara ayia esüka mere bi wü kpara la, amala ngü fü Yesu, gü ba, "Mere kpara, ah le fü ye amala ngü fü enga ni ni ne, teka de ah ye süka wü e-nga-kpa, te wö ani kpi, ce o ne, esüka ani." ¹⁴ Te Yesu je ngü la bala, fü ah alügü ngü fefe, gü ba, "De-mü, mü ce kükürü ngü la! Mü efi nda-mü, gü ba, ma koro füh kotö ne, teka aye süka wü e ka-ani?"

¹⁵ Fü Yesu afü te-ye, amala ngü fü mere bi wü kpara la 'buru, gü ba, "Yi ceka te-yi 'be, teka ngü ka gümü wü e de füh kotö ne. Angü kpara ti aküwa bü teka wü e ka-ye nda de."

¹⁶ Fü ah ayia amala gara ngü mani fü ewü, gü ba, "Gara komoko ta ladü, te di de mere bi wü e esaka ye. Fü ah amaka züka sü ka yi, angbü eru wü e ka-ye gbügbü na. Fü e kaka angbü eri efa sü. ¹⁷ Fü komoko la adu afi ngü, gü ba, 'E gbü yi ka-ni ri eyi fa sü. Te kafa ka-ni be de ne, ni ena amere baye?' ¹⁸ Fü ah adu amaka züka fingangü, gü ba, 'Wayi, titine, ngü de te

ni ena amere, ah dene! Wü kafa ka-ni ne, ni ena amürü ewü 'buru amürü asidi, teka fü ni aji gara memere na, afa ewü la. Fü ni abiti jia wü e ka-ni, kpah de gara wü e ka-ni 'buru gbügbü.' ¹⁹ Fü komoko la angbü de mere tadu, da emala ngü tîne emaguma ye, gü ba, 'Wayi! Tîtîne wü e ka-ni sibi fa sü. Wü e la tî eyi ale ta-ngü te ni teka mere bi wü re. Gara ngü te ni ena adu amere tîne ma. Ni ena angbü efe te-ni, fü ni adi ezü wü e ka-ni, da enzö wü e ka-ni la, de mere tadu.' ²⁰ Fü Me amala ngü fefe, gü ba, 'Mü ka-mü de töndö kpara! Ceka la! Gbü biti ne, ma ena aza kuru mü, fü mü akpi! Mere bi wü e ka-mü la, mü ena ace ewü neh fü da?' "

²¹ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü ewü, gü ba, "Te mü o to mü 'buru, teka amaka mere bi wü e ka kotö ne, te ngü ka-mü reke gbü jia Me de la, mü tî aküwa nda-mü de. Mü ena akpi kpah baka nda komoko la."

Dene ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye, gü ba,

*Me ena aceka kpi fütanga wü me-ye
Matayo 6:19-21, 25-34*

²² Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala kpah gara ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, "Dene ngü te ma ele amala fü yi. Yi mere e asiti fingangü ka-yi, teka ngü ka e-mazü, nda-yi de. Anga yi mere e angbü de mere fingangü teka bongo te yi ena amaka, adi eto eküte yi ne kpah de. ²³ Angü ngü ka küte mü fa ngü ka bongo ka. Te di bala, Wö nih Me, te o küte nih ne, ah tî ato bongo fü nih de? Kpah bala, ngü ka *küküwa fa ngü ka

zü-e ka. Me te ngbü eküwa nih ne, ena adi kpah eto zü-e fü nih.

²⁴ Yi ceka la bü wü lu, te ewü ru e kpah de, wüh biti wü e fü wü kpah de, kafa ka-ewü kpah ma. Amba Me ce ewü nda de, ah ngbü fi bü eto zü-e fü ewü! Yi efi nda-yi, gü ba, ngü ka-ani fa ngü ka mere bi wü lu la de? Me ti ace yi, fü yi akpi ka tala de.

²⁵ Te sikipi ka kpi ka-mü koro eyi la, wazi mü ladü teka afa te-mü gbü kpi la, teka adu angbü teka gara sikipi? A'a, wazi mü nda ma. ²⁶ Te yi ti amere enga ngü cükü'daye bane de la, yi di ngbü esiti fingangü ka-yi teka wü gara ngü, neh teka ne?

²⁷ Yi ceka la wü yi-rü, wüh ngbü ekoro neh baye baye? Baka te wüh mere tima 'buru de, wüh tükü bongo kpah de. Miri *Solomona ta te di de mere bi wü e esaka ye ne, bongo kaka-na su baka yi-rü agbü gü ne, kpah de. ²⁸ Yi wu eyi, te Me ngbü ereke wü yi-rü eküte wü rü, baka züka bongo te su asu fa sü ne, fingangü ka-yi gü ba, Me ti ato züka bongo fü ani de? Te di bala, yi to maguma yi fü Me mbi mbi de, neh teka ne?

²⁹ Yi mere e angbü esiti fingangü ka-yi, teka wü e te yi ena azü, anga ngu te yi ena anzö ne, de. Ah le de yi to maguma yi 'buru fü Me. Yi mere e angbü de maguma yi 'basu 'basu de.

³⁰ Wü kpara te ewü wu ngü ka Me de, wüh ngbü egiri wü e füh kotö ne bala me-wü. Amba nda-yi, yi mere bala de, angü Wö yi, Me, ladü. Ah ena ato wü e fü yi me-ye, angü ah wu kpo, gü ba, cinga wü e la ngbü emere yi. ³¹ Te di bala, yi to la maguma yi, da emere tima ka Me feke,

angü wü gara e la 'buru, Me ena adu ato fü yi sidi, gbü sïkpï te engu le me-ye.

³² Yi ngbü ekpe cürü teka ne? Tekä te wazi yi di mba cükü'daye ne? Yi kpe cürü de! Angü Me, te di de Wö yi, ena aceka kpï fütanga yi, da eto wazi fü yi, teka amere tima ka-ye di me-ye, angü dela ngü te reke gbü jijia. ³³⁻³⁴ Te di bala, yi cïnzi wü e ka-yi 'buru asidi, de yi to jiase engu la fü wü mürü cinga. Angü wü e ka füh kotö ne ena anza ka-wü 'buru anza. Wü gara, wü mürü zi ena azi, anga wü gara, wü ka ena alafa, asiti. Amba, te yi to maguma yi teka ngü ka Me agbü kpï la, ngü la ti anza de."

Dene ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye,

de wüh ngbü da ecï sü

Matayo 24:45-51

³⁵⁻³⁶ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba dene, "Ah le de yi reke te-yi, de yi rü kpekpeke, angü yi baka wü kpara ka tima, te ewü ngbü ecï nga mere kpara ka-wü, te ena adu akoro gbü sü ka karama gbü biti. Yi to bongo te yi reke areke, de yi siya wa ka-yi, ngbü di nzo, teka te mere kpara ka-yi ena adu akoro, akü möngiti la, yi ena adi nzo, teka aü fefe na. ³⁷ Te mere kpara la du maka wü kpara ka-ye ezükü da ecï nga ye la, ah ena angbü de mere tadu. Engu ena ato mere züka zü-e fü ewü, de mere bi wü gara züka ngü. ³⁸ Anga, te mere kpara ka-ewü la ena adu etü biti, anga gügü emözekpï la, ah le de engu maka ewü ezükü, teka fü ewü angbü de tadu. ³⁹⁻⁴⁰ Ah ena adi kpah bala teka ngü ka-ra, te ma di de mere kpara ka-yi

ne. Te ma du maka yi nzo gbü tima ka-ra la, ma ena angbü kpah de mere tadu. Te di bala, ah le de yi ngbü nzo teka adi ecī nga sīkpī ka-ra, angü yi wu sīkpī engu la de. Angü ma ena adu amaka yi kpah gbü iri-to, baka mürü zi, te ngbü ekoro gbü biti, amaka mürü kötī da era ara.”

⁴¹ Teka ngü la, fü Petero ayia amala ngü fü Yesu, gü ba, “Mere kpara, ye ngbü emala ngü mani dela nzö bü fü ani, anga fü wü kpara 'buru?” ⁴² Fü Yesu alügü ngü fefe, gü ba dene, “Te mü ena adi de mere kpara gbü nzö wü bu mü, ah le fü mü amere tima ka-mü mbi mbi mbi. Te mere kpara ka-mü yia nü agbü gara sü nengete, ah le de mü mere wü ngü 'buru te engu ce esaka mü, da egafa zü-e fü wü bu mü, kpah ba e te engu mala fü mü. ⁴³ Angü, te mere kpara ka-mü du maka mü da emere wü ngü la 'buru mbi la, ah ena ato mere tadu fü mü. ⁴⁴ Ma emala fü mü dene zu ngü, mere kpara ka-mü la ena ace wü ngü ka-ye 'buru esaka mü. Fü ah ao mü ba mere kpara gbü nzö wü e ka-ye 'buru. ⁴⁵⁻⁴⁶ Amba, te kpara ka tima la fi emaguma ye, gü ba, ‘Mere kpara ka-ni ti adu kere de,’ fü ah angbü ka-ye bü tündü, adi emere wü bu ye esiti, da eto cinga te ewü. Ah ngbü efi ka-ye bü nzö nga ye, da ezüfa wü e, da enzö wü fi, eküküya di. Te di bala, mere kpara kaka la ena adu akoro amaka engu gbü iri-to, gbü sīkpī te engu wu de. Fü ah ato mere siti kuru tete, aliki engu asidi, teka ngü ka kögö-nzö ka-ye la.

⁴⁷ Mene kpara ka tima, te wu wü ngü, de te mere kpara kaka ngbü ele, ne eyi, fü ah ace ngü la ladru la, engu ena azü juru gbü ngü la afa sü.

⁴⁸ Amba te engu wu ngü la de, fü ah amere dürü-ngü gbü tima ka-ye la, wüh ena asüma engu mba cükü'daye. Amba nda-yi wü kpara ka-ra, te ma ngbü erī yi de mere bi wü ngü ne, ah le fü yi adi emere wü ngü 'buru mbi. Fü yi angbü erī wü bu yi kpah bala, angü dela tima te ma to fü yi.”

Dene ngü te Yesu mala, teka tima ka-ye, te engu ena amere

Matayo 10:34-36

⁴⁹ Fü Yesu adu amala kpah gara ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba “Wayi, tima te Me tima ra tete füh kotö ne, ah baka wa te ena aye süka ngü ka wü kpara füh kotö ne. Ma ele de ngü la mere te-ye kere! ⁵⁰ Kpah bala, mere cinga ladü, te ena amere ra te gara. Ah le de ngü la mere te-ye kere, teka fü ah anza kpah kere!

⁵¹ Yi efi nda-yi, gü ba, ma koro teka fü yi amaka gu ngü esüka wü kpara füh kotö sene? A'a, ah bala de! Kokoro ka-ra füh kotö ne ena ato makpü, fü wü kpara angbü ekpü yi akpü, angü yi de wü kpara ka-ra. ⁵² Angü wü kpara 'buruve, gbü kötī biringbö, ena aye süka wü, teka ngü ka-ra. Te wü kpara 'basu le ngü ka-ra, wü bu ewü de bata ne tī ale ngü ka-ra de, fü ewü akpo da ekpü te-wü teka ngü la. ⁵³ Kpah bala, wü jaji komoko ena akpü te-wü de wü wö wü, teka ngü ka-ra. Wü jaji würüse ena akpü te-wü de wü ni wü. Wü würüse ena akpü kpah te-wü de wü wara wü di enga wü.”

Dene ngü te Yesu mala teka ngü ka wü laki

⁵⁴ Fü Yesu adu amala kpah ngü fü mere bi wü kpara la, gü ba, “Te yi wu wege, te ngbü

ekoro to kpa ekati, da edu to kpa fügö la, yi ena awu teke, gü ba, agö ena alī. Ah bala de?

⁵⁵ Kpah bala, te yi wu wege, te ngbü efe edu to kpa ekati la, yi ena awu kpah teke, gü ba, ra ena asü enatikine asü. Ah ena adi kpah bala fanü.

⁵⁶ De-yi wü mürü kögö-nzö! Yi wu si-ngü gbü kuru wü ngü, te ngbü egü tamu lakī füh kotö ne, 'buru reke areke. Amba yi wu wü si-ngü teka tima ka-ra de, neh teka ne?

⁵⁷ Te yi gü ba, ani wu ngü ka Me reke areke la, amba yi le amere ngü ka Me mbi mbi de, neh teka ne?

⁵⁸ Te ngü ladü esüka yi ake kiri mü la, ah le de yi reke ngü la esüka yi kere, o engu i mü engagira miri la de. Angü wüh ena ato mü fü wü marajümüya, fü ewü agü mü agbü ku. ⁵⁹ Te di bala, ma emala fü mü dene zu ngü, wüh ti ace kpa te mü kere de, zalü te mü ena ato wü jiase kaka-na la anza 'buru feke. Ngü ka Me ka-ye kpah bala. Ah le de mü reke ngü ka-mü kpaka Me kere, o *adu sikipi koro la de!"

Dela ngü te Yesu mala fü wü kpara teka ngü ka kögö-nzö.

13

Dene ngü te Yesu mala fü wü kpara,

gü ba, ah le de wüh fü maguma wü

¹ Fütanga ngü la, fü wü gara kpara akoro kpaka Yesu, amala nga ngü ta te Miri *Pilatü mere, te engu mörö wü gara kpara ka *Galilaya, o wüh ngbü eto la'bi fü Mere Me kpa etambasü ka *Mere Kambü ka Me agbü Yerüsalema ne.

² Fü Yesu alügü ngü fü ewü, gü ba, "Yi efi nda-yi,

gü ba, wü kpara la, wüh kpi teka te ewü mere siti ngü fa wü gara kpara gbü Galilaya la 'buru? ³ A'a, ah bala de! Ma emala fü yi dene zu ngü. Te yi fü maguma yi, ace *siti ngü ka-yi de la, yi ena akpi kpah 'buru baka wü kpara la.

⁴ Kpah bala, yi ngbü efi nga wü kpara ta nzükpa de füh ye 'bajena, te mere kambü ka Silowa mürü gbü nzö ewü ne, gü ba, Me to kuru te ewü bala, angü siti ngü ka-ewü fa nda wü bu wü agbü Yerüsalema ne 'buru? ⁵ A'a, ah bala de! Ma emala fü yi dene zu ngü. Te yi fü maguma yi, ace siti ngü ka-yi de la, yi ena akpi kpah 'buru baka wü kpara la."

⁶ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü ewü gbü mani, gü ba, "Gara kpara ta ladü, te ru rirü ka-ye agbü yi. Amba rü la le arı nda de. ⁷ Fütanga re bata, fü komoko la ayia amala ngü fü kpara ka tima, te ngbü eceka kpı fütanga yi ka-ye la, gü ba, 'Ceka la, teka re bata dene, ni ngbü ekoro sene ta teka akolo ri-rü la, amba ah ri nda de. Te ah bala la, ye de rü la ade asidi, angü ah ngbü etiri sü sene kükürü.' ⁸ Fü kpara ka tima la alügü ngü fefe, agü ba, 'Enane, mere kpara, ye ce la rü la ace gbü re dene. Ni ena asö sasa na. Fü ni ao wü ca-e, de ah zi esasa. ⁹ E-wu neh da, ah ena adu arı. Anga, te ah du ri tine kpah fi de la, gbü re sidi ne, fü ewü adu ade tine asidi.' "

Dela ngü te Yesu mala fü wü kpara la, gü ba, ah le de wüh fü maguma wü kere, angü du sikpi, te Me to fü ewü, ka-ye mba cükü'daye.

Dene ngü ka würüse te Yesu küwa engu gbü sikpi ka Me

10 Gbü gara *sìkpì ka Me, fü Yesu akpo da erì wü kpara kpa *esambü ka bitì-te. 11 Fù ah awu gara würüse kpala, te *siti wü di engà me ngbü emere engu, teka re nzükpa de fùh ye 'bajena. Wü di engà me la diri engu adiri, ngbü tìne cüngülü bala. Ah tì agbere te-ye de. 12 Te Yesu wu ngü la bala, fü ah ayia äi würüse la kpaka ye, amala ngü fefe, gü ba, "Enga wüna, keke ka-mü nza eyi." 13 Fù ah ao kpa ye gbü nzönzö. 'Duwa fü keke kaka ayia anza. Fù kükürüfe agbere te-ye. Fù würüse la akpo da enü nü tìne mbi mbi mbi, da egbo nga iri Me teka ngü la.

14 Te mere kpara ka kambü ka bitì-te la wu ngü la bala, fü mamaguma ayia anzu, teka te Yesu küwa mürü keke la gbü sìkpì ka Me ne. Angü riri ka gele ka wü di engà *Yisaraye le bala de. Fù mere kpara la ayia amala ngü fü mere bi wü kpara la, gü ba, "De-wü deyì, te keke ka-wü ladü, ah le fü wü angbü ekoro di kpaka Yesu gbü wü kükürü sìkpì, de ah küwa wü. Wü mere e akoro di gbü sìkpì ka Me de, angü riri ka Me mala bala."

15 Te Miri Yesu je ngü la bala, fü ah amala ngü fü mere kpara la, gü ba, "De-yi, wü mürü mani! Te wü nü ka-mü ladü, mü tì afuru ewü, anü di kpa esa birì, fü ewü anzö ngu, gbü sìkpì ka Me de? 16 Te yi tì eyi awu cinga wü nü ka-yi la, yi tì awu cinga kpara de, neh teka ne? Würüse la kpah de egba *Yisaraye le, kundu ye *Abarayama, baka nih. *Satana i engu eyi teka re nzükpa de fùh ye 'bajena dene. Baka te ma furu engu gbü ku ka Satana asidi ne, ngü la siti gbü jia yi, neh teka ne?"

¹⁷ Ngü de te Yesu lügü ne, fü ah ato vi-jia fü wü vügü kaka la 'buru. Amba wü gara kpara ngbü nda-wü 'buru de tadu, teka wü mere kpeke ngü, te Yesu ngbü emere la, angü wü ngü la reke gbü jia ewü fa sü.

*Dene gara wü mani te Yesu mala
Matayo 13:31-33; Marako 4:30-32*

¹⁸ Fü Yesu adu amala gara ngü fü wü kpara la, gü ba dene, “Ma ena amala gara ngü mani, teka agü tamu ngü ka Me fü yi. ¹⁹ Angü ngü ka Me ka-ye baka jia gara rü de iri ye müsitada, te di de jia ye baka jia li'ba, jürrü bane. Te mü ru nguwa la agbü tö, ah ena aga, akoro mere rü, te wü lu ena angbü efe te-wü gbügbü.”

²⁰ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü ewü, gü ba, “Ma ena amala kpah gara mani fü yi teka ngü ka Me la. ²¹ Angü ngü ka Me ka-ye baka *kö, te wü rüse ngbü ekü'da zu ambata di. Fü kö la angbü emere tima ka-ye gbü ambata la. Fü ah akpo da eu, eu, zalü akoro memere, te wüh ti eyi amere bi wü ambata gbügbü.”

Dela wü mani 'basu, te Yesu mala fü wü kpara, teka ngü ka Me, te ena akpo mba 'dongoni, fü ah adu akoro memere.

²² Fü Yesu ayia ace sü la, angbü fi bü da enü te kaje ka Yerüsalema. Ah ngbü enü da erü gbü wü köti 'buru te nga kaje la, da eri wü kpara de ngari Me.

*Dene ngü te Yesu mala teka ngü ka maguma
'basu 'basu*

²³ Fütanga ngü la, fü gara kpara ayia ayi-ta Yesu, gü ba, “Mere kpara, wü kpara te ewü ena

aküwa, fü ewü akoro agbü sü ka Me, wüh neh fe? Ah ena adi bü mba wü kpara nzoko de?" ²⁴ Fü Yesu adu amala ngü fü wü kpara la 'buru, gü ba dene, "Ah le de yi le ngü ka Me de maguma yi biringbö, teka fü yi arı agbü sü ka Me. Angü möngiti, te wüh erı tete kpala ne, ka-ye mba cükü'daye. Fanü, mere bi wü kpara ele arı kpala, amba wüh maka kaje de. ²⁵ Angü mürü köti ena ayia ani möngiti ka-ye la. Te di bala, te yi ena akoro sidi, yi ti arı kpala de. Yi ena angbü nda-yi kpa etanü da ekü möngiti, enda'ba te-yi, gü ba, 'Mere kpara! Mere kpara! Ye ü la möngiti fü ani ke!' Ah ena alügü ngü fü yi, gü ba, 'Yi neh wü da? Yi koro neh kaye? Ma wu yi nda-ra de!' ²⁶ Yi ena agü ba, 'Mere kpara, ye mere bala de! Ani wu ye ta cu de jia ani! Ani ngbü ta ezü e de wü ye. Ye ngbü ta erı wü kpara gbü mere köti ka-ani! Ye mere e ace ani bala de, baaa!' ²⁷ Ah ena agü ba, 'Ma wu yi de! Yi de siti wü kpara! Yi yia emöngiti ka-ra sela asidi!' ²⁸ Te di bala, yi ena angbü eku mere gba, da ezü gbü te yi, angü yi ena awu wü kundu yi, wü *Abarayama, ake *Yisaka, bete *Yakobo, de wü *mürü dofo ka Me 'buru, te ewü ngbü ka-wü eyi agbü züka sü ka Me, amba de-yi, yi ti arı gbügbü na de. ²⁹ Fütanga ngü la, wü *ganzi kpara ena ayia te nga wü sü 'buru, akoro arı agbü sü ka Me la, angbü kötö, akpo da ezü e ka-wü, de mere tadu te-wü. ³⁰ Angü wü gara kpara te wü bu wü ngbü eceka ewü ba töndö wü kpara füh kotö sene ne, Me ena aceka ewü baka züka wü kpara ka-ye, fü ah aza ewü, ao kpa engagira nü. Amba mene wü kpara te ewü ngbü efi, gü ba, ani ka-ani

de wü kpeke kpara ne, Me ena adu ao ewü kpa sisi.”

*Dene ngü te Yesu mala teka Yerüsalema
Matayo 23:37-39*

³¹ Fütanga ngü la, fü gara wü *Farusi ayia akoro kpaka Yesu, amala ngü fefe, gü ba dene, “Ye mere e angbü sene de! Angü Miri Anitipa *Erode ngbü egiri ye, teka amörö.” ³² Te Yesu je ngü la, fü ah alügü ngü fü ewü, gü ba dene, “Yi nü, yi mala fü mürü mani la, gü ba, ‘Ma ti akpe de. Enatikine ma ngbü emere tima ka-ra, da eküwa wü kpara, da eliki *siti wü di engame. Egambi, ah ena adi kpah bala. Amba egarambi, ma ena anza tima ka-ra la. ³³ Ah le de ma nü, ma koro agbü Yerüsalema feke, angü wü *mürü dofo ka Me 'buru ngbü ekpi kpala.’ ”

³⁴ Fü Yesu adu angbü de mere cinga, gü ba, “Ööö! Yi ceka la mere cinga te ena amaka wü kpara ka Yerüsalema te gara ne! Angü wüh ngbü emömörö wü mürü dofo, te Me ngbü etima fü ewü ne 'buru amörö. Ma ngbü ele ta abiti wü kpara ka Yerüsalema, 'buru, teka aküwa ewü, baka yi-ngü te ngbü ebiti wü di engaye, esa mbula ye, amba wüh le nda-wü de! ³⁵ Te di bala, Me ti ale ngü ka-ewü kpah de! Ah ena ayia kaye ace *Mere Kambü ka-ewü agbü Yerüsalema de kpala kükürü, fü wü vügü akoro, amümürü Mere Kambü la, de mere koti ka-ewü 'buru, te gara. Ma emala fü yi dene zu ngü, wüh ti awu ra de, zalü te ewü ena afü maguma wü, adu ale ngü ka-ra, gü ba, Me tima ra me-ye fanü.”

Dela ngü te Yesu mala teka mere cinga te ena amere wü kpara ka Yerüsalema.

14

Dene ngü ka gara mürü keke,

te Yesu küwa engu kpah gbü sīkpī ka Me

¹ Gbü gara *sīkpī ka Me, fū Yesu anü agba gara mere kpara ka wü *Farusi, teka azü e kpala. Fū wü gara Farusi, ta te ewü ngbü ezü e de ewü ne, angbü eceka engu kpekpeke, teka ngü ka riri ka gele ka-wü.

² Gara komoko ta ladü kpala, te küküte u au. Fū komoko la akoro arü engagira Yesu. ³ Te Yesu wu fingangü ka wü *mürü riri de wü Farusi la bala, fū ah ayi-ta ewü, gü ba, “*Riri ka Me mala, teka maküwa kpara gbü sīkpī ka Me, gü neh fe?”

⁴ Fū wü Farusi la anga ka-wü ti, wüh lügü ngü nda-wü de. Fū Yesu aza mürü keke la, aküwa engu. Fū ah ato kaje fefe na, de ah nü sü ka-ye.

⁵ Fū Yesu adu amala ngü fū wü Farusi la, gü ba, “Te gara yiti, anga kambiliki ka-mü, ti gbü mere du gbü sīkpī ka Me la, mü ena amere neh baye? Mü ti aküwa engu gbü sīkpī la de?” ⁶ Ngü te wü Farusi la ena alügü fū Yesu nda ma.

Dene ngü te Yesu mala teka da-ngbüngbü

⁷ Fū Yesu angbü eceka ngü ka wü ngba, de te ewü ngbü ekoro gbü karama ne, angü wüh ngbü efe wü da-ngbüngbü, te reke areke. Fū Yesu amala ngü fū ewü, gü ba, ⁸ “Te wüh i mü gbü karama la, mü mere e anü 'duwa angbü füh züka da-ngbüngbü, te reke fa sü, ne de. Angü e-wu

neh da, wüh i gara mere kpara te fa mü kpah eyi. ⁹ Te di bala, mürü köti la ena akoro, amala fü mü, gü ba, 'Enga wüna, mü ce sü la fü mere kpara.' Mü ena ayia adu, anü angbü kpa sidi, de mere lümü te mü! ¹⁰ Amba, te wüh i mü gbü karama la, mü nü, mü ngbü ka-mü kpa sidi kpala feke. Te di bala, mürü köti la ena akoro, ai mü me-ye, agü ba, 'Enga wüna, mü nü, mü ngbü gbü züka sü de kpa engagira nü de kpala.' Te mü mere bala, wü kpara 'buru ena awu mü ba mere kpara. ¹¹ Angü mene kpara te ena ao te-ye memere, ngü kaka ena adu kpa sidi. Amba mene kpara te ena ao te-ye kötö ba jaji la, Me ena ao engu mere kpara me-ye."

¹² Fü Yesu adu amala ngü fü mürü köti, te i ye la, gü ba, "Te mü le ai wü kpara teka azü e agba mü la, mü mere e ai bü wü awuba ka-mü de. Mü mere e ai bü nzö wü di enga ni mü, anga wü mürü mü ne, kpah de. Mü i kpah bü nzö wü kpara, te ewü di de mere bi e esaka wü ne, kpah de. Kükürü de, angü wü kpara la ena adu kpah ai mü, teka alügü na wü e, de te mü mere fü ewü ne. ¹³ Te mü le ato zü-e ka karama fü wü kpara la, ah le de mü i kpah wü mürü cinga, wü mürü keke, wü kpara te lö ewü ze aze, de wü kpara te jia ewü ni ani ne, kpah mini. ¹⁴ Te mü mere bala la, Me ena ato mere züka ngü fü mü. Angü wü mürü cinga la ti alügü na wü e la fü mü nda-wü de. Amba gbü sikipi te Me ena azükü wü kpara ka-ye gbü kpi tete, engu ena alügü na wü e la 'buru fü mü me-ye."

*Dene mani te Yesu mala teka mere karama
Matayo 22:1-10*

15 Te wü kpara, ta te ewü ngbü ezü e de wü Yesu ne, je ngü la bala, fü biri kpara esüka ewü ayia amala ngü fü Yesu, gü ba, “Te ah bala la, ani ena angbü de mere tadu te gara, da ezü karama agbü sü ka Me agbü kpì, afa engu de füh kotö ne ka.”

16 Ffü Yesu ayia amala ngü fefe gbü mani, gü ba, “Gara mere komoko ta ladü te reke mere karama agba ye. Ffü ah atima ngü fü mere bi wü kpara, teka de wüh koro, wüh zü e gbü karama la. Ffü ewü ale ngü te nga wü 'buru mbi. 17 Gbü lö-ra te wüh reke wü zü-e tete, o eyi 'buru nzo, fü engu ayia atima kpara ka tima ka-ye, de ah nü, ah ì wü kpara, de te ni tima ngü fü ewü terane, gü ba, “Títine síkpì ka karama tí eyi, wüh koro ekoro 'buru enatikine, azü e.” 18 Ffü wü kpara la ace 'buru kpo. Ffü gina kpara amala ngü fü mürü tima la, gü ba, ‘A'a, tima fa te ni sü. Ni se la yì ka-ni esaka gara kpara títine. Ni yia enü dene kpala, teka aceka yì la. Ye mala fü mere kpara ka-ye, de ah ce siti ngü la fü ni, angü ni tí akoro kpala de.’ 19 Ffü gara kpara amala nda-ye, gü ba, ‘Ni se wü yiti ka-ni eyi nzükpa,* ah le fü ni anü aceka ewü. Ye mala fü mere kpara ka-ye, de ah ce siti ngü la fü ni, angü ni tí akoro kpala de.’ 20 Ffü gara amala nda-ye, gü ba, ‘Ni za würüse la bü mba títine dene. Teká ngü la, ni tí anü de.’

21 Ffü kpara ka tima la alügü te-ye, adu kpaka mere kpara ka-ye. Ffü ah amala ngari wü kpara la 'buru fefe, gü ba, ‘Wü kpara la ce eyi 'buru

---

* **14:19** 14:19 Wü yiti la, ah se teka fü ewü adi esö e. Te di bala, ah le anü teka are ewü, anga wüh tí eyi amere tima mbi ya?

kpo!’ Te mere kpara la je ngü la bala, fü mamaguma ayia anzu. Fü ah amala ngü fü kpara ka tima ka-ye la, gü ba, ‘Ye yia eyia kere, ye nü agbü mere köti, ye giri wü kpara te mere kaje kpala, wü mürü cinga, wü mürü keke, wü kpara te jia ewü ni ani, de ewü te lö ewü ze aze, ye koro de ewü 'buru akine, teka azü karama ka-ni ne.’

²² Fü kpara ka tima la ayia anü, amere kphah bala. Fütanga lö-ra mba cükü'daye, fü ah adu akoro kpaka mere kpara ka-ye, amala ngü fefe, gü ba, ‘Mere kpara, ngü de te ye mala fü ni ne, ni mere eyi 'buru, amba du sü la fi ladü.’ ²³ Fü mere kpara la ayia amala ngü fü kpara ka tima ka-ye la, gü ba, ‘Te ah bala la, de ye du kphah edu, ye giri wü gara kpara gbü nga nzö wü köti ka sü la 'buru, ye koro de ewü sene, teka fü wü kpara asi gbü karama ka-ni sene gbe. ²⁴ Ni ngbü emala fü ye dene zu ngü, wü kpara terane, te ni i ewü, te ewü ce kpo ne, enatikine, ni le fü biri ewü ato kpa ye, are ngu ngütü wuru ka-ni ne de de de!’

Dela wü ngü ta te Yesu mala fü wü *Farusi, te engu ngbü ezü e tete de ewü.

Dene ngü te Yesu mala fü wü kpara te ewü le afa nga ye

²⁵ Ta gbü wü sikipi la, mere bi wü kpara ngbü efa nga Yesu. Te Yesu wu wü kpara la bala, fü ah afü te-ye, amala ngü fü ewü, gü ba, ²⁶ “Te mü le afa nga ra la, ah le de mü ce ngü ka maguma 'basu 'basu. Angü ah le fü mü ace ngü ka wö mü ake ni mü, bete wara mü, de wü di mü, de wü

di engä ni mü 'buru. Ah le kphah de mü ce te-mü cu akpi, teka ngü ka-ra. ²⁷ Wayi, te mü le alala gbü nga ra la, ah le de mü reke te-mü fü kpi, baka kpara te ngbü ebî mere *rü gbegete ka-ye, te wüh ena amörö engu fefeh na. Angü, te mü mere bala de la, mü de kpara ka-ra nda-mü de.

²⁸ Ngü la, ah ena adi baka e dene. Angü te mü le aji mere kambü ka-mü la, gina ngü te mü ena amere, ah de ne ngü ne? Ah le fü mü abiti wü e, te mü ena aji kambü la di, 'buru feke. Fü mü adu akpo eji kambü la. ²⁹ Angü te mü mere bala de, fü tima ka kambü la anü arü etungba la, wü kpara ena akpo emü mü, da efala mü, ³⁰ gü ba, 'Ceka la, kpara ne kpo da eji kambü ka-ye 'be, amba wawazi teka anza tima la di nda ma!'

³¹⁻³² Kpah bala, te gara miri le agü gü ake gara kiri ye la, ah le de engu fi nga ngü la mbi mbi mbi feke. Angü te wawazi be, teka afa kiri ye la di, nda de la, miri la ena amere baye? Ah le de engu tima gara kpara ka-ye kpaka kiri ye la kere, teka areke ngü de esüka ewü la. Angü kiri ye ena akoro de mere wazi, anza ngü kaka.

³³ Dela ngü te ma le amala fü yi. Te mü le afa nga ra, ah le fü mü afi nga ngü la mbi mbi mbi feke. Angü ah ele fü mü ace wü e ka-mü, de wü kpara ka-mü 'buru, fü mü alala gbü nga ra. Te mü mere bala de la, mü ti angbü züka kpara ka-ra kphah de.

³⁴⁻³⁵ Ah le de yi da güje yi te ngü ka-ra ne mbi mbi mbi. Angü mene kpara te ce ngü ka-ra, gü ba, ngü ka-ra ka-ye nda kpekpeke la, wüh ena ace engu kphah ace, baka cambiri ngütü gbü soro, te

wüh ngbü ebu kpa füh ka ne. Angü tima kaka tîne eyi ma.”

15

Dene ngü ka kambiliki te dürü

Matayo 18:12-14

¹ Gbü gara sikipi, wü kpara te ewü ngbü ero *jiase fü miri ka wü Rüma, de wü gara siti wü kpara, ngbü ta ekoro kpaka Yesu, teka adi eje ngari Me gögömö na. ² Te wü *Farusi de wü *mürü riri wu bala, fü ewü akpo da edi ngü te Yesu, gü ba, “Komoko la ngbü ezü e de wü siti kpara, te ewü le riri ka Me de, neh teka ne?”

³ Te Yesu wu ngü la, fü ah ayia amala ngü fü ewü gbü mani, gü ba, ⁴ “Te mü de wü kambiliki esaka mü teke 'buruve, fü bibiri na esüka ewü adürü la, mü ena amere baye? Mü ena ace engu, de ah dürü fi bala? A'a! Mü ena ayia ace mene ewü teke bala nzükpa de füh ye menewa ne sela, fü mü anü, teka agiri engu de te dürü ne. Mü ena anü agiri engu bala, bala, zalü te mü ena amaka engu, alügü esüka wü bu ye feke. ⁵ Te mü maka kambiliki ka-mü la eyi, mü ena angbü de mere tadu. Fü mü aza kambiliki ka-mü la, abi engu esügü mü, ⁶ adu di, alügü kpa esüka wü bu ye. Fü mü ai wü awuba mü de wü aji-köti ka-mü, gü ba, ‘Ani ngbü de tadu, angü kambiliki ka-ni, ta te dürü ne, ni maka eyi.’ ”

Dela mani te Yesu mala fü wü mürü riri la. ⁷ Fü ah adu amala gara ngü fü ewü, gü ba dene, “Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Me ena angbü de mere tadu, teka siti kpara biringbö, te ena afü

maguma ye, adu ale ngü ka Me. Kpah bala, tadu la ena afa nda mere bi wü kpara,* te ewü ngbü efi, gü ba, 'Ani de wü züka kpara ka Me me-ani. Ani mere *siti ngü nda-ani de.' "

Dene ngü ka jiase te dürü

⁸ Fü Yesu adu amala kpah gara mani fü wü kpara la, gü ba, "Gara würüse ta ladü, te di de jiase esaka ye nzükpa. Te bibiri na dürü la, ah ena amere baye? Ah ena anü asiya wa, aka sa kambü 'buru, da egiri jiase ka-ye la kpekpeke, zalü te engu ena amaka. Ah ena adi bala de?"

⁹ Te engu maka jiase ka-ye la eyi, ah ena angbü de mere tadu, ai wü mürü ye, de wü awuba ye, amala fü ewü, gü ba, 'Ani ngbü de tadu, angü jiase ka-ni, ta te dürü ne, ni maka eyi.'

¹⁰ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Me de wü *malayika ka-ye 'buru ena angbü kpah de mere tadu, te siti kpara biringbö ena ace *siti ngü ka-ye, adu ale ngü ka Me."

Dene ngü ka mbarase te dürü

¹¹ Fü Yesu adu amala kpah gara ngü mani fü ewü, gü ba, "Gara komoko ta ladü de wü di ye 'basu, 'buru wü jaji komoko. ¹² Gbü gara sikipi, fü sidi ye ayia amala ngü fü wö ye, gü ba, 'Wö ni deyü, ye to nda-ni e-nga-kpa, te ni ena amaka te gara sidi nga ye, te ye ena akpi la.' Fü wö ye na adu aza wü e ka-ye la, agafa fü ewü 'basu mini ake enga ni ye.

---

* **15:7** 15:7 Mere bi wü kpara baka wü kpara teke bala nzükpa de fuh ye menewa.

¹³ Fütanga sikipi mba cükü'daye, fü sidi ye la ayia acinzi wü e ka-ye la 'buru asidi, aza jiasse la, ayia ace gba wö ye, anü kpa te gara sü nengete. Fü ah angbü eröfö ngü ye, da endondoro kpala, asiti wü jiasse ka-ye la 'buru 'daaa, teka wü tadu ka füh kotö ne. ¹⁴ Te engu siti wü jiasse la nza tete 'buru, fü mere kpiri tala ayia ati gbü sü la. Fü cinga ari tete afa sü, angü gara e te engu ena azü nda tine ma. ¹⁵ Fü ah ayia anü kpaka gara kpara gbü sü la, ayi-tata, de ah to tima fü ni. Fü kpara la ale, ato tima fefe, teka fü ah adi eceka kpi fütanga wü mba ka-ye. ¹⁶ Fü ah angbü eceka wü mba, te ewü ngbü ezü ca-e ka-wü la, fü gümü e la akpo kpah da emere engu. Angü kpara biringbö te ena ato e-mazü fefe na nda ma.

¹⁷ Fütanga ngü la, fü fingangü kaka adu afü te-ye, gü ba, 'Ööö, ni ngbü ekpi ka tala sene kükürü, neh teka ne? Ceka la, kpa gba wö ni, wü kpara ka tima kaka kpala ngbü ezü züka e, esika di, gbü wü sikipi 'buru. ¹⁸ Te ah bala la, ni ena adu ka-ni adu kpaka wö ni, fü ni amala fefe, gü ba, "Wö ni deyi, ni mere *siti ngü eyi gbü jia Me, gbü jia ye kpah mini. ¹⁹ Ah ti fü ni angbü baka ye ye tine de. Ye za ni, ye o tine bü baka kpara ka tima ka-ye." ' ²⁰ Fü engu ayia aza kaje, angbü edu ka-ye kpaka wö ye.

Baka te engu di la mba ce ede koti nengete, fü jia wö ye na ayia ati tete kpala. Fü cicinga na ari te wö ye. Fü ah ayia ale woro, amaka te-wü ake di kpa te kaje kpala. Fü ah ati tete, afaka engu de mere lele. ²¹ Fü mbarase la ayia amala ngü fü wö ye, gü ba, 'Wüba, ma mere siti ngü

eyi gbü jia Me, gbü jia mü kpah mini. Ah tü fere angbü baka ye mü, ne tìne de.’ ²² Fü wö ye na ayia kere, amala ngü fü wü kpara ka tima ka-ye, gü ba, ‘Wü kpe kere kere kpa ekötì, wü koro de züka bongo fefe, de ah to te-ye. Wü za kpah tüngü, wü to te jikpakpa, de wü za kpah kamaka, wü to gbü lölö na. ²³ Wü nü, wü za enga yiti, te zege azege de mü te ye la, wü mörö, de ani zü karama. Angü ani de tadu teka ye ni, te du koro ne. ²⁴ Angü ye ni ne dürü ta eyi adürü, fü ani adu amaka engu enatikine dene. Ah ba e te engu kpi ta akpi, fü ah adu azükü gbü kpi la.’ Fü ewü akpo de karama la, tìne de mere tadu.

²⁵ Amba, gina mbarase ka komoko la ngbü ta ka-ye agbü yì, da emere tima. Etamurago, te engu du koro tete gbamari ede kötì, fü ah aje ri wü kpara, te ewü ngbü ebì ci, da elo bì. ²⁶ Te engu je ngü la bala, fü ah äi gara kpara ka tima ka-wü, ayi-tata, gü ba, ‘Mere ngü la ngbü emere te-ye bala teka ne?’ ²⁷ Fü kpara ka tima la alügü ngü fefe, gü ba, ‘Ngü la ngbü emere te-ye kükürü de! Enga ni ye, ta te dürü ne, ah du koro me-ye. Fü wö ye aza züka enga yiti, amörö fefe, angü engu du koro eyi de züka küte ye.’

²⁸ Gina mbarase, te mü je ngü la bala, fü maguma mü ayia asiti. Mü le akoro kpaka ewü la de. Te wö ye na wu ngü la bala, fü ah akoro kpakaka na, anda'ba te-ye fefe, de ah akoro kpaka ani gbü karama la. ²⁹ Fü mbarase la ace ka-ye kpo. Fü ah amala ngü fü wö ye, gü ba, ‘Wüba, mü je la ri ra ne. Ma ngbü ele ta-ngü te mü sene gügü. Wü riri ka-mü 'buru, te mü ngbü

eto fere ne, ma ngbü emere ewü amere. Amba mba engä meme bane, te mü to fere, teka fü a azü de wü awuba ra ne, mü to kpah de. ³⁰ Mü ceka la, enatikine ye mü te du koro ne, ah siti ta jiasë ka-mü 'buru teka ngü ka wü jaji würüse, fü mü adu aza bü züka engä yiti ka-mü, amörö fefe? Mü mere ngü la bala neh teka ne?' ³¹ Fü wö ye na anda'ba te-ye fefe, gü ba, 'Engä ra, nih nda-nih ake nih ma sene, teka wü sïkpï 'buru. Wü e ka-ra ne 'buru, wüh de wü e ka-mü. ³² Amba enatikine, engä ni mü, ta te dürü ne, du koro eyi. Te di bala, ah tï fü nih amere karama, angbü de mere tadu tekaka na de? Angü ah gegege baka ta te engu kpi akpi, fü ah adu azükü gbü kpi la.' "

Dela wü mani ta te Yesu mala fü wü *mürü riri ne.

16

Dene ngü te Yesu mala fü wü kpara ka-ye teka jiasë

¹ Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala gara ngü mani fü wü kpara ka-ye, gü ba, "Gara komoko ta ladü de mere bi wü e esaka ye. Gbü gara sïkpï, fü wü gara kpara akoro kpaka mere kpara la, amala nga siti ngü ka mere kpara ka tima kaka la, gü ba dene, 'Ah ngbü esiti wü e ka-ye.' ² Te kpara la je ngü la bala, fü ah ayia aï kpara ka tima ka-ye la, amala ngü fefe, gü ba, 'Ah mere baye, te ni ngbü eje bi wü ngü gbü nga ye de bane ne? Ah de ne ngü ne? Ah le de ye sere la nga wü tima ka-ye 'buru fü ni, angü ni le ye gbü tima ka-ni

tīne de, teka wū siti ngü ka-ye, de te ni ngbü eje ne.'

³ Te kpara ka tima la je ngü la bala, fū ah akpo da efī ngü emaguma ye, gü ba, 'Apa! Te mere kpara ka-ni za ni gbü tima la eyi asidi la, ni ena amere baye? Te wazi ni teka asö e di kpah ma, ni wu da ngü ka to-fere-eto nda-ni kpah de ne.'

⁴ Fū ah adu afi nga gara ngü, gü ba, 'Wayi! Te ah bala, ni wu gara mani eyi, te ni ena amere. Te mere kpara ka-ni ena ace ni gbü tima la, ni wu kaje eyi, te wū kpara ena ale ta-ngü te ni, te gara di.'

⁵ Fū kpara ka tima la ayia aī wū gara kpara, ta te ewü za matiti ka mere kpara ka-ye ne, biri biri 'buru, ayi-ta ewü, gü ba, 'Angü matiti ka mere kpara ka-ni gbü nga ye ta neh fe?' ⁶ Fū gina kpara la amala nda-ye, gü ba, 'Ah ta 'buru sila ka mü teke 'buruve.' Fū kpara ka tima la amala fefe, gü ba, 'Ye ceka la, dene köcökpa te mere kpara ka-ni to, teka ngü ka matiti ka-ye la, tītīne ye ngbü kötö kere, de ye ba, gü ba, ah ka-ye ngbee teke 'basu de fūh ye nzükpa, fū dudu la angbü tīne fū ye.' ⁷ Fū ah adu ayi-ta gara, gü ba, 'Amba nda-ye, ah ta neh fe?' Fū kpara la alügü ngü fefe, gü ba, 'Ah ta 'buru kombo ka ndo teke 'buruve.' Fū kpara ka tima la amala fefe, gü ba, 'Te ah bala la, köcökpa teka matiti ka-ye la, ah ladü sene, ye za, ye ba gbügbü na, gü ba, ah ta ka-ye ngbee teke bala, fū dudu la angbü tīne fū ye.' Dela ngü ta te kpara ka tima la mere, teka mere bi wū kpara, ta te ewü di de matiti ka mere kpara kaka gbü nga wū.

⁸ Fū mere kpara ka kpara ka tima la, aje ngü

la. Fū ngü ka siti kpara ka tima la ayia areke gbü jijia afa sü, teka te engu reke wü ngü ka-ye 'buru de mani. Angü fanü fanü, wü kpara te ewü le ngü ka Me de ne, wüh de züka mani fa sü teka adi emere wü ngü de bala esüka wü, afa nda wü kpara ka Me.”

⁹ Fū Yesu adu amala gara ngü fū wü kpara ka-ye, gü ba, “Ma ngbü emala fū yi dene zu ngü. Te mere bi wü e ka füh kotö ne ladü esaka mü, ah le de mü mere tima de wü e la reke areke, adi ele ta-ngü te wü bu mü di, teka fū ngü ka-mü areke gbü jia Me. Angü te gara, te wü e de esaka mü la ena anza la, fū mü amaka *küküwa agbü sü ka Me agbü kpī.

¹⁰ Mene kpara, te ngbü emere wü jürü ngü, te wüh to fefe la, de maguma ye biringbö ereke areke la, te wüh to mere kpeke tima fefe, ah ena amere kpah de maguma ye biringbö ereke areke. Amba mene kpara, te ngbü emere wü jürü ngü de maguma ye 'basu 'basu la, te wüh to mere kpeke ngü fefe de engu mere la, ah ena amere kpah de maguma ye 'basu 'basu. ¹¹ Kpah bala, te Me to züka wü e ka füh kotö ne fū mü, fū mü adu asiti wü e la bü kükürü bala, ah ena ato küküwa fū mü agbü kpī baye baye? ¹² Te gara kpara to e ka-ye esaka mü, fū mü asiti e la bü kükürü bala la, Me ena ato züka ngü fū mü ato?

¹³ Mü ce ngü ka maguma 'basu 'basu asidi, angü kpara biringbö tī amere tima esaka wü miri 'basu de. Te mü le ngü ka gara, mü ena ace nda gara. Te mü ngbü eje riri ka gara ereke areke, mü ena angbü efala gara la afala. Te di bala, te yi to

maguma yi eyi fü Me fanü, ah le de yi mere e ao to yi teka jiase de.”

Dene ngü te Yesu mala fü wü Farusi teka jiase Matayo 5:31-32; 11:12-13; Marako 10:11-12

¹⁴ Te wü *Farusi je ngü te Yesu ngbü emala fü wü kpara ka-ye teka jiase la, fü ngü la ayia ake te ewü, angü wüh le ngü ka jiase fa sü. Fü ewü angbü da efala ngü ka Yesu la. ¹⁵ Fü Yesu adu amala ngü fü ewü, gü ba, “De-yi, wü Farusi, yi ngbü esere te-yi gbü jia wü kpara, gü ba, ani de züka wü kpara, amba Me wu ngü te di emaguma yi ne kpo. Angü mene ngü de te wü kpara ngbü ecu ngüngü, gü ba, ah de züka ngü ne, amba gbü jia Me, ah ka-ye de töndö ngü kükürü.

¹⁶ Ta gügü, o *Yüwane Mürü Babatiza kpo de tima la de, yi ngbü eje ngari Me 'duwa gbü Riri, te Me to fü yi gömö *Müse, be kpah te wü ngü ka Me te wü *mürü dofo ngbü emala fü yi. Enatikine, a kpo eyi emala nga züka ngü, gü ba, Me tima kpara eyi teka aküwa yi. Te di bala, mere bi wü kpara ngbü egiri kaje de wazi, teka amaka *küküwa la.

¹⁷ Amba yi mere e afi, gü ba, ‘Riri ta te Me to esaka Müse ne, ti afü te-ye baka kükürü ngü ne,’ nda de. Angü *Riri ka Me ka-ye de mere kpeke ngü. Ngü gbügbü biringbö ti anza de. Kpi ake tö ena anza anza, anga Riri ka Me ti anza nda de. ¹⁸ Baka Riri te Me to esaka Müse, teka ngü ka mace würüse. Amba, ma ngbü emala fü yi fanü fanü, gü ba, mene komoko te ena ace wara ye, fü ah adu aza gara würüse la, ah mere *siti ngü eyi, angü ah mere dela waza. Kpah bala,

mene komoko te ena aza mene wūrüse, de te watī ye na ce engu ne, ah mere waza kpah eyi.”

Dene ngü ka Lazaro ake komoko de mere bi wü e esaka ye

¹⁹ Fū Yesu adu kpah amala gara mani fū wü *Farusi la, gü ba dene, “Gara komoko ta ladü, te di de mere bi wü e esaka ye. Ah ngbü eto wü züka bongo, te su asu, te-ye, te wüh ngbü ese de mere bi jiase. Gbü wü sīkpī 'buru, ah ngbü engbü ka-ye 'be, da ezü wü züka e ka-ye. ²⁰ Gara mürü cinga ta kpah ladü, gbü kötī engu la, de iri ye Lazaro, de wü ka eküte ye. Ah ngbü engbü emöngitī 'baranga ka mere kpara la, angü züka sü fefe ma. ²¹ Ah ngbü ta ele de ni di ezü bü kporo zü-e, gbü nga mere kpara la. Kpah bala, wü bürü ngbü ta ekoro, ela wü ka de eküküte la, da embü engu.

²² Gbü gara sīkpī, fū Lazaro ayia akpi. Fū wü *malayika ka Me aza engu, anü di agbü kpī, kpaka *Abarayama, fū ewü angbü ezü e ka-wü ake di kpala. Fū komoko de mere bi wü e esaka ye ne, adu kpah akpi. Fū ewü ati engu.

²³ Fū kuru mere kpara la akoro agbü du ka wa. Fū ah angbü gbü mere cinga, teka wa te ngbü ecuru engu. Fū ah ae jia ye tikpi, awu Abarayama ake Lazaro, nengete gbü züka sü, te ewü ngbü ezü e ka-wü. ²⁴ Fū mere kpara la anda'ba te-ye fū Abarayama de gba, gü ba, 'Akoo, wö ni Abarayama, ye ceka la cinga te ni ne, ye tima la bü mba Lazaro, teka fū engu anü ato jikpa ye gbü ngu, akoro di, atü mba füh mi ni, angü wa ne ngbü emere ni tīne esiti! ²⁵ Fū

Abarayama alüğü ngü fefe, gü ba, 'De-ye deyi, ye fi la nga wü ngü ta te ye ngbü emere, o ye di la de jia ye ne. Gbü wü sikipi la, ye ngbü ta emaka mere bi wü züka ngü, amba Lazaro ngbü nda-ye ta gbü cinga. Te di bala, ngü la du fü te-ye eyi, angü Lazaro maka züka ngü ka-ye eyi sene, amba ye du ngbü nda-ye eyi emaka cinga. ²⁶ Kpah bala, mere du ladü ezungba ani sela, ah ti fü wü kpapa ka-ani de sene ne, anü kpaka wü kpala de. Kpah bala, nda-wü, wü kpapa de kpala, ti akoro kpaka ani kpakine kpa de.'

²⁷ Fü komoko la adu amala ngü fü Abarayama, gü ba, 'Wö ni, te ah bala la, ni eyi-ta ye, de ye tima Lazaro titine kpa gba ani, ²⁸ angü wü di engu ni ni ladü kpala 'buruve. Ah le de engu nü, ah ri ewü, teka fü ewü afü maguma wü. Angü wüh ena akoro angbü gbü siti sü ka cinga ne kpa baka ni.' ²⁹ Abarayama gü ba, '*Riri ka Müse ladü kpala. Wü *mürü dofo ka Me ba ngü la kpa eyi gbü buku, ce o fü ewü kpala. Ah le de wü di engu ni ye je wü riri la, fü ewü afü maguma wü.' ³⁰ Fü komoko la agü ba, 'Ako, wüba Abarayama, engu la ti ale ta-ngü de. Amba te gara kpapa zükü gbü kpi, fü ah anü akoro, amala nga wü ngü de sene ne cu me-ye fü ewü la, wüh ena ale ngü kaka ale, fü ewü afü maguma wü.' ³¹ Fü Abarayama amala fefe, gü ba, 'A'a. Te wüh le aje ngü ka *Müse, de nda wü mürü dofo ka Me, nda-wü de la, amba wüh de wü mürü kögö-nzö. Anga te gara kpapa ena azükü gbü kpi kpa bü cu me-ye la, wüh ti aje ngü kaka kpa de.' "

Dela mani ta te Yesu mala fü wü *Farusi, teka ngü ka gümü jiase.

17

Dene ngü te Yesu mala teka ngü ka fiti

Matayo 18:6-7, 21-22; Marako 9:42

¹ Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala ngü fü wü *kpara ka-ye, gü ba, “Füh kotö ne, gbü wü sïkpï 'buru, ngü ka re-ngü ti alakï kpara de, amba teka mene kpara te ena afiti kiri ye, de ah dürü te kaje ka Me asidi, Me ena ato mere kuru fefe ato. ²⁻³ Yi ceka te-yi mbi, angü mene kpara te ena afiti kiri ye, de engu ti gbü *siti ngü, ah esiti! Ah ena adi ta mbi, te wüh ena ai mere siti wö gbü ngürü mürü fiti la, fü ewü aza engu di, agü agbü mere *yi-ngu feke, o engu fiti wü kpara la, la de. Angü kuru de te Me ena ato ta fü mürü fiti la, teka fiti kaka la, ah ena afa mene kpi te wüh gü engu di gbü ngu ne ka.

Te engu ni mü mere siti ngü, ah le fü mü ari engu. Te engu ce siti ngü ka-ye eyi la, de mü boro siti ngü kaka-na la. ⁴ Anga te engu mere siti ngü fü mü du lorozi gbü sïkpï biringbö, fü ah angbü ekoro, enda'ba te-ye fü mü kpah du lorozi, teka wü ngü la, de mü boro wü siti ngü la kpah 'buru.”

Dene ngü teka mato maguma fü Me

⁵ Fütanga ngü la, fü wü *mürü tima ka Yesu amala fefe, gü ba, “Mere kpara, ye to wazi fü ani, teka de ani to maguma ani fü Me fanü fanü.”

⁶ Fü Yesu amala ngü fü ewü, gü ba, “Te yi ena ato ta maguma yi eyi fü Me mba cükü'daye bane la,

de bane yi ti eyi amala ngü fü mere rü la, gü ba, 'Ye yia sela eyia, ye nü, ye ru te-ye agbü mere yi-ngu de kpala.' De bane ah ti eyi aje ri yi, fü ah ayia anü aru te-ye kpala fanü."

Dene ngü te Yesu mala teka kpara ka tima

⁷ Fü Yesu adu amala ngü fü ewü, gü ba, "Te biri kpara esüka yi sene de kpara ka tima ka-ye, te ngbü esö e kaka, anga eceka kpä fütanga wü nü kaka, te kpara ka tima la du koro kpa eköti fütanga tima la, mere kpara kaka ena amala fefe, agü neh fe? Ah ena amala, gü ba, 'Ye koro kpakine, ye zü e?' A'a, ah bala de! ⁸ Ah ena amala fefe, gü ba, 'Ye koro de e-mazü fü ni. Fü ye adu azü nda-ye sidi.' ⁹ Gbü wü ngü la 'buru, mere kpara la ti agbo nga iri kpara ka tima ka-ye la de, angü dela ka-ye bü tima kaka. ¹⁰ Ah kpah bala teka ngü ka-yi. Te yi ngbü emere wü ngü de te Me mala fü yi ne 'buru ereke areke la, yi mere e agbo nga yi teka ngü la de. Ah le de yi mala bü, gü ba, 'Ani ngbü nda-ani emere bü mene wü tima, te Me to fü ani amere,' ne. Angü wazi ka-ye 'buru esaka Me."

Dene ngü ka wü kpara nzükpa de jiakö te-wü te Yesu küwa ewü

¹¹ Fütanga ngü la, o wü Yesu ngbü enü fi bü te kaje ka Yerüsalema, fü ewü ayia afü esüka wü nga nzö sü ka *Samarïya ake *Galilaya. ¹² Wüh te enü akoro agbü gara köti bane de, fü ewü amaka wü kpara nzükpa, de *jiakö te wü, te ewü ngbü ka-wü mba canza edere sü. ¹³ Fü ewü akpo da enda'ba te-wü de mere ri wü fü Yesu, gü ba, "Ööö, Yesu, mere kpara, ye ceka la

bü cinga te ani ne!” ¹⁴ Fū Yesu afū jia ye aceka ewü, adu amala ngü fū ewü, gü ba, “Wayi, te ah bala, wü nü enü, wü sere te-wü fū wü *mürü gele ka Mere Me, teka fū wü amere gele, baka te wüh ngbü emere fū wü kpara, te jia kō nza eküte ewü eyi fanü fanü ne.” Fū wü kpara la ayia, teka anü kpaka wü mürü gele la. O wüh ngbü la bü enü tete te kaje, fū küte ewü ayia areke te-ye, adu te nga ye.

¹⁵⁻¹⁶ Gara biri *ganzi kpara ta ladü esüka ewü, te di ka-ye enga Samariya. Te engu wu, gü ba, ni küwa eyi ne, fū ah alügü nga ye, adu kpaka Yesu, da egbo nga Me de mere ri ye. Fū ah anü akoro ati kōtō eri lö Yesu, abuka gbüra ye, ato wayi bala fū Yesu. ¹⁷ Te Yesu wu ngü la bala, fū ah amala ngü, gü ba, “Wü kpara tīne te ewü küwa ne, wüh nzūkpa de? Wü gara ewü menewa ne, wüh neh ka-ye? ¹⁸ Biri kpara esüka ewü de menewa la, te ena adu teka agbo nga Me, ato wayi bala fefe na ne, nda ma? Bü ganzi kpara ne du koro ka-ye nzö me-ye? Dene neh ene ngü ne?” ¹⁹ Fū Yesu adu amala ngü fū enga Samariya la, gü ba, “Ye yia eyia tikpi, ye nü ka-ye enü. Ye küwa eyi, angü ye to maguma ye eyi fū Me.”

Dene ngü te Yesu mala,

teka kaje te Me ena aküwa wü kpara ka-ye tete Matayo 24:23-28, 37-41

²⁰ Fütanga ngü la, fū gara wü *Farusi akoro kpaka Yesu, ayi-tata, gü ba, “Mere kpara, sīkpi te Me ena aküwa wü kpara ka-ye tete, ah ena adi elaye?” Fū Yesu alügü ngü fū ewü, gü ba, “Kaje te Me ngbü eküwa wü kpara tete, ah

de e te wü kpara ti awu de jia wü nda-wü de.
 21 Te di bala, wüh ti amala, gü ba, 'Ceka la!
 *Küküwa la ladü sene, anga ah ladü to kpala,'
 ne kpah de. Kükürü de, angü küküwa ka Me la
 ladü emaguma kpara."

22 Fü Yesu adu afü te-ye, amala ngü fü
 wü kpara ka-ye, gü ba, "Te gara, sidi nga ra, yi
 ena ao jia yi teka awu sikipi ka-ra, *Ye Kpara
 ka Kpi, te ma ena adu akoro tete füh kotö ne,
 amba yi ti awu sikipi engu la nda-yi de. 23 Wü
 gara kpara ena amala fü yi, gü ba, 'Yi ceka la,
 ma koro eyi ngbü to kpala!' Amba ah ka-ye
 de wu! Yi mere e ale ngü ka-ewü la nda-yi de.
 24 Angü dudu ka-ra, Ye kpara ka kpi, wü kpara
 gbü nga nzö sü füh kotö ne ena aci awu ngü la
 te nga wü 'buru. Angü ah ena adi baka ülele
 ka mügbara, te ngbü eü kpa tikpi, da elofu sü
 ne. Dudu ka-ra ena adi bala, ah ti awo te-ye de!
 25 Amba te enga gina, ma ena azü mere cinga
 feke, angü wü kpara de füh kotö ne le ngü ka-ra
 nda-wü de!

26-27 Gbü sikipi ka-ra, te ma ena adu akoro tete,
 ngü ta te mere te-ye gbü re ka *Nüwa, ena adu
 kpah amere te-ye. Angü wü kpara ena angbü
 ezüfa wü e, da enzönzö wü fi ka-wü, da eza te-
 wü, wüh ti afi ngü ka Me nda-wü kpah de. Ma
 ena adu akoro agüka ewü gbü ngü ka-ewü la,
 kpah ba e ta te mere agö güka wü kpara gbü
 sikipi, te Nüwa li tete agbü *zabu, fü mere ngu
 la amörö ewü 'buru ne.

28 Ngü ka dudu ka-ra, ah ena adi kpah ba ngü,
 ta te mere te-ye agbü *Sodomo, gbü re te Loto
 ngbü ta tete de kpala. Angü wü kpara ena angbü

ezüfa wü e, da enzönzö wü fi ka-wü. Wüh ena angbü da ese wü e ka-wü, wü gara ena angbü esö wü yï ka-wü, da eji wü kambü. Wüh ti afi nga ngü ka Me kpah de. ²⁹ Te di bala, ma ena adu akoro agüka ewü, kpah ba e ta te Me tima siti wa agbü kpi baka agö, fü ah akoro güka wü kpara ka Sodomo, gbü sikpi te wü *malayika ka Me za wü Loto, kpe di gbü Sodomo asidi ne. Fü wa la amörö wü kpara ka Sodomo 'buru. ³⁰ Dela ngü te ena amere te-ye, gbü sikpi ka-ra, Ye Kpara ka Kpi, te ma ena adu akoro asere te-ra tete füh kotö ne.

³¹ Kpah bala, gbü sikpi engu la, mene kpara te ena adi kpa enzö kambü, engu mere e akö kötö, adu ari kpa esambü, teka akö wü e ka-ye, tine de. Kpah bala, mene kpara te ena adi agbü yï, ah mere e adu kpa eköti, aza wü e ka-ye tine de. ³² Yi fi la ngü te mere wara Loto.* Angü engu du ceka kpi kpa sidi, afi nga wü e ka-ye. Fü ah ayia afere te-ye ciki sela, akoro ba mere teme, bubu ba ngütü avuturu la. ³³ Mene kpara te le aküwa te-ye de tete-ye, ah ti aküwa nda de. Amba mene kpara te ena ace te-ye akpi teka ngü ka-ra, Me ena aküwa engu me-ye.

³⁴ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü, gbü biti te ma ena adu akoro tete, te wü kpara 'basu ngbü era füh ka'da biringbö la, ma ena aküwa mene kpara te le ngü ka-ra eyi, fü ra ace mene kpara te le ngü ka-ra de ne. ³⁵ Te wü wü rüse 'basu ngbü eyö zu ka-wü tundu gbü sü biringbö la, ma ena aküwa mene te le ngü ka-ra eyi, fü ra ace kpah

---

* **17:32** 17:32 Mü ena amaka ngü teka wara Loto gbü Gina Ngü 19:26.

mene te le ngü ka-ra de ne. ³⁶ Te wü kpara 'basu ngbü emere tima agbü yì biringbö la, ma ena aküwa mene te le ngü ka-ra eyi, fü ra ace kpah mene te le ngü ka-ra de ne.”

³⁷ Te wü *kpara ka Yesu je ngü la bala, fü ewü ayi-tata, gü ba, “Mere kpara, ngü la ena amere te-ye neh to siye?” Fü Yesu alügü ngü fü ewü, gü ba, “Sikpì ka-ra la tì awo te-ye de, angü wü kpara 'buru ena awu ngü la. Ah ena adi baka sü te kö nü di ladü tete, wü nügünü, de wü gara wü lu, ena abiti te-wü 'buru füh kö nü la.”

Dela ngü ta te Yesu mala fü wü kpara ka-ye, teka sikpì te engu ena adu akoro tete na.

18

Dene mani te Yesu mala teka würüse wökö ake siti miri

¹ Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala gara cingangü de mani fü wü kpara ka-ye, teka asere fü ewü, gü ba, “Wüh mere e ambü de, wüh ngbü fi da eyi-ta Me.” ² Fü ah amala fü ewü, gü ba, “Gara miri ta ladü, gbü gara köti biringbö, te ngbü ekolo ngü ka wü kpara te siti kaje, angü ah fi ngü ka Me 'buru 'buru de. Ah ngbü eceka wü kpara gbü jia ye 'buru kpaakpa. ³ Gbü gara sikpì, fü gara kpara amere siti ngü fü gara würüse wökö gbü köti engu la. Fü würüse la ayia anü kpaka miri la, teka de engu ye süka ngü ka-ani ake vügü ka-ni la. Miri la le nda de. ⁴ Fü würüse la angbü ekoro kpaka miri la, gbü wü sikpì 'buru, teka ngü ka-ye la. Amba miri la le akolo ngü ka würüse la nda de. Fütanga mere bi sikpì, fü miri la akpo da efi ngü emaguma

ye, gü ba, 'Ni ena amere baye? Fanü fanü, ni kpe cürü Me de, ni ngbü kpah eceka wü kpara gbü jia ni 'buru kükürü. ⁵ Amba ngü ka würüse wökö, te ngbü ekoro gbuuu embü ni ne, ah le de ni kolo ngü kaka la mbi. Angü ah ena angbü ekoro fi bü da embü nzö ni sene, gbü wü sïkpï 'buru.' "

⁶ Fü Miri Yesu adu amala fü wü kpara ka-ye, gü ba, "Yi fi la nga mene ngü, de te siti miri la mala ne. Ah du le ta-ngü te würüse wökö la eyi, angü ah mbü engu eyi fa sü. ⁷ Yi efi, gü ba, Me ti ale ta-ngü te wü kpara ka-ye neh de? Te wüh ngbü fi bü da eku gba fefe ra de biti la, Me ena ale ta-ngü te ewü ale. ⁸ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü, Me ti ayiri, teka ale ta-ngü te wü kpara ka-ye de. Amba gbü sïkpï te ma ena adu akoro tete füh kotö ne, ma ena amaka bi wü kpara, te ewü di eyi 'buru nzo gbü ngü ka Me fanü?"

Dene mani te Yesu mala, teka züka kpara ake siti kpara

⁹ Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala gara mani, teka ngü ka wü kpara, de te ewü ngbü efi emagama wü, gü ba, ani ka-ani de züka wü kpara gbü jia Me me-ani. Tekä ngü la, fü ewü angbü efala wü bu wü afala. ¹⁰ Fü Yesu amala ngü, gü ba, "Wü kpara 'basu yia ta nü kpa etambasü *Mere Kambü ka Me agbü Yerüsalema, teka aku gba fü Me. Gara ta de *Farusi, gara de kpara te ngbü ero *jiase ka wü miri. ¹¹ Te Farusi la koro tete etambasü la, fü ah arü tikpi, gbü jia wü kpara 'buru, aku nda-ye gba fü Me, gü ba, 'Wayi bala Me, ni gbo

nga ye, angü ni de züka kpara gbü jia ye. Ni mere *siti ngü baka gara wü kpara ne de. Angü wü gara ewü de mürü zi, wü gara ewü de mürü wu, wü gara ewü de mürü waza, wü gara ewü ngbü efiti wü bu wü teka ngü ka gümü e, baka kpara te ngbü ero jiase ne. ¹² Amba nda-ni, ni ngbü emere 'buru wü ngü, te reke areke gbü jia ye. Gbü wü sikipi lorozi, ni ngbü *e'bi te-ni du 'basu. Ni ngbü kpah eto wü tari wü e ka-ni 'buru fü ye. Fanü fanü, ni de züka kpara!'

¹³ Amba kpara te ngbü ero jiase ne, mü nü rü nda-mü mba edere sü kpala. Mü le ae jia mü tikpi kpah de, teka cinga emaguma mü. Fü mü ayia anda'ba te-mü fü Me, gü ba, 'Akoo Me, ye ceka la cinga ni, de ye boro *siti ngü ka-ni, angü ni ka-ni de siti kpara.' "

¹⁴ Fü Yesu amala ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, "Yi fi nda-yi, gü ba, esüka wü kpara de 'basu ne, e-reke gbü jia Me neh ngü ka da? Ma emala fü yi dene zu ngü, ngü ka kpara te ro jiase reke me-ye. Te di bala, mene kpara te ngbü eo ngü ka-ye memere, Me ti ale ngü kaka de. Amba mene kpara, te ngbü enda'ba te-ye fü Me, teka wü siti ngü ka-ye la, Me ena ao engu ba mere kpara me-ye."

*Dene ngü ka Yesu de wü jürü jaji
Matayo 19:13-15; Marako 10:13-16*

¹⁵ Fütanga ngü la, fü gara wü kpara ayia akoro de wü jürü jaji ka-wü kpaka Yesu, de engu o kpa ye gbü nzö ewü, teka de Me to wazi fü ewü. Te wü *kpara ka Yesu wu ngü la bala, fü ngü la asiti te ewü. Fü ewü akpo da eliki wü jaji

la. ¹⁶ Te Yesu wu ngü la bala, fü ah ayia äi wü jürü jaji la kpaka ye. Fö ah amala ngü fü wü kpapa ka-ye la kpekpeke, gü ba, "Yi ce wü jaji la, de wüh koro kpaka ra. Yi mere e atiri ewü de. Angü wü jürü jaji cu ngü wü de, wüh mere mani kpah de. Mene wü kpapa te maguma ewü di baka nda wü jaji de bala ne, wüh ena aküwa gbü sü ka Me agbü kpi me-wü. ¹⁷ Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Te mü le ara fü Me, ah le de mü fü maguma mü ba nda wü jürü jaji. Angü te maguma mü ngbü ba nda wü jaji de la, mü ti ari gbü sü ka Me agbü kpi kpah de."

Dela ngü ta te Yesu mere fü wü jürü jaji.

Dene ngü te Yesu mala teka wü kpapa de mere bi e esaka wü

Matayo 19:16-30; Marako 10:17-31

¹⁸ Fütanga ngü la, fü gara mere kpapa ayia akoro kpaka Yesu, ayi-tata, gü ba, "Züka mere kpapa, ni ena amere baye, teka fü ni aküwa agbü sü ka Me, fi mere badi?" ¹⁹ Fö Yesu amala ngü fefe, gü ba, "Mü i ra züka kpapa neh teka ne? Züka kpapa fuh kotö ne nda ma, 'duwa Me kpikpi ye. Mü wu bala de? ²⁰ Te mü le aküwa la, ah le de mü mere wü *Riri ka Me 'buru mbi mbi mbi. Mü wu Riri la de? Riri la gü ba, 'Mü mere e amere waza de. Mü mere e amöro kpapa de. Mü mere e azi e de. Mü mere e adi esutu wu te wü bu mü de. Mü je riri ka wö mü ake ni mü.' "*"

---

* **18:20** 18:20 Mü ena amaka wü riri ka Me la gbü buku ka Gogo ka wü Yisarayeke 20:12-16.

21 Fū mere kpara la alüğü ngü, agü ba, “Ni kpo da emere wü ngü la eyi kü gügü, o ni di la jaji, zalü akoro di dene, ni ngbü fi bü emere wü Riri la.” 22 Te Yesu je ngü la bala, fū ah amala ngü fefe, gü ba, “Ah de züka ngü. Amba du ngü ladü biringbö te mü mere la de. Te di bala, mü du edu, mü cünzi wü e ka-mü 'buru asidi. Fū mü aza jiase engu la, ato fū wü mürü cinga, fū mü adu alala gbü nga ra, teka fū mü adu amaka *küküwa te gara, agbü sü ka Me agbü kpī.” 23 Te mere kpara la je ngü la bala, fū ah angbü de mere cinga emaguma ye. Fū ah ayia alüğü nga ye, edu agba ye, de mere fingangü gbü nzö ye, angü engu ta de mere bi wü e esaka ye fa sü.

24 Fū Yesu aceka nga mere kpara la. Fū ah amala ngü fū wü kpara ka-ye, gü ba, “Wü kpara te ewü di de mere bi wü e esaka wü ne, ah kpekpeke fū ewü teka afü te-wü, ato maguma wü fū Me! 25 Ah baka ya† te le arī gbü enga gö sögbē ne.‡ Ah tī eyi arī kpala fanü? Ah tī arī nda de. Amba ngü ka mene kpara de mere bi wü e esaka ye, ah kpah bala. Ah ena adi kpekpeke fefe, teka afü maguma ye, ara fū Me.”

26 Te wü *kpara ka Yesu je ngü la gögömö na bala, fū ewü akpo da eyi-ta tete-wü, gü ba, “Te ngü la tīne bala la, biri kpara ladü te ena aküwa?” 27 Fū Yesu alüğü ngü fū ewü, gü ba, “Kpara te ena aküwa te-ye de tete-ye nda ma. Angü ngü la fa wü kpara eyi 'buru. 'Duwa te Me

---

† 18:25 18:25 Ya te wüh mala ngangā de sene, gbü ngü Giriki, wüh mala ka-wü nga kamele. ‡ 18:25 18:25 Sögbē de libira angā sīndanī.

ena aküwa mü me-ye, angü ngü te ena afa Me nda ma.”

²⁸ Petero, fü mü arü amala ngü fü Yesu, gü ba dene, “Mere kpara deyī, ye ceka la, ani ce wü e ka-ani eyi 'buru, teka alala gbü nga ye. Te di bala ne, ngü ka-ani ena adi baye?” ²⁹⁻³⁰ Fü Yesu amala fü ewü, gü ba, “Wayi, yi ena amaka züka ngü amaka. Ngü te ma emala fü yi dene, ah de kpeke ngü. Te mü ce wü e ka-mü teka ngü ka-ra, teka amala ngari Me fü wü kpara la, Me ena ato mere bi züka ngü fü mü, afa nda-mü te mü ce ne ka. Anga mü ce neh ene. Te ah de gba mü, wara mü, wü di enga ni mü, wö mü ake ni mü, anga wü di mü, te mü ce ewü teka ngü ka-ra la, Me ena ato mere bi züka ngü fü mü füh kotö ne, da wü e te mü ce la. Kpah bala, Me ena aküwa mü gbü sü ka-ye agbü kpi fi mere badi.”

Dela ngü te Yesu mala, teka wü kpara de mere bi wü e esaka wü.

*Dene ebabata ngü te Yesu mala, teka kpi ka-ye
Matayo 20:17-19; Marako 10:32-34*

³¹ Fütanga ngü la, fü Yesu amala ngü fü wü kpara ka-ye nzükpa de füh ye 'basu ne, gü ba, “Yi wu eyi, gü ba, nih ngbü enü dene agbü Yerüsalema. Te nih ena akoro kpala, wü ngü 'buru, ta te wü *mürü dofo ba gbü *Ngari Me teka ngü ka-ra, *Ye Kpara ka Kpi ne, wüh ena amere te-wü. ³² Angü wüh ena ato ra esaka wü *ganzi kpara, fü ewü akpo emü ra, da efala ra, da esü ngüsü gbüra ra. ³³ Wüh ena asüma ra de juru, fü ewü amörö ra. Amba Me ena adu azükü ra gbü kpi la gbü *ebabata sikipi.” ³⁴ Amba

ngü de te Yesu mala la, wü kpara kaka je sisi na nda-wü de. Angü si-ngü la wo te-ye fü ewü awo, ah rī gbü nzö ewü kpah de.

*Dene ngü te Yesu küwa kpara te jijia ni ani
Matayo 20:29-34; Marako 10:46-52*

³⁵ Baka te wü Yesu ngbü la fi bü enü te kaje ka Yerüsalema ne, fü ewü anü akoro gbamari ede Yeriko. Fü ewü amaka gara komoko, te jijia na ni ani, te ngbü edere kaje, da eyo e te wü kpara.

³⁶ Fü komoko la aje giri mere bi wü kpara, te ewü ngbü enye sü ne. Fü ah ayi-ta ngü teka ngü la, gü ba, “Wü di engä ni ni, e-ngbü emere te-ye ne ngü ne?” ³⁷ Fü ewü alügü ngü fefe, gü ba, “Ah de Yesu, § te ngbü enye sü me-ye.” ³⁸ Te komoko la je ngü la bala, fü ah akpo eba rere kpa tikpi, da eī Yesu, gü ba, “Yesu! Kundu ye *Davidi! Ni wu eyi, gü ba, ye koro teka aküwa ani! Ye ceka la bü cinga te ni ne baaa!” ³⁹ Fü wü kpara, ta te ewü tī engakara nü ne, ayia amala ngü fefe kpekpeke, gü ba, “Ye nga anga!” Amba komoko la, mü le aje ngü ka-ewü la nda-mü de. Fü mü angbü fi bü da eba rere te irī Yesu kpa tikpi, gü ba, “Yesu! Kundu ye Davidi! Ye ceka la bü cinga te ni ne baaa!”

⁴⁰ Te Yesu je ngü la, fü ah ace te-ye, arü, agü ba, “Wü koro de engu akine!” Fü ewü aza komoko la, akoro di kpaka Yesu. Fü Yesu ayi-tata, gü ba, ⁴¹ “De-ye deyi, ye le de ni mere fü ye ne ngü ne?” Fü komoko la alügü ngü fefe, gü ba, “Akoo, mere kpara, ma le de mü ü jia ra, teka fü ra adi kpah eceka kpī!” ⁴² Fü Yesu amala ngü fefe, gü

---

§ 18:37 18:37 Yesu ka-ye de kpara ka Nazareta.

ba, “Wayi, ceka la, mü küwa eyi, angü mü to maguma mü eyi fü Me!” ⁴³ Yesu bü te emala ngü la bala, 'duwa fü jia komoko la aü te-ye, raaa! Ffü engu ayia kürrrü, akpo efa nga wü Yesu, da egbo nga iri Me. Te mere bi wü kpara la wu ngü la bala, fü ewü angbü 'buru de tadu, kpah da egbo nga iri Me teka ngü la.

19

Dene ngü ka Yesu ake Zakayü

¹ Fütanga ngü la, fü wü Yesu ayia anü ari kpuru gbü Yeriko. ² Gara komoko ta ladü kpala, de iri ye Zakayü. Ah de mere kpara, te ngbü eceka kpi fütanga wü kpara, te ewü ngbü ero *jiase fü miri ka wü Ruma. Zakayü ta de mere bi wü e esaka ye. ³ Te wü Yesu ngbü enye sü tete, fü Zakayü angbü ta egiri kaje de ni wu Yesu. Amba teka mere bi wü kpara, te ewü ngbü enü gbü nga Yesu ne, dada te engu ena awu Yesu nda ma, angü ah ka-ye de piti kpara. ⁴ Te Zakayü wu bala, fü ah ayia akpe anü kpa engagira nü, ali angbü rü* kpa tikpi, teka fü ni awu Yesu mbi mbi mbi. Angü wü Yesu ena akoro, aguru sü kpuru te kaje engu la.

⁵ Te wü Yesu nü koro mbi esa rü la, fü ah ayia ae jia ye kpa tikpi, aceka Zakayü, adu amala ngü fefe, gü ba, “Zakayü, ye kö ekö kere kötö akine. Angü enatikine, ni ena anü ara agba ye.” ⁶ Te Zakayü je ngü la bala, fü ah ayia akö kere kötö, ale ngü la de mere tadu. Ffü ah ayia aza wü Yesu, anü de ewü kpa gba ye.

* **19:4** 19:4 İri rü la de sikamü.

⁷ Te mere bi wü kpara wu ngü la bala, fü ewü ayia akpo da emala ngü gbü ngingiri ngü, gü ba, “Ayü, wü ceka la! Komoko ne yia enü ara dene kpa gba siti kpara de bala?”

⁸ Te wü Yesu nü koro kpa gba Zakayü, fü Zakayü ayia arü amala ngü fü Miri Yesu, gü ba, “Mere kpara, ni ena aye süka wü e ka-ni, aza gara, ato fü wü mürü cinga. Kpah bala, te ni za ta wü e ka gara kpara eyi de mani la, ni ena adu alügü nana fefe du bala.” ⁹ Te Yesu je ngü la bala, fü ah ayia amala ngü fefe, gü ba, “Enatikine, ma koro eyi gba yi sene, teka aküwa yi, angü yi to maguma yi eyi fü Me kpah baka kundu yi, *Abarayama. ¹⁰ Angü de-ra, *Ye Kpara ka Kpi, Me tima ra füh kotö ne, teka agiri wü kpara, te ewü dürü te kaje ka Me de bala, teka aküwa ewü.”

Dene ngü mani te Yesu mala teka wü kpara ka tima nzükpa

¹¹ Fütanga ngü la, te wü Yesu nü koro gbmari ede Yerüsalema, fü ah amala kpah gara mani fü wü kpara, te ewü ngbü eje ngü gögömö na ne, angü wüh ngbü ta efi nda-wü, gü ba, Me ena akoro angbü gbü nzö ani titine. ¹² Fü Yesu amala fü ewü, gü ba, “Gara ye miri ta ladü, te di de mere bi wü e esaka ye. Baka te wö ye na kpi, fü ah areke te-ye, teka anü agbü gara sü nengete, agba mere mürü tö la, teka fü ewü ato wazi fü ni, ao ni miri, da wö ni. ¹³ Fü engu ayia ai wü kpara ka tima ka-ye nzükpa kpaka ye, ato jiase fü ewü biri biri 'buru, amala fü ewü, gü ba, ‘Wü za e la, wü mere tima di, teka amaka gara fefeh. Wü

mere bala, zalü gbü sïkpi te ni ena adu akoro tete.'

¹⁴ Amba gara wü kpara gbü tö ka-ewü la le ngü kaka nda-wü de. Fü ewü atima gara wü kpara kpaka mere miri, mürü tö la, teka asiti ngü la, gü ba, 'Ani le fü komoko la angbü miri gbü nzö ani de!' ¹⁵ Amba mere miri la le ngü ka-ewü la nda de. Fü ah adu ao ye miri la, miri da wö ye.

Fü mere kpara la ayia adu agba wü. Fü ah aï wü kpara ka tima ka-ye, ta te engu to jiase fü ewü ne, teka awu nga tima, de te wüh mere de jiase la. ¹⁶ Fü gina kpara ka tima kaka ayia arü, amala ngü fefe, gü ba, 'Mere kpara, jiase ta te ye to fü ni ne, ni maka gara eyi fefeh nzükpa dene.' ¹⁷ Fü mere kpara kaka amala ngü fefe, gü ba, 'Wayi, ye de kpeke kpara! Angü engu tima 'dongoni, ta te ni to fü ye ne, ye mere eyi mbi. Te ah bala, ni ena ao ye mere kpara adi eceka kpi fütanga wü köti nzükpa.'

¹⁸ Fü e'ba'basu kpara ka tima akoro, asere nda-ye ngü, gü ba, 'Mere kpara, nda-ni kpah bala. Jiase ta te ye to fü ni ne, ni maka gara eyi fefeh 'buruve.' ¹⁹ Fü mere kpara la amala fefe, gü ba, 'Wayi, nda-ye, ni ena ao ye mere kpara, adi eceka kpi fütanga wü köti 'buruve.'

²⁰⁻²¹ Fü gara ayia kpah akoro, amala ngü, gü ba, 'Mere kpara, ye ceka la, jiase ka-ye ta te ye to fü ni ne, ah dene. Ni kpe cürü, angü ni wu kpo, gü ba, ye de kpeke kpara, te ye ru e de la, ye ka-ye fi bü emaka e. Teku ngü la, fü ni aza jiase ka-ye la, agaga de kala bongo, awo awo. Ah dene.' ²²⁻²³ Fü mere kpara la amala ngü fefe, gü ba, 'Ye de siti kpara! Te ye wu ta kpo, gü

ba, ni de kpeke kpara, te ni ngbü emaka wü e gbü wazi ka-ni la, ye du za ta jiase ka-ni la, ao kpaka wü kpara, te ewü ngbü eceka kpî fütanga jiase ka wü kpara, de neh baye? De bane, baka te ni du koro dene, ni ena amaka ta jiase ka-ni la, de gara na füh ye. Te ah bala, ni ena akolo ngü ka-ye, te nga ngü ka-ye te ye mere la.'

²⁴ Fü mere kpara la adu amala ngü fü wü komoko ka-ye, te ewü ngbü de kpala ne, gü ba, 'Wü za jiase de esasaka la, wü to fü mene kpara te maka nda-ye nzükpa ne.' ²⁵ Fü ewü alügü ngü fefe, gü ba, 'Apa, mere kpara! Nda-ka jiase kpah ladü nzükpa ne, wüh ena adu kpah ato gara fefe na?' ²⁶ Fü mere kpara la adu amala ngü fü ewü, gü ba, 'Ni emala fü wü dene zu ngü. Mene kpara te mere tima kpekpeke, fü ah amaka mere bi e, wüh ena aza kpah gara wü e, ato fefe. Amba mene kpara te mere tima mbi mbi de, mba enga e te di esasaka ne, wüh ena aza asidi. ²⁷ Amba teka ngü ka wü vügü ka-ni, te ewü le de ni ngbü miri gbü nzö ani de ne, wü nü, wü zoro ewü, wü koro de ewü engagira ni sene, de wü mörö ewü gbü jia ni asidi.' "

Dela mani ta te Yesu mala teka wü kpara ka tima nzükpa la.

Dene ngü ta te Yesu ngbü eri tete agbü Yerüsalema

Matayo 21:1-9; Marako 11:1-10; Yüwane 12:12-15

²⁸ Fütanga ngü la, fü Yesu ayia atî engagira nü, ale kaje tîne, enü anü agbü Yerüsalema, de wü kpara ka-ye gbü nga ye. ²⁹ Te wüh nü koro

gbamari ede Yerüsalema, fü ewü ale kaje ka Betefage ake Betaniya, te di esa mere da de iri ye Olive ne. Fü Yesu ayia atima gara wü kpara kaye 'basu kpa engagira nü, ³⁰ gü ba, "Wü nü enü agbü köti de kpa engakara wü la. Te wü koro kpala, wü ena amaka dongi, te wüh i, o kpala. Enganga na, te wüh li fefeh na la de. Wü furu dongi la, de wü za koro di fü ni akine. ³¹ Amba te gara kpara yi-ta wü, gü ba, 'Wü ngbü efuru enga nü la teka ne la,' de wü lügü ngü fefe, gü ba, 'Mere kpara ka-ani ngbü ele me-ye.' "

³² Fü wü kpara de te Yesu tima ewü ne, ayia anü amaka wü ngü la kpah 'buru, baka te Yesu mala fü ewü ne. ³³ Fü ewü akpo da efuru enga dongi la. Fü wü mürü nü la akoro, ayi-ta ewü, gü ba, "Ah mere baye, te wü ngbü efuru enga dongi ne?" ³⁴ Wü *kpara ka Yesu la gü ba, "Mere kpara ka-ani ngbü ele me-ye."

³⁵ Fü ewü afuru enga dongi la, aza, adu di kpaka Yesu. Fü ewü aza bongo ka-wü, agbala, agü füh gü enga dongi la, ae Yesu, ao fefeh na. Fü ewü ale kaje, angbü enü agbü Yerüsalema. ³⁶ Fü mere bi wü kpara ayia akoro angbü egbo nga iri Yesu. Fü gara ewü angbü egbala wü bongo kawü kötö te kaje, teka fü Yesu angbü enü fefeh na. ³⁷ Te wü Yesu koro tete gbamari ede Yerüsalema, gbü sü te wüh kpo da ebiki tete kpa esa gö, fü mere bi wü kpara ka Yesu, te wüh ngbü enü de ewü ne, aci 'buru, angbü de mere tadu. Fü ewü akpo da emi koko, da eba rere, egbo nga iri Me de mere ri wü kpa tikpi, teka wü mere kpeke ngü ka Yesu, te ewü ngbü wu ne. ³⁸ Fü ewü angbü

ebī ci, gū ba,

“Gbo nga e ngbü te iri Me!

Me to wazi fü mü, angü ah tima mü fü a me-ye.

Mü de mere miri te ena aküwa a!

Gbo nga e ngbü te iri Me agbü kpī!”

³⁹ Te wü gara *Farusi, de esüka mere bi wü kpara la, je ngü la bala, fü ewü amala ngü fü Yesu, gū ba, “Mere kpara deyī, ye mala ngü fü wü kpara ka-ye la, de wüh nga anga.” ⁴⁰ Yesu gū ba, “Wüh ena anga teka ne? Ma emala fü yi dene zu ngü, angü Me le me-ye de wüh gbo nga iri ra bala. Te wü kpara la ena ace da egbo nga iri ra la, ngü la ena asiti te Me, fü ah adu ato wazi fü wü da, de wüh gbo nga iri ra tīne me-wü!”

⁴¹ Te wü Yesu nü koro tīne cu g̃bamari ede Yerüsalema kpala, fü Yesu ayia ae jia ye, aceka kpī, awu Yerüsalema. Fü ah akpo da eku gba de ngura, teka siti ngü te ena amere te-ye te gara kpala ne. ⁴² Fü ah amala ngü, gū ba, “Öö! De-yi, wü kpara ka Yerüsalema, yi ceka la mere cinga, te ena amaka yi te gara! Te yi ena ale ta ngü ka-ra, te Me tima ra teka aküwa yi ne eyi la, de bane, yi ena aküwa ta fanü. Amba tītīne, yi le nda-yi de, angü ngü la wo te-ye ka-ye awo gbü jia yi. ⁴³ Te di bala, te gara, wü vügü ka-yi ena akoro de wazi, afü kere 'baranga ka-yi gbaa, ani nga yi.

⁴⁴ Wüh ena amörö yi de wü jaji ka-yi, anza 'buru asidi. Fü ewü amümürü wü mere kambü ka-yi 'buru akötö. Da biringbö, te ewü ena ace ao füh kiri ye, kpo ma! Kükürü de, angü kpara te Me tima teka aküwa yi ne, yi le engu nda-yi de!”

Dene ngü ta te Yesu liki wü kpara di,

etambasü Mere Kambü ka Me
Matayo 21:12-13; Marako 11:15-18

⁴⁵ Te wü Yesu du koro tete agbü Yerüsalema, fü engu anü sü 'duwa, arı kpa etambasü *Mere Kambü ka Me. Fū engu amaka mere bi wü kpara, te ewü ngbü ecinzi wü e ka-wü kpala. Fū ah ayia akpo 'duwa eliki ewü, ⁴⁶ gü ba, “Me mala teka Kambü ka-ye, gü neh fe? Me gü ba, ‘Kambü ka-ni, ah de sü te wü kpara ena angbü egbo nga iri ni gbügbü.’† Yi wu bala de? Amba nda-yi, yi fū tambasü Kambü ka Me eyi, ba sü ka wü mürü zi!”

⁴⁷ Fütanga ngü la, fü Yesu akpo angbü erı wü kpara gbü wü sikipi 'buru etambasü Kambü ka Me. Wü angbe cögbörö *kovo de wü *mürü riri ngbü ta egiri kaje teka amörö engu. ⁴⁸ Amba wüh maka kaje te ewü ena azoro engu tete ne nda-wü de, angü cürü ngbü emere ewü, teka ngü ka mere bi wü kpara, te ewü ngbü 'buru eje ngü gömö Yesu de mere tadu te wü ne.

20

Dene ngü te wü angbe cögbörö kpara ka
Yisarayele

yi-ta Yesu di
Matayo 21:23-27; Marako 11:27-33

¹ Gbü gara sikipi, o Yesu ngbü erı wü kpara de ngari Me etambasü *Mere Kambü ka Me, fü wü mere *kovo ka-ewü, wü *mürü gele, de wü *mürü riri ayia akoro kpakaka na, ² ayi-tata, gü

---

† **19:46** 19:46 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Yisaya 56:7.

ba, “De-ye deyi, ye ngbü emere wü ngü de bala ne, neh gbü wazi ka da? Kpara te tima ye, aliki wü kpara etambasü Mere Kambü ka Me ne, neh da?” ³ Fü Yesu amala ngü fü ewü, gü ba, “Ni ele kpah ayi-ta wü de ngü biringbö, de wü lügü fü ni. ⁴ Yitangü ka-ni la teka *Yüwane Mürü Babatiza. E-tima engu teka ato babatiza fü wü kpara neh da? Ah de Me de? Anga ah mere ngü la de tete-ye?”

⁵ Fü ewü akpo da emala ngü esüka wü, gü ba. “Ani ena alügü ngü la fefe, agü neh fe? Anga te ani mala, gü ba, ‘Me to wazi fü Yüwane me-ye’ la, Yesu ena adu kpah ayi-ta ani, gü ba, ‘Te ah bala la, ani le ngü kaka de, neh teka ne?’ ⁶ Amba te ani mala, gü ba, ‘Yüwane ngbü emere ngü la de tete-ye,’ la, ah kpah esiti, angü maguma bi wü kpara ne 'buru ena asiti eküte ani, fü ewü asötö ani, amörö de teme, angü wüh le ngü ka Yüwane fa sü, gü ba, engu de *mürü dofo ka Me.”

⁷ Te di bala, fü wü angbe cögbörö kpara la alügü ngü fü Yesu, gü ba, “Ani wu kpara te to wazi fü Yüwane ne, nda-ani de.” ⁸ Fü Yesu adu amala ngü fü ewü, gü ba, “Wayi, ah mbi! Te ah bala la, ni ti amala nga kpara te to wazi fü ni ne kpah de.”

Dene mani te Yesu mala teka wü kpara,

te ewü ngbü eceka kpï fütanga rirü

Matayo 21:33-46; Marako 12:1-12

⁹ Fütanga ngü la, fü Yesu akpo da emala ngü fü wü kpara gbü mani, gü ba, “Gara komoko ta ladü te ru mere bi wü rü *vinü ka-ye. Fü ah adu

aza wü kpara ka tima, ao kpala, aro mö de ewü areke areke, de wüh di eceka kpī fütanga yī ka-ni la mbi mbi mbi. Fütanga ngü la, fū ah ayia ka-ye, anü kpa gbü gara sü nengete, teka mere bi wü re. ¹⁰ Te kpīrī ka makolo rī-rü la koro tete, fū komoko la ayia atima biri gara labī ka-ye, kpaka wü kpara ka tima la, teka aza rī-rü fū ye. Fū wü kpara ka tima la azoro labī la, amī engu, alügü kpaka mere kpara de kpa ye kükürü. ¹¹ Fū mürü rīrū la ayia atima kpah gara labī ka-ye kpaka ewü. Fū ewü azoro kpah engu, amī, asosoko engu, amemere lalara, alügü engu de kpa ye kpah kükürü. ¹² Fū mürü rīrū la adu atima kpah ehabata labī ka-ye. Nda-ka la, wüh du mere engu kpah bala. Wüh siya ka eküküte, aza engu, asö kpa etanü. Fū labī la akpe adu de kpa ye kpah kükürü. ¹³ Fütanga ngü la, fū mürü rīrū la adu afi ngü, gü ba, 'Titine ni ena amere baye? Te ah bala, ni ena atima tīne cu ye ni, de te ni le engu fa sü ne. Angü wüh ena akpe cücürü na, fū ewü aje ngü kaka.' Fū ah ayia atima ye ye la kpaka ewü. ¹⁴ Te wü kpara la wu ye mürü rīrū la te ngbü ekoro, fū ewü akpo da emala ngü esüka wü, gü ba, 'Ceka la! Ye mürü rīrū la te ekoro! Engu ena aza e-nga-kpa wö ye, te gara me-ye. Te di bala, ah le de ani mörö engu asidi, teka fū yī ka-ewü ne angbü te gara fū ani.' ¹⁵ Fū ewü ayia azoro ye mürü rīrū la, anü di agbü gü, amiki engu kpö kpö kpö! amörö ka."

Fū Yesu adu ayi-ta wü kpara la, gü ba, "Gbü fingangü ka-yi, mürü rīrū la ena amere de wü siti kpara la neh baye? ¹⁶ Ah ena ayia akoro

kpaka ewü de mere wazi, amömörö ewü 'buru, adu aza wü gara kpara, ao ewü teka aceka kpî fütanga wü rirü ka-ye la." Te wü angbe cögbörö kpara la je ngü la bala, fü ngü la ake te ewü afa sü. Fü ewü amala ngü, gü ba, "Ngü la ti amere te-ye bala de!"

¹⁷ Fü Yesu afü te-ye, aceka ewü, amala ngü fü ewü, agü ba, "Ngü ta te wüh ba gbü *Ngari Me, teka ngü la, gü neh fe? Ah gü ba, 'Wü gara kpara ngbü ta eji *Mere Kambü ka Me. Fü ewü amaka gara rü, te ewü le nda-wü de. Fü ewü ace rü la asidi. Titine rü ta te ewü ce la, Me du o tine eyi mere kpeke rü de wazi ye, te wü bu ye na ngbü engbü 'buru eküküte.'*" ¹⁸ Kpara te ena atî füh rü la, ah ena akukuru akukuru, coro coro! Kpah bala, te rü la ti füh kpara la, rü la ena akpa'da engu akpa'da."

¹⁹ Te wü angbe cögbörö wü kpara, wü mürü gele, de wü *mürü riri, je ngü la bala, fü maguma ewü ayia anzu, angü wüh wu eyi, gü ba, Yesu mala mani la eküte ani, teka te ani le ngü kaka nda-ani de ne. Te di bala, wüh le ta de ani zoro Yesu gbü lö-ra la, amba dada ma, teka mere bi wü kpara la, angü wüh le ngü ka Yesu fa sü.

Dene ngü ta te wüh yi-ta Yesu di, teka mase ngürü

Matayo 22:15-22; Marako 12:13-17

²⁰ Fütanga ngü la, fü wü angbe cögbörö wü kpara la akpo angbü afete komö Yesu afete, anga ah ena amala siti ngü ya. Kpah bala, fü ewü

---

* **20:17** 20:17 Mü ena amaka ngü la gbü Ci ka wü Davidi 118:22.

ayia atima wü gara kpara kpaka Yesu gbü mani, teka agiri kaje, afiti Yesu de engu mala siti ngü eküte miri ka wü *Rüma, teka de ani zoro engu tete, anü di engagira miri la. Amba wü kpara la mere mani, fü te-wü baka züka wü kpara, te ewü le ngü ka Yesu eyi fanü. ²¹ Te di bala, fü wü mürü mani la akoro amaka Yesu, amala ngü fefe na, gü ba, “Mere kpara, ani wu eyi, gü ba, ye de kpeke kpara, te ye ngbü emala zu ngü ka Me fü ani fanü fanü. Angü ye kpe cürü wü kpara nda-ye 'buru 'dö de, ye ngbü ele ka-ye 'duwa ngü ka Me. ²² Te di bala, gara ngü ladü te ani le ayi-ta ye di. Ah ti ati fü ani ase ngürü ani fü *Kayisara, miri ka wü Rüma, te ngbü gbü nzö ani ne? Anga ah ti de? *Riri ka Müse gü neh fe?”

²³ Amba Yesu, mü wu mani ka-ewü la nda-mü eyi kpo. Fü mü ayia amala ngü fü ewü, gü ba, ²⁴ “Wü za la biri jiasa sela, wü sere fü ani.” Fü ewü aza gara jiasa biringbö, ato fefe. Fü ah aceka jiasa la, agü ba dene, “Kuru kpara bete iri kpara, de te wüh ba eküte jiasa ne, neh nda da?” Fü ewü alügü ngü, gü ba, “Ah de nda miri Kayisara.” ²⁵ Yesu gü ba, “Ah mbi! Te ah bala la, yi lügü e ka miri fü miri. Te ah de nda Me la, de yi lügü kpah fü Me.”

²⁶ Dela ngü ta te Yesu mala fü wü kpara, teka mase ngürü. Angü gara siti ngü gbügbü, te ewü ena azoro engu di, ah nda ma. Fü komö ewü agu 'buru agu gbü ngü la.

Dene ngü ta te wüh yi-ta Yesu di, teka züzükü gbü kpi

Matayo 22:23-33; Marako 12:18-27

27 Wü gara kpara ta ladü esüka wü di engä *Yisarayelee, te wüh ngbü eï ewü, gü ba, wü *Saduke. Wüh ngbü efi nda-wü, gü ba, te kpara kpi eyi la, ah kpi eyi fi mere badi. Ah du azükü gbü kpi tîne de. Te di bala, fü wü gara Saduke la ayia akoro kpaka Yesu, ayi-tata gbü mani, teka aza ngü gögömö na. 28 Fü ewü amala ngü fefe, gü ba, “Mere kpara, gara ngü ladü te ani le ayi-ta ye di. *Müse ba ta ngü fü ani gbü *Riri ka Me, gü ba, ‘Te kpara kpi, ce wara ye, o wüh bi ye ake di la de la, ah le de engä ni ye na za würüse gbü nganga na la, teka abi ye dada na, angü iiri na ena adürü’† 29 Amba, te wü kpara ena azükü gbü kpi azükü fanü fanü la, ngü la ena adi baye? Angü gara wü komoko ta ladü, wüh guvu ni wü lorozi. Fü gigena aza würüse, fü ah akpi ka-ye ace würüse la, o wüh bi ye ake di la de. 30 Fü e'ba'basu ayia aza wökö gbü nga engä ni ye la. Fü ah ayia kpah akpi, o wüh bi ye la de. 31 Fü eabata adu kpah aza. Fü ah ayia kpah akpi, ace würüse la fi kükürü. Ngü la ngbü mere te-ye bala fü ewü lorozi 'buru, te ewü ngbü za würüse la. Fü ewü akpi 'buru ace würüse la bü bala, wüh bi ye tete nda-wü de. 32 Fü würüse la adu akpi nda-ye tîne sidi nga ewü 'buru. 33 Te di bala, te wü kpara ena azükü azükü gbü kpi fanü la, würüse la ena adi neh wara da? Kükürü de, angü wü kpara de lorozi la 'buru, za ta würüse la eyi wara wü tete!”

34 Fü Yesu alügü ngü fü ewü, gü ba, “Wü kpara fuh kotö sene eza te-wü me-wü. 35 Amba mene

† 20:28 20:28 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Manda nga Riri 25:5-6.

wü kpara, te Me le eyi azükü ewü gbü kpi ne, te wüh koro eyi agbü sü ka Me agbü kpí kpala la, wüh za te-wü nda-wü tìne de. ³⁶ Wüh tì akpi tìne kpah de, wüh ena angbü ka-wü tìne baka wü *malayika ka Me. Wüh ena adi tìne wü di Me, angü wüh zükü gbü kpi eyi.

³⁷ Amba, wüh ba teka ngü ka züzükü gbü kpi gbü *Ngari Me, gü neh fe? Gbü ra ta te Me gü tamu ye tete fü *Müse ne, ‡ Me gü ba dene, ‘De-ni Me, ni de *vüngüte ka *Abarayama, ake *Yisaka bete *Yakobo.’ ³⁸ Amba gbü ra ta te Me mala ngü la tete, o wü Abarayama kpi eyi gügü. Me ena amala ngü teka wü kövö, gü ba, ‘Wüh de wü vüngüte ka-ni?’ Ah bala de. Me mala ngü la, angü wü Abarayama ka-wü eyi ladü ezükü agbü sü ka Me fi mere badi.”

³⁹ Fü wü gara *mürü riri, te wüh ngbü eï ewü *Farusi ne, angbü kpala, eje ngü te Yesu ngbü elügü fü wü Saduke la. Fü ewü amala ngü fefe, gü ba, “Wayi, mere kpara, ye mala eyi zu ngü!” Angü ngü te Yesu mala la tì kpini de ngü, te wü Farusi la ngbü ele. Amba wü Saduke la le ngü la bala nda-wü de. ⁴⁰ Fütanga ngü la, gara kpara te du le aga yiki ake Yesu nda tìne ma.

Dene ngü ta te Yesu mala, teka Miri te Me ena atima füh kotö ne

Matayo 21:41-45; Marako 12:35-37

⁴¹ Fütanga ngü la, fü Yesu amala ngü fü wü kpara, gü ba, “Wü *mürü riri mala teka

---

‡ **20:37** 20:37 Me gü tamu ye fü Müse gbü gara rü, te ngbü eci aci baka wa. Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Gogo ka wü Yisaraye 3:6, 15.

*Kurisito, Miri te Me ena atima füh kotö ne, teka aküwa wü kpara, gü neh fe? Wüh gü ba, 'Kurisito ena adi de kundu ye Mere Miri *Davidi, te ena angbü gbü nzö ani kpah baka Davidi.' Ah bala de? Amba Miri la ena adi baka Davidi fanü?

⁴² Angü Davidi ba ta ngü cu me-ye gbü *Ngari Me, gü ba dene,

'Me mala ngü fü Miri ka-ni, gü ba dene,

"Ye ngbü gbü kokpa ka-ni sene.

Angü ni fe ye, o eyi Mere Miri.

Te di bala, ye ena angbü gbü nzö wü kpara 'buru!

⁴³ Angü ni ena ao wü vügü ka-ye 'buru esa lö ye!" '§

⁴⁴ Dela ngü ta te Davidi ba teka Miri la, gü ba, engu de Miri ka-ni. Te di bala, wawazi na fa nda Davidi de? Ma emala fü yi, gü ba, ngü kaka ena afa nda Davidi afa."

Dela ngü ta te Yesu mala teka Mere Miri te Me ena atima teka aküwa wü kpara.

*Dene ngü ta te Yesu mala teka wü mürü riri
Matayo 23:1-4; Marako 12:38-40*

⁴⁵ Fütanga ngü la, o mere bi wü kpara ngbü eje ngü gömö Yesu tete, fü ah afü te-ye amala ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, ⁴⁶ "Yi ceka te-yi mbi teka ngü ka wü *mürü riri. Yi mere e angbü baka ewü de. Angü wüh le de wü kpara 'buru ngbü ecu ngü ani. Te di bala, fü ewü angbü eto wü ngboro bongo eküte wü, endondoro di esüka wü kpara. Wüh ngbü ele de wü kpara 'buru ngbü egü mandü fü ani baka wü mere kpara.

---

§ 20:43 20:43 Mü ena amaka ngü la gbü Ci ka wü Davidi 110:1.

Te wüh koro kpa *esambü ka biti-te la, wüh ele adi engbü füh züka da-ngbüngbü kpa engagira nü. Gbü wü sü ka karama, wüh ngbü emere kpah bala. Wüh ele ka-wü bü adi engbü gbü wü sü ka wü cögbörö kpara. ⁴⁷ Wüh le de wü kpara 'buru wu ani baka züka wü kpara ka Me. Amba de, wüh ngbü ezi wü e ka wü würüse wökö de mani, ece ewü gbü cinga. Wüh ngbü kpah eyi-ta Me teka mere bi lö-ra, teka fü wü kpara acu ngü ani, adi eceka ani ba kpeke wü kpara. Te di bala, Me ena ato mere siti kuru te wü mürü riri la te gara, afa sü!”

Dela ngü ta te Yesu mala, teka wü mürü riri la.

21

Dene ngü ka takpa ka würüse wökö

Marako 12:41-44

¹ Fütanga ngü la, fü Yesu adu angbü kötö ede kuwu, te wü kpara ngbü eto takpa fü Me gbügbü na. Fü ah angbü eceka kpä, awu wü kpara te ewü di de mere bi wü e esaka wü, te ewü ngbü ekoro egü takpa ka-wü gbü kuwu la. ² Fü ah adu awu gara würüse wökö biringbö, te di ka-ye mürü cinga. Fü würüse la ayia akoro agü nda-ye enga jiase ka-ye ngbee 'basu, baka e te wüh ena ase ambata biringbö di. ³ Te Yesu wu bala, fü ah amala ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, “Ma emala fü yi dene zu ngü. Jiase te würüse wökö ne to ne, ah reke gbü jia Me, fa nda wü bu ye ne 'buru. ⁴ Angü wü kpara de mere bi wü e esaka wü ne, e te ewü to fü Me, ngüngü gbü jia ewü ma, angü

dudu ladü esaka ewü. Amba würüse ne to nda-ye jiase ka-ye eyi 'buru. Dudu na esasaka, te engu ena ase mba enga zü-e di, nda tîne ma.”

Dela ngü ta te Yesu mala, teka takpa te wüh ngbü eto fü Me.

Dene ngü ta te Yesu mala,

teka ngü te ena amere te-ye te gara

Matayo 24:1-14; Marako 13:1-13

⁵ Fütanga ngü la, fü gara wü *kpara ka Yesu akpo da emala ngü teka *Mere Kambü ka Me agbü Yerüsalema ne, gü ba, “Kambü ne su fa sü! Ceka la, wü angbe cögbörö da te ewü fa di, kpah de wü züka e eküküte, te wü miri to ba takpa fü Me.” Te Yesu je ngü la bala, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, ⁶ “Yi ngbü eceka dela bü mere züka Kambü ka Me ne? Te gara, wüh ena amürü kambü la amürü 'buru kötö. Da biringbö, te wüh ena ace ao füh kiri ye sela, ena adi ma.”

⁷ Te wü kpara kaka-na je ngü la bala, fü ewü ayi-tata, gü ba, “Mere kpara, ngü la ena amere te-ye neh elaye? Anga ngü te ena agü tamu ngü la fü ani mbi mbi mbi, gü ba, siti ngü la koro eyi gbamari, ah de ne ngü ne?”

⁸ Fü Yesu alügü ngü fü wü kpara ka-ye, gü ba, “Yi ceka te-yi mbi teka wü mürü fiti, angü wüh ena afiti yi. Angü mere bi wü kpara ena akoro, amere mani te iri ra. Fü ewü angbü efiti wü kpara, gü ba, ‘Ani de miri te Me tima ani me-ye.’ Wü gara ena amala nda-wü, gü ba, ‘*Adu sikipi koro ka-ye eyi!’ Amba yi mere e aje ngü ka-ewü la de. ⁹⁻¹¹ Angü mere bi wü lara ngü ladü, te ewü ena amere te-wü feke, o adu sikipi

la koro la de. Yi mere e akpe cürü de, angü Me ladü te ena aceka kpï fütanga yi, gbü wü ngü la 'buru. Wü gü ena amere te-wü gbü mere bi wü sü füh kotö ne. Nguwa wü kpara ena ayia amere gü esüka wü. Kpah bala, gara miri ena amere gü ake kiri ye. Yiki-tö ena amere te-ye kpekpeke, gbü mere bi wü sü füh kotö ne. Kpah bala, gbü wü gara sü, mere siti kpïri tala ena atí gbü nzö wü kpara. Gbü wü gara sü, wü siti keke ena amere wü kpara. Wü gara lara ngü ena amemere te-wü kpa tikpi, te ena ato mere cürü fü wü kpara füh kotö ne. Dela 'buru wü ngü te ena amere te-wü füh kotö ne, o adu sïkpï koro la de.

¹² Amba ah le de yi ceka te-yi mbi, angü gara wü siti ngü ladü te ena amere yi feke. Wüh ena akpo da ekpülü yi, teka ngü ka-ra. Wüh ena azoro gara yi, anü di ato fü wü angbe cögbörö wü kpara, de wü miri. Fü ewü aza yi, agü agbü ku. ¹³ Yi mere e akpe cürü de, angü wü ngü la ena adi fü yi ba züka kaje, teka fü yi amala ngü ka-ra fü wü mere kpara la. ¹⁴ Te di bala, gbü wü ngü la 'buru, fingangü ka-yi mere e asiti, teka ngü de te yi ena amala fü ewü ne, de. ¹⁵ Angü ma ena ato wazi de züka fingangü fü yi me-ra, teka amala mere kpeke ngü fü ewü. Te di bala, wü vügü ka-yi la tï aza ngü gömö yi de.

¹⁶ Yi ceka te-yi 'be, angü wü di enga ni yi, de wü wö yi, de wü ni yi, ena ato yi fü wü vügü cu me-wü. Wü vügü la ena akolo ngü ka-yi, fü ewü amörö wü gara yi teka ngü ka-ra. ¹⁷ Angü wü kpara 'buru ena angbü ekpü yi akpü, teka ngü ka-ra. ¹⁸⁻¹⁹ Ngü ma, yi rü kpekpeke gbü

wü cinga la, angü Me ena aküwa yi agbü sü kaye agbü kpī. Biri kpara esüka yi ti adürü de.”

Dene ngü te Yesu mala, teka mere cinga,

*te ena amere wü kpara ka Yerüsalema te gara
Matayo 24:15-19; Marako 13:14-17*

²⁰ Fü Yesu adu amala gara ngü fü ewü, gü ba, “Te yi wu mere bi wü marajümüya, te ewü koro te gara, fü kere Yerüsalema gbaa la, yi wu awu, gü ba, sikipi ka cinga ka Yerüsalema koro eyi. Angü wüh ena amümürü wü kambü, amömörö wü kpara kpah 'buru. ²¹ Te di bala, te mü ngbü engbü agbü Yerüsalema, anga agbü tö ka *Yudaya la, ah le de mü kpe agbü gü kere, te ngü la koro eyi la! Te ngü la maka mü agbü gü, mü mere e akpe adu agbü mere köti tine de! ²² Angü sikipi engu la, ah ena adi de sikipi, te Me ena ato mere kuru te wü kpara ka Yerüsalema tete, baka ngü ta te wüh ba gbü *Ngari Me.

²³ Ako! Yi ceka la mere cinga, te ena amere wü kpara gbü wü sikipi engu la! De bala ta ne cinga ne! Cinga la, ena afa sü fü mene wü würüse, te ewü di de bu wü, kpah bete mene ewü, te ewü di de vürü wü jaji esaka wü. Angü maguma Me ena anzu eküte wü kpara gbü Yerüsalema sene 'buru, fü ah ato mere kuru te ewü. ²⁴ Wüh ena adodoro wü gara kpara, amörö de maguruma, azoro wü gara kpara, anü di agbü wü gara ganzi sü nengete, ao ewü labi kawü. Wü *ganzi kpara la ena adoto Yerüsalema zu adoto esa lö wü, zalü akoro di gbü sikipi, te Me ena afe me-ye.”

*Dene ngü teka dudu ka Yesu füh kotö ne
Matayo 24:29-31; Marako 13:24-27*

²⁵ Fü Yesu adu kpah amala gara ngü fü wü kpapa ka-ye, gü ba, “Te sïkpï ka-ra, te ma ena adu tete, yia ekoro gbamari la, mere bi wü sirimbi ena akpo da emere te-wü. Angü yi ena awu wü sirimbi te ena amere te-wü agbü kpï, wü gara gbü jia fe, wü gara gbü jia ra, wü gara kpah gbü jia wü küfara. Wü nguwa wü kpapa füh kotö ne 'buru ena alo'böka ka cürü, teka ngü ka mere *yi-ngu, te ena angbü ekada, da eyiki de mere giri ye. ²⁶ Te di bala, wü kpapa ena aboto ka cürü, teka ngü te ena amere te-ye, te gara füh kotö ne. Angü wü nga nzö sü 'buru ena asiti, da eyiki te-wü, kpah de wü e agbü kpï mini.

²⁷ Fütanga wü sirimbi la, yi ena adu awu ra, *Ye Kpara ka Kpï, te ma ena adu akoro. Wü kpapa 'buru ena aci awu ra kpa gbü kpï, te ma ngbü ekoro de mere wazi baka Mere Miri. Fü ewü aci 'buru acu ngü ra. ²⁸ Te di bala, te yi ena awu wü sirimbi la, te ewü ena akpo da emere te-wü la, yi rü kpekpeke, da eo jia yi teka ra, angü yi ti eyi awu, gü ba, ‘*Küküwa ka-ani koro eyi gbamari.’ ”

*Dene mani ta te Yesu mala teka dudu ka-ye
Matayo 24:32-35; Marako 13:28-31*

²⁹ Fü Yesu adu amala gara ngü fü ewü gbü mani, gü ba, “Ngü ka dudu ka-ra ena adi baka ngü ka wü rü. ³⁰ Angü te yi wu wü rü, te ngbü eyi ayi, da eto to kpa wü la, yi ngbü egü neh fe? Yi ti eyi awu, gü ba, bigü koro eyi. Ah bala de?

³¹ Kpah bala, te yi wu wü sirimbi, te ma mala nganga na fü yi ne eyi la, de yi wu awu, gü ba, sikpi ka dudu ka-ra eyi gbamari.

³² Ma ngbü emala fü yi dene zu ngü. Siti cinga la ena amaka yi fanü, amba ngü la ti anza ngü ka-yi, wü kpara ka-ra nda de. ³³ Ngü te ma ngbü emala fü yi dene, ah de kpeke ngü, te ena angbü fi mere badi. Angü Me ena agara kotö ne ake kpi, fü ngü ka-ewü anza 'buru. Amba ngü de te ma ngbü emala fü yi ne, ah ti anza nda de."

Dene ngü te Yesu mala, gü ba, nih ceka te-nih mbi

³⁴⁻³⁵ Fü Yesu adu amala ngü fü wü kpara ka-ye la, gü ba, "Yi ceka te-yi 'be. Yi mere e ao to yi teka wü ngü ka tadu ka kotö ne, de. Yi mere e ao to yi teka ngü ka fi, anga fingangü teka wü e ka-yi, kpah de. Ah le de yi ngbü nzo, angü sikpi ka dudu ka-ra, yi ti awu de. Ah ena agüka yi gbü iri-to, baka te nü ngbü eba gbü ku. Angü sikpi ka dudu ka-ra ena atata wü kpara fuh kotö ne kpah 'buru atata bala. ³⁶ Amba nda-yi, yi reke te-yi areke, yi ngbü nzo, da eci sü, kpah da eyi-ta Me gbü wü sikpi 'buru, teka fü yi amaka wazi, aküwa gbü wü siti ngü la 'buru. Te di bala, sikpi la ti agüka yi, ato cürü fü yi de. Angü yi ena arü engagira ra, *Ye Kpara ka Kpi, de mere tadu emaguma yi."

Dela wü ngü ta te Yesu mala fü wü kpara ka-ye, teka wü ngü te ewü ena amere te-wü te gara, kpah teka sikpi ka dudu ka-ye.

³⁷⁻³⁸ Gbü wü sikpi 'buru, fü Yesu angbü ta eri wü kpara etambasü *Mere Kambü ka Me.

Fü wü kpara angbü ekoro kpakaka bü gügü kpurutokokpī, teka adi eje ngari Me gögömö na. Amba ah te ekoro etamurago la, fü engu angbü enü era ka-ye kpa füh da, de iringi ye Olive ne.

22

Dene ngü te Yuda Keriyota to Yesu di fü wü vügü

Matayo 26:1-5, 14-16; Marako 14:1-2, 10-11

¹ Ngü ne mere te-ye ta gbü mere sikipi ka wü Yisarayeale, te wüh ei, gü ba, *Pasika.* Te sikipi ka Pasika la koro tete gbmari, ² fü wü angbe cögbörö kpara ka wü *Yisarayeale, wü mürü gele, de wü *mürü riri angbü nda-wü da egiri kaje, te ani ena azoro Yesu tete gbü zi, amörö. Amba dada ma, teka ngü ka mere bi wü kpara, te ewü le ngü ka Yesu fa sü ne, angü wüh ena aci de gü eküte ani.

³ Te di bala, fü *Satana ayia ari emaguma *Yuda Keriyota, te di de biri kpara esüka wü *kpara ka Yesu, nzükpa de füh ye 'basu ne.

⁴ Fü Keriyota ayia anü akoro kpaka wü angbe cögbörö wü kpara la, de wü marajümiya ka-wü, amala ngü fü ewü, gü ba, "Ni ena agiri kaje, te ni ena ato Yesu di fü wü." ⁵ Fü wü kpara la angbü 'buru de mere tadu teka ngü la. Fü ewü amala ngü fefe, gü ba, "Te ye to Yesu fü ani fanü fanü la, ani ena ato jiasse fü ye." ⁶ Fü ngü la areke te

---

* **22:1** 22:1 Gbü Karama ka Pasika la, wüh ngbü ezü ambata de kö gbü ye de. Mü ena amaka si-ngü ka Pasika la gbü buku ka Gogo ka wü Yisarayeale 12. Mü ti kpah amaka si-ngü la gbü "Si wü gara kpeke ngü te di gbü Ngari Me ne."

Keriyota. Fū ah akpo da egiri zūka kaje, te ni ena ato Yesu di fū ewū gbū zi, gbū lö-ra te mere bi wū kpara ena adi ma.

Dene ngü ka Yesu te zü Karama ka Pasika de wü kpara ka-ye

Matayo 26:17-29; Marako 14:12-25

⁷ Dene gele ta te wü Yisarayeles ngbü emere teka *Karama ka Pasika. Gbü gina sīkpī ka Pasika la, wü mürü köti 'buru ngbü eza togo kambiliki, enü di kpaka wü mürü gele ka Mere Me, de wüh wa, ato fū Me. Te mürü gele wa eyi la, fū wü mürü köti aza so kambiliki la, anü di, azü de wü kpara agba wü 'buru.†

Te di bala, te sīkpī ka Pasika la koro tete, ⁸ fū Yesu amala ngü fū wü Petero ake *Yüwane, gü ba, “Wü nü enü, teka areke zü-e ka Karama ka Pasika fū ani.” ⁹ Fū ewü ayi-ta Yesu, gü ba, “Mere kpara, ye ele de ani nü reke e la neh kaye?” ¹⁰ Fū Yesu alügü ngü fū ewü, gü ba, “Wü nü kpa gbü Yerüsalema. Wü ena amaka gara komoko kpala, te bi ngu ka-ye gbü sila, ego di kpa eköti. Wü fa nganga na, zalü koro di gbü köti, te engu ena ari de ngu la gbügbü. ¹¹ De wü mala ngü fū mürü köti la, gü ba, ‘Mere kpara gü ba, “Sü te ani ena azü Karama ka Pasika tete, de wü kpara ka-ni ne, ah neh kaye?” ’ ¹² Mürü köti la ena agü tamu mere guvu kambü, te di kpa tikpi füh kiri ye. Wü ena amaka sü te wüh reke eyi 'buru nzo,

† 22:7 22:7 Wüh ngbü ezü so kambiliki la de ambata de kö gbü ye ma. Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Gogo ka wü Yisarayeles 12. Mü ti kphah amaka si-ngü la gbü “Si wü gara kpeke ngü te di gbü Ngari Me ne.”

teka karama ka-ani la. Te di bala, wü reke zü-e fü ani kpala.”

13 Ffü wü Petero ayia anü agbü Yerüsalema, amaka wü ngü la kpah 'buru baka te Yesu mala fü ewü la. Ffü ewü areke Karama ka Pasika la fü wü gbü kambü engu la. 14 Etamurago la, te wüh reke wü e la 'buru nza tete, fü wü Yesu ayia akoro angbü kötö, akpo da ezü karama la de wü kpara ka-ye nzükpa de füh ye 'basu ne.

15 Te wüh ngbü ezü e la tete, fü Yesu amala ngü fü wü kpara ka-ye la, gü ba, “Ma le ngü ne cu fa sü, de nih zü Pasika ne de nih ma tundu bane feke, o ra zü cinga la de. 16 Angü ma ngbü emala fü yi dene zu ngü, ma ti adu azü karama de bane ne tine de, zalü akoro di gbü sikipi te Me ena ao ra Mere Miri tete, fü wü kpara adu awu si-ngü teka karama ne mbi mbi mbi.”

17 Ffü Yesu ayia aza ndü'ba de ngu *vinü gbü ye, agbo nga iri Me tekaka, adu amala fü wü kpara ka-ye la, gü ba, “Yi za e la eza, yi gafa esüka yi 'buru. 18 Angü ma ngbü emala fü yi dene zu ngü, akpo enatikine, ma ti anzö ngu vinü tine kpo de, zalü akoro di gbü sikipi, te Me ena ao ra Mere Miri tete na.”

19 Ffü engu ayia aza ambata, agbo nga iri Me tekaka, adu akukuru, agafa fü ewü, gü ba dene, “Dene küte ra, te ma to fü kpi tungü yi. Yi ngbü da emere ngü la fi bala sidi nga ra, teka adi efi nga ra tete.”

20 Fütanga zü-e la, fü engu ayia aza ndü'ba de ngu vinü gbü ye, ato fü ewü kpah bala, gü ba, “Dene ngüte ra. Yi nzö enzö, ba e te yi ngbü

enzö *ngüte de wü Me. Angü ngüte ra engu ne, ah ena atökö, teka areke zengba yi de wü Me.”

²¹ Fü engu adu amala gara ngü fü ewü, gü ba, “Kpara te ena ato ra fü wü vügü ne, ah ladü esüka nih sene. ²² De-ra, *Ye Kpara ka Kpi, ma ena amaka cinga, fü ra akpi, baka ngü te Me le me-ye. Amba mere cinga ena adi fü mene kpara, te ena ato ra fü wü vügü la!” ²³ Fü wü *kpara ka Yesu akpo da eyi-ta ngü esüka wü, gü ba, “Mene kpara esüka ani, te ena amere ngü de bala, ah ena adi de neh da?”

Dene yiki te wü kpara ka Yesu ngbü ega esüka wü

²⁴ Fütanga ngü la, fü wü kpara ka Yesu akpo de mere yiki esüka wü, gü ba, “Kpara esüka ani te ena angbü ba mere kpara fü wü bu ye, fütanga Yesu, neh da?” ²⁵ Te Yesu wu ngü la bala, fü ah amala ngü fü ewü, gü ba, “De-yi, yi wu eyi, gü ba, wü miri füh kotö ne ngbü engbü gbü nzö wü kpara de mere wazi. Kpah bala, wü miri la ngbü egbo nga wü, gü ba, ani de züka kpara. ²⁶ Nda-yi, yi le amere kpah bala? Ah bala de! Te mü le angbü ba mere kpara gbü jia Me la, ah le de mü fü te-mü baka jaji, te ngbü emere tima fü wü bu ye. ²⁷ Kpara te di memere fü kiri ye neh da? Kpara te ngbü nda-ye kötö ezü e, anga ah ena adi de mene kpara te reke e la fefe. Amba nda-ra, ma koro füh kotö ne baka mere kpara de. Ma koro teka ale ta-ngü te wü kpara. Ah le de yi mere kpah bala!

²⁸ Nih ngbü eyi de nih ma sene teka bi re. Wü re-ngü de te ngbü emere ra ne, yi wu kpah eyi

'buru, yi ce ra nda-yi de. ²⁹ Teka ngü la, baka te Wüba Me o ra ba Mere Miri, kpah bala, ma ena ato wazi fü yi me-ra, teka fü yi angbü wü miri tete. ³⁰ Gbü sïkpï te ma ena adu akoro angbü Miri tete gbü nzö wü kpara, nih ena angbü de nih ma tundu, da ezü e de mere tadu. Kpah bala, yi ena angbü füh wü kpökpö baka wü miri ede ra, da ekolo ngü ka wü kpara füh kotö ne, de nguwa wü di engä *Yisarayele 'buru."

Dene ngü te Yesu mala fü Petero

Matayo 26:31-35; Marako 14:27-31

³¹ Fütanga ngü la, fü Miri Yesu amala ngü fü Sïmüna Petero, gü ba, "Sïmüna, Sïmüna, mü je la ngü ne! *Satana yi-ta Me eyi teka yi, de ni re maguma yi, baka kpara te efeke jia ndo ka-ye. ³² Amba ma yi-ta Me kpah eyi teka ngü ka-mü, teka de mü ce ngü ka-ra de. Te di bala, te mü ena adu alügü maguma mü kpaka ra la, de mü to wazi fü wü di engä ni mü." ³³ Petero gü ba, "Mere kpara, ngü ma, te wüh zoro mü, gü gbü ku la, ma tï ace mü de. Anga te ah di bü de kpi la, nih ena akpi ake nih ma." ³⁴ Fü Yesu alügü ngü fefe, gü ba, "Petero engä wüna, ngü te ma emala fü mü dene, ah de zu ngü. Enatikine, gbü biti ne, o moko-ngü mï koko la de, mü ena acere nga mü du bata gbere! gü ba, 'Ni wu ra de.' "

³⁵ Fütanga ngü la, fü Yesu adu amala ngü fü wü kpara ka-ye la 'buru, gü ba, "Angü ta te ma tima yi amala ngari Me fü wü kpara ne, yi nü ta de kpa yi kükürü, yi za e esaka yi 'buru de. Te di bala, gbü wü sïkpï la, yi maka ta wü e de?" Fü ewü alügü ngü, gü ba, "A'a, kpara maka ta

wü e eyi fa sü.” ³⁶ Fū Yesu adu amala ngü fū ewü, gü ba, “Amba enatikine ngü la fū te-ye eyi. Te wü e ka-mü ladü, de mü zoro gö! esaka mü. Te mere maguruma ka-mü ma, ah le fū mü aza bongo ka-mü, acinzi asidi. Fū mü aza jiasse engu la, ase maguruma di. ³⁷ Kükürü de, angü ma ngbü emala fū yi dene zu ngü, gü ba, ngü ta te wü *mürü dofo ba teka ngü ka-ra gbü *Ngari Me ne, ena amere te-ye enatikine! Baka ngü ta te wüh ba, gü ba, ‘Wüh ena akolo ngü ka züka kpara ka-ni, Me, dūnda de wü siti kpara.’”[‡] ³⁸ Te wü kpara ka Yesu je ngü la bala, fū ewü alügü ngü fefe, gü ba, “Wayi, mere kpara, wü maguruma ladü esaka ani sene ngbee 'basu dene.” Wüh mala bala, angü wüh je si-ngü gbü mani te Yesu mala la nda-wü de. Fū Yesu amala fū ewü, gü ba, “Ah ti eyi! Ngü la rü bala!”

Dene gba te Yesu ku fū Me

Matayo 26:36-46; Marako 14:32-42

³⁹ Fütanga ngü la, fū Yesu ayia de wü kpara ka-ye, anü kpa füh da, de iri ye Olive, kpa baka e te engu ngbü emere gbü wü sikpi 'buru. ⁴⁰ Te wüh nü koro kpa füh da la, fū Yesu arü amala ngü fū wü kpara ka-ye, gü ba, “Yi ku gba fū Me, de ah to wazi fū yi, angü *Satana ena afiti yi.”

⁴¹ Fū engu aka te-ye mba canza edere sü kpikpi ye. Fū ah abu nzökuta ye kötö, akpo da eku gba fū Me, gü ba, ⁴² “Wüba, sikpi ka-ra koro eyi dene! Te ah gbü jia mü mbi la, de mü za cinga la eküte ra asidi. Amba ngü la, ma ce o eyi esaka mü, ah

[‡] **22:37** 22:37 Mü ena amaka ngü la gbü buku ka Yisaya 53:12.

le fü mü amere ba e te mü ngbü ele. Ah di ba e te ma le me-ra ne de.”

⁴³ Fū gara *malayika ka Me ayia agbü kpī, akoro ato wazi fefe na. ⁴⁴ Fū cīnga azoro maguma Yesu tīne cu afa sū. Fū engu adu angbü eku gba fü Me kpekpeke. Fū wütüsü angbü ego eküküte, triii! baka ngüte la.

⁴⁵ Te engu ku gba fü Me nza tete, fü ah ayia tikpi, adu kpaka wü kpapa ka-ye. Fū ah amaka ewü 'buru te ewü ngbü era ara, angü wazi ewü nza eyi ka cīnga. ⁴⁶ Fū ah amala ngü fü ewü, gü ba, “Apa! Yi ngbü neh era ara? Yi le aku gba fü Me nda-yi de? Yi yia eyia tikpi, de yi ku gba fü Me, angü Satana ena afiti yi fiti.”

Dene ngü te wüh zoro Yesu tete

Matayo 26:47-56; Marako 14:43-50; Yüwane 18:3-12

⁴⁷ Baka te Yesu ngbü la bü emala ngü la fü wü kpapa ka-ye, fü *Yuda Keriyota, te di ta esüka wü *kpapa ka Yesu nzükpa de füh ye 'basu ne, ayia akoro de mere bi wü kpapa gbü nga ye. Fū Keriyota akoro kpaka Yesu, agü mandī fefe, afaka engu. ⁴⁸ Fū Yesu amala ngü fefe, gü ba, “Apa, Keriyota! Mü mere dela züka ngü? Mü ngbü egü mandī fere, da efaka ra afaka de bala ne, bü teka agü tamu ra fü wü vügü?”

⁴⁹ Te wü kpapa ka Yesu ne wu ngü la bala, fü ewü afi nga ngü ta te Yesu mala fü wü ne. Fū ewü ayi-tata, gü ba, “Mere kpapa, ah tī fü ani agü gü kpaka ewü, de maguruma de esaka ani ne, de?” ⁵⁰ Fū gara süka ewü aza maguruma ka-ye, atī te gara mürü tima ka mere kpapa füh

kpökpö ade gügüje na ka kokpa, akolo gbö! ⁵¹ Fū Yesu amala ngü fū ewü, gü ba, “Yi ce ngü la ace!” Fū engu aza güje komoko la, alügü da ye.

⁵² Fū Yesu arü amala ngü fū wü mere *kovo, te ewü koro azoro engu ne, gü ba, “Ah mere neh baye, te yi ngbü ekoro de wü maguruma, de wü ngbondo esaka yi de bala? Ma de siti kpara?

⁵³ Ma ngbü engbü de wü yi, da erī wü kpara etambasü *Mere Kambü ka Me, gbü wü sīkpī 'buru ne, yi wu ngü la de? Yi le ta azoro ra kpala de, neh teka ne? Ah mbi! Ngü ma! Titiñe, ah de lö-ra ka-yi, wü kpara ka *Satana.”

⁵⁴ Fū ewü azoro Yesu, anü di agba mere kpara fūh kpökpö ka wü mürü gele. Petero, fū mü angbü efa nga ewü mba kpa sidi, gbü zi.

Dela ngü ta te wüh zoro Yesu tete na.

Dene ngü te Petero cere nga ye di

Matayo 26:57-58, 69-75; Marako 14:53-54, 66-72; Yüwane 18:12-18, 25-27

⁵⁵ Te wüh koro de Yesu agba mere kpara fūh kpökpö tete, fū wü marajümiya adeke wa fū wü etambasü, angbü tete na ka zü. Petero, fū mü anü akoro gbü zi, angbü eya te-mü te wa esüka ewü sela.

⁵⁶ Gara würüse ta ladü kpala, te di de kpara ka tima ka mere kpara la. Fū würüse la awu Petero, te ngbü eya te-ye te wa sela. Fū ah angbü eceka engu kpekepeke, adu amala ngü, gü ba, “Komoko la ngbü ta kpañ endoro de wü Yesu tundu.” ⁵⁷ Te Petero je ngü la bala, fū cürü arī tete. Fū ah acere nga ye gbere, gü ba, “De-ye deyī, ni wu komoko la nda-ni de.”

⁵⁸ Fütanga ngü la mba cükü'daye, fü gara kpara ayia awu Petero, adu kpah amala ngü fefe, gü ba, "De-ye deyi, ye de *kpara ka Yesu de?" Petero gü ba, "A'a, ni de kpara kaka nda-ni de."

⁵⁹ Fütanga lö-ra biringbö, fü gara kpara adu kpah a'dü ngü la, da emala nda-ye cu de wazi, gü ba, "Fanü fanü, komoko la ngbü ta engbü de wü Yesu, angü ah kpah de kpara ka *Galilaya."

⁶⁰ Petero, fü mü alügü ngü fefe, gü ba, "Ata! Ngü ka-mü de te mü ngbü emala la, ma wu ndara de." Petero bü te emala ngü la bala, 'duwa fü moko-ngü ayia ami koko. ⁶¹ Fü Miri Yesu afü gbüra ye mbiimbi, aceka Petero. Fü jia ewü amaka te-ye. 'Duwa, fü Petero adu afi nga ngü, de te Yesu mala fü ye, gü ba, "Gbü biti ne, o moko-ngü mi koko la de, ni ena acere nga ni du bata ne." ⁶² Fü ngü la ato mere cinga fü Petero afa sü. Fü ah ayia 'duwa, akoro ka-ye kpa etanü, akpo da eku gba de mere ngura 'duwa ba-nehene-la.

Dene ngü ka Yesu engagira

*angbe cögbörö wü kovo ka wü Yisarayele
Matayo 26:59-68; Marako 14:55-65*

⁶³ Fütanga ngü la, fü wü marajümüya ta te ewü zoro Yesu ne, akpo da efala engu, kpah da emiki engu. ⁶⁴ Fü ewü ai jijia, ani de bongo, adu abe gbügbüra. Fü ewü ayi-tata, gü ba, "Te ye de *mürü dofo ka Me la, de ye mere ngü ka talara. Ye gü la iri kpara, de te mi ye ne." ⁶⁵ Fü ewü angbü efala engu, da emü, kpah da emala bi wü gara siti ngü fefe.

66 Te kpī seke tete, fū wū angbe cögbörö wū *kovo ka wū Yisarayeले ayia abiti te-wū 'buru, wū *mürü gele de wū *mürü riri. Fū ewü aza Yesu, akoro di engagira ewü. 67 Fū ewü ayi-tata, gü ba, “Mü mala la ngü ne fū a mbi mbi mbi. Mü ngbürü de *Kurisito, te Me tima füh kotö ne, teka aküwa a fanü?” Fū Yesu alügü ngü fū ewü, gü ba, “Te ma ena amala ngü la fū yi mbölö bala la, yi tī ale ngü ka-ra kpah de. 68 Kpah bala, te ma ena ayi-ta yi de gara ngü la, yi tī alügü ngü la fere kpah de. 69 Amba sidi nga ngü ne, de-ra, *Ye Kpara ka Kpī, ma ena adu angbü gbü kokpa ka Me, baka Mere Miri. Ngü la tī ayiri de.” 70 Te wū mere kpara la je ngü la bala, fū ewü aci 'buru ayi-tata, gü ba, “Amba mü neh de Ye Me?” Fū Yesu alügü ngü fū ewü, gü ba, “Ah ngbürü bala.” 71 Fū ewü akpo da emala ngü esüka wü, gü ba, “Wayi, nih je ngü la tīne eyi cu gögömö na. Nih ngbü tīne egiri kpara, te ena amala nga siti ngü ka komoko ne, neh teka ne? Ah mala ngü ka-ye eyi cu me-ye de komö ye dela.”

Dela ta ngü te Yesu lügü engagira angbe cögbörö wü kpara ka wü Yisarayeले. Fū wü mere kpara la aci 'buru, aza Yesu anü di engagira Miri *Pilatü.

23

Dene ngü ka Yesu engagira Miri Pilatü

Matayo 27:1-2, 11-26; Marako 15:1-15; Yüwane 18:28-19:16

¹ Fū wū angbe cögbörö wü *kovo ka wü *Yisarayeले akoro de Yesu engagira Miri

*Pilatü, ta te mere miri ka wü *Rüma o engu gbü nzö wü kpara ka *Yudaya ne. ² Fü ewü akpo da emala mere bi wü ngü de wu eküte Yesu, gü ba, “Komoko la ngbü esiti nzö wü kpara, gü ba, wüh mere e ase ngürü wü fü wü miri ka wü Rüma de. Ah ngbü kpah egbo nga ye, gü ba, ni de miri me-ni.”

³ Te Miri Pilatü je ngü la bala, fü ah ayi-ta Yesu, gü ba, “Ye ngbürü de miri ka wü Yisarayelee fanü?” Fü Yesu alügü ngü fefe, gü ba, “Ah ngbürü bala.”

⁴ Fü Miri Pilatü afü te-ye amala ngü fü wü kovo la, gü ba, “Ma maka siti ngü ka komoko ne ndara de. Ma le eyi ace kpa tete.” ⁵ Te wü kovo la je ngü la bala, fü ewü amala ngü kpekpeke de mere ri wü, gü ba, “A'a! Ah ngbü esiti nzö wü kpara gbü tö ka-ani sene 'buru! Ah kpo de ngü ka-ye la agbü *Galilaya. Titine ah koro de ngü la kpah eyi cu sene.”

⁶ Te Pilatü je iri Galilaya, fü ah ayi-ta ewü, gü ba, “Komoko la de kpara ka Galilaya?” ⁷ Angü gbü wü sikipi engu la, Miri Anitipa *Erode, te di miri gbü nga nzö sü ka Galilaya ne, koro ta gbü Yerüsalema sela, teka *Karama ka Pasika. Te di bala, te Pilatü je, gü ba, Yesu de kpara ka Galilaya ne, fü ah ayia atima Yesu kpaka Miri Anitipa Erode.

⁸ Te Miri Anitipa Erode wu Yesu, fü engu angbü de mere tadu, angü ah ngbü ta bü eje nga Yesu aje. Ah le ta de ni wu Yesu, teka kpeke wü lara ngü, de te Yesu ngbü emere ne, cu de jia ni. ⁹ Te di bala, fü Miri Anitipa Erode akpo da eyi-ta Yesu de bi wü yitangü, amba Yesu

lügü ngü fefe na nda de. ¹⁰ Wü mere kovo ka wü Yisarayeले ngbü ta kpah kpala, fü ewü angbü emala bi wü ngü eküte Yesu kpekpeke efa sü. Yesu le ngü kpah de. ¹¹ Teka ngü la, fü wü miri, de wü marajümüya ka-ye, akpo da efala Yesu. Fü ewü aza züka bongo baka nda wü miri la, ato eküküte, angbü emü engu di. Fü Miri Anitipa Erode adu alügü engu kpaka Pilatü.

¹² Gbü sikipi la, fü wü Pilatü ake Miri Anitipa Erode adu ale te-wü, angbü gbü züka awuba. Angü ta te enga gina, wüh le te-wü de.

¹³ Te wüh du koro de Yesu engagira Pilatü, fü Pilatü abiti wü mere kpara ka mürü gele, de wü gara mere kpara ka wü Yisarayeले 'buru, kpah de mere bi wü gara kükürü kpara. ¹⁴⁻¹⁵ Fü ah adu amala ngü fü ewü, gü ba, “Komoko ne, yi koro ta de engu engagira ra sene, gü ba, ‘Ah ngbü esiti fingangü ka wü kpara.’ Yi ceka la, Miri Anitipa Erode du lügü engu kpah eyi dene. Angü ah giri siti ngü kaka, te wüh ena amörö engu tete ne, kpah ma. Ma ngbü giri siti ngü kaka kpah bü engagira yi sene ma, ma maka siti ngü kaka 'buru 'dö de. Gbü jia a, komoko ne mere siti ngü, te wüh ena amörö engu tekaka ne, nda de. ¹⁶ Te ah bala, ma ena asüma engu bü de juru, teka fü ra adu ace engu, ago ka-ye.”

¹⁷ Angü, te enga wü re 'buru, gbü wü sikipi ka *Karama ka Pasika, Miri Pilatü ngbü ece kpa te gara kpara ka ku biringbö ace. Teka ngü la, fü Pilatü amala fü ewü, gü ba, “Ni ena ace kpa te Yesu.”

¹⁸ Te wü kpara la je ngü la bala, fü ewü ayia aci 'buru, da emala ngü de mere ri ewü, gü ba,

“Wüh mörö komoko la amörö! Ye mere e ace kpa tete de! Ye ce kpa te Baraba!” ¹⁹ Baraba ta de kpara te wüh zoro, gü gbü ku, teka te wüh maka engu, da emere gü gbü mere köti ka Yerüsalema, da emömörö wü kpara teka tö ka-wü.*

²⁰ Fü Pīlatü adu kpah amala ngü fü wü kpara la, angü ah le ta ace kpa te Yesu. ²¹ Amba mere bi wü kpara la le ngü la nda-wü de. Fü ewü angbü eba rere kpa tikpi, gü ba, “Wüh mörö engu amörö! Wüh bere engu füh *rü gbegete!”

²² Ebabata yitangü ka Pīlatü gü ba, “Ni ena amörö engu neh teka ne? Ah mere ne siti ngü ne? Ni maka siti ngü kaka, te ti fü ewü amörö engu tete ne, nda-ni de. Te ah bala, ni ena asüma engu bü de juru kükürü, fü ni ace kpa tete.” ²³ Fü Pīlatü ambü te-ye de ngü la ma. Amba wü kpara la ka-wü fi bü emala ngü, da eba rere, gü ba, “Wüh mörö engu amörö!” Fü rere ka-ewü aza sü 'buru, angbü engo tīne wooo! bala. ²⁴ Fü Pīlatü adu akolo ngü ka Yesu, ba e te ewü le, angü ah kpe cürü ewü. ²⁵ Fü Pīlatü ayia ace kpa te Baraba, ta te mörö kpara ne, ba ngü te ewü le. Amba fü ah aza Yesu, ato esaka ewü, de wüh mere ngü de engu tīne, baka te ewü ngbü ele.

*Dene ngü ka Yesu te wüh bere füh rü gbegete
Matayo 27:32-44; Marako 15:21-32; Yüwane
19:17-24*

²⁶ Fü wü marajümüya aza Yesu, anü di, teka amörö. Te wüh ngbü enü tete, fü ewü amaka gara komoko, de iri ye Sīmüna, kpara ka Kurene,

---

* **23:19** 23:19 Baraba ta de vügü ka miri ka wü Rūma.

te ngbü enü ka-ye agbü Yerüsalema. Fü wü marajümiya azoro engu, ato esa *rü gbegete ka Yesu ne, de ah bi, angü Yesu ngbü ta enü, da eti, da eti, teka tiri rü la.

²⁷ Fü mere bi wü kpara angbü efa nga wü Yesu, de wü gara wü wü rüse, te ewü ngbü eku yiyi de gba, teka ngü ka Yesu. ²⁸ Te Yesu wu ngü la bala, fü ah afü te-ye, amala ngü fü wü wü rüse la, gü ba, “De-yi, wü wü rüse ka Yerüsalema, yi ku gba teka ra de! Ah le de yi ku gba teka ngü ka-yi, de wü di engu yi. ²⁹ Angü te gara, mere siti cinga ena amere yi, wü kpara ka Yerüsalema. Gbü wü sikipi la, te cinga la kpo eyi da emere te-ye, yi ena amala, gü ba, ‘Züka ngü ka-ye fü wü wü rüse wündü, angü wüh bi ye nda-wü de.’ ³⁰ Gbü wü sikipi engu la, wü kpara ena angbü emala ngü tine bü faaa, gü ba, ‘Ah le de wü da mürü, ti füh ani, anza ngü ka-ani, angü wü vü gü ena amaka ani!’ ³¹ Angü te wüh to cinga te ra bü kükürü bala, te ma mere siti ngü 'buru 'buru de ne, wüh ena adu ato cinga te yi, de te yi ngbü emere siti ngü ne, tine baye?”

³² Gara wü siti kpara ta ladü 'basu, te wüh za ewü kpah, koro di, teka amörö de wü Yesu.

³³ Fü ewü anü akoro gbü sü de iri ye Gologota. Gologota la, ah baka e te wüh gü ba, “Sü ka Biki-nzö,” angü ah de sü te wüh ngbü emörö siti wü kpara tete. Fü wü marajümiya aza Yesu, agbi bongo kaka-na asidi, aza engu, agbere füh rü gbegete, abere engu gö gö gö! adu ae engu de rü gbegete la tikpi. Fü ewü aza wü siti kpara de 'basu la, abere kpah bala füh nda-wü

rü gbegbete, ao ede nda Yesu, gara gbü kokpa, gara gbü kamisü.

³⁴ Baka te wüh e Yesu tikpi, fü ah ayia aku gba fü Me, gü ba, “Wüba, mü boro *siti ngü ka wü kpara ne, angü ngü de te ewü ngbü emere ne, wüh wu nda-wü de.”

Fü wü marajümiya aza wü bongo ka Yesu, akpo da esö gümare, teka wü bongo kaka la.

³⁵ Fü mere bi wü kpara angbü eceka ngü la. Fü angbe cögbörö wü *kovo angbü efala Yesu, gü ba, “Komoko la ngbü ta eküwa wü gara kpara. Ah mere neh baye, te engu ti aküwa te-ye de? Te engu zu de *Kurisito te Me tima me-ye, teka aküwa ani la, ah le de engu küwa te-ye!”

³⁶ Fü wü marajümiya angbü efala engu kpah bala. Fü ewü aza fi, ato fefe na, ³⁷ da emala ngü, gü ba, “De-ye deyï, te ye de miri ka wü *Yisaraye la, de ye küwa te-ye eküwa.”

³⁸ Fü ewü aba ngü, abere, ao eküte rü gbegbete kaka la to tikpi, gü ba, “Dene Mere Miri ka wü Yisaraye.”

³⁹ Fü gara siti kpara, te wüh bere engu füh rü gbegbete ede nda Yesu, to gbü kamisü ne, akpo kpah efala Yesu, gü ba, “Ah mere neh baye, te ye küwa te ye de ne? Te ye di de Mere Miri, te Me tima füh kotö ne fanü la, ye küwa te-ye ke! Tekä fü ye adu kpah aküwa ani!” ⁴⁰⁻⁴¹ Te kiri ye la je ngü la bala, fü ah adu azinga tete, gü ba, “De-ye deyï, ye kpe Me de? Angü ani ena akpi enatikine, kpah baka komoko la, de? Nda-ani, wüh to kuru ne te ani mbi, angü ani ngbü ta emere wü siti ngü fanü. Amba komoko ne, te mere siti ngü 'buru de ne, ye ngbü emü engu

neh baye?" ⁴² Fū ah adu amala ngü fū Yesu, gü ba, "Yesu deyi, gbü sikipi te Me ena ao ye tete, Mere Miri gbü nzö wü kpara la, de ye fi nga ni kpah mini." ⁴³ Fū Yesu alügu ngü fefe, gü ba, "Ma emala fū mü dene zu ngü. Enatikine, nih ena angbü ake nih ma angbü sü ka Me angbü kpi."

Dene ngü ka kpi ka Yesu

Matayo 27:45-56; Marako 15:33-41; Yüwane 19:28-30

⁴⁴⁻⁴⁵ Fütanga ngü la, ah te enü akoro etü ra, fū sü ayia atü 'duwa mbirri baka biti la. Fū e la ayiri bala, zalü akoro gbü lö-ra bata ka tamurago. Fū mere bongo te wüh o emöngiti ka *Mere Kambü ka Me angbü Yerüsalema, baka ngisi ne, ayia asörö tü-ye de tete-ye 'duwa mbaaa, kü kpa tikpi ngbüüü kötö!

⁴⁶ Fū Yesu ayia amala ngü de mere ri ye kpa tikpi, gü ba, "Wüba, ma ce maguma ra eyi esaka mü." Te engu mala ngü la bala, fū ah ayia ace maguma ye, akpi.

⁴⁷ Te mere kpara ka wü marajümiya la wu ngü, de te mere te-ye de bala ne, fū engu agbo nga Me, gü ba, "Fanü fanü, komoko la ka-ye de züka kpara gbü jia Me!" ⁴⁸ Mere bi wü kpara, ta te ewü ngbü eceka ngü la, te ewü wu wü ngü de te mere te-ye de bala ne, fū ewü ayia angbü edu agba wü de mere cinga, da eku gba teka ngü la.

⁴⁹ Wü kpara 'buru ta te ewü ngbü engbü de wü Yesu, kpah de wü wü rüse, ta te ewü yia koro

de wü Yesu kü agbü *Galilaya ne, wüh ngbü nda-wü mba canza edere sü, da eceka kpī. Fū ewü awu wü ngü la 'buru cu de jia wü.

Dela ngü ka kpi ka Yesu.

Dene ngü teka kö Yesu

Matayo 27:57-61; Marako 15:42-47; Yüwane 19:38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Gara komoko ta ladü de iri ye *Yüsefa. Engu de kpara ka Arimatayo.† Ah ta de züka kpara, te ngbü eo jia ye teka Miri, te Me ena atima teka aküwa wü kpara ne. Engu ta de gara mere kpara esüka wü *kovo ka wü Yisaraye. Amba ngü ta te wü bu ye na ngbü emere, da egiri kaje teka amörö Yesu ne, ah le nda de.

⁵²⁻⁵⁴ Ngü la ngbü ta emere te-ye gbü sikipi ka 'buruve, angü ah de sikipi, te wüh ngbü ereke te-wü teka *sikipi ka Me ka wü Yisaraye.‡ Te di bala, etamurago la, Yüsefa, fū mü ayia ai maguma mü, anü kpaka Miri *Pilatü. Fū ah ayitata, da enda'ba te-ye, gü ba, “Mere kpara, te ye le la, de ye to kö Yesu fū ni, de ni ti.” Fū Miri Pilatü ayia ale ngü la fefe. Fū Yüsefa ayia aza kö Yesu, adu di, aza züka bu bongo, agaga kö Yesu di. Fū ah aza kö Yesu, anü di, ati gbü to mbükü, de te wüh ji gbü da, angü gele ka wü *Yisaraye ta bala. Fū ah awara mere siti ngbürükü da, ao emö mbükü la, ani di.

⁵⁵ Fū wü würüse, ta te ewü koro de wü Yesu agbü *Galilaya ne, afa nga Yüsefa, anü awu mbükü te wüh ti kö Yesu gbügbü na la, ao te nga

† **23:50-51** 23:50-51 Arimatayo de sü ka wü Yüsefa, te wüh bi engu tete. ‡ **23:52-54** 23:52-54 Sikipi ka Me ka wü Yisaraye la, ah ka-ye gbü sikipi ka ma'diya.

jia wü. ⁵⁶ Fü wü wü rüse la adu agba wü, areke *züka se-mü, teka de ani du ta di, amoko eküte kö Yesu.

Gbü sïkpï ka ma'diya, wü wü rüse la ngbü ka-wü kpa eköti, da efe te-wü, kpah baka te riri ka gele ka wü Yisaraye le mala, angü ah de *sïkpï ka Me ka-ewü.

24

Dene ngü ka Yesu te zükü gbü kpi

Matayo 28:1-8; Marako 16:1-8; Yüwane 20:1-

10

¹ Gbü sïkpï ka biri ka wü *Yisaraye le, te di de *sïkpï ka Me ka-nih, fü wü wü rüse la ayia bü gügü kpurutokokpï, aza *züka se-mü, de ta te ewü reke la, anü di kpa füh mbükü. Wü wü rüse la, ah de wü *Mariya Egba-Magadala, Yüwana, bete *Mariya ni ye Yakobo, kpah de wü gara wü bu wü. ² Wüh te ekoro kpala de, gbo! te mö mbükü te di mböömbö kükürü! Angü mere ngbürükü da, ta te wüh ni mö mbükü la di ne, wüh nzi, o eyi edere sü. ³ Fü ewü anü arï gbü gö da kpala, nzaawö! E nda ma! Wüh maka kö Miri Yesu nda-wü de. ⁴ Fü wü wü rüse la angbü de mere fingangü, angü wüh wu ngü, de te ewü ena amere ne, tine de. Te wüh ngbü la bü efi ngü la bala, fü ewü aceka kpï bane, gbangbara! te wü komoko 'basu, te bongo ka-ewü ngbü eci aci gbele gbele bane. ⁵ Fü mere siti cürü arï te wü wü rüse la. Fü ewü agü nzö wü 'buru kötö, agu angbü rifa. Te wü komoko la wu bala, fü ewü ayi-ta ewü, gü ba, "Kpara te di eyi ezükü ne, yi du ngbü egiri engu esüka wü kövö, neh

teka ne? ⁶ Engu sene nda ma. Ah zükü ka-ye gbü kpi eyi, ba e ta te engu mala fü yi agbü *Galilaya, ⁷ gü ba, 'Wüh ena ato ni, *Ye Kpara ka Kpī, fü wü siti kpara, teka fü ewü abere ni te *rü gbegete. Amba gbü *ebabata sīkpī, ni ena adu azükü gbü kpi la.' "

⁸ Fü wü würüse la adu afi nga ngü ka Yesu la. ⁹⁻¹⁰ Fü ewü ayia kpa füh mbükü la, adu kpaka du wü *mürü tima ka Yesu, nzükpa de füh ye biri ne, amala nga wü ngü la 'buru fü ewü, kpah de wü gara wü kpara kaka 'buru.* ¹¹ Amba wü *kpara ka Yesu la le ngü la nda-wü de. Angü wüh fi, gü ba, ngü de te wü würüse la mala fü ani ne, ah ka-ye de töndö ngü kükürü.

¹² Amba Petero, fü mü ayia nda-mü de mere woro, akpe anü akoro kpa füh mbükü la. Te engu koro kpala, fü ah abiki, aceka kpī gbü mbükü. Fü ah awü bü züka bongo, ta te wüh gaga kö Yesu di ne, e gbügbü nda tīne ma. Fü engu ayia alügü te-ye, adu de mere fingangü emagama ye.

Dene ngü te mere te-ye te kaje ka Emawu

Marako 16:12-13

¹³ Etamurago, gbü sīkpī engu la, fü wü gara *kpara ka Yesu 'basu ayia agbü Yerüsalema, edu agba wü agbü Emawu.† ¹⁴ Te wü kpara la ngbü enü tete te kaje, fü ewü angbü emala nga wü ngü ka kpi ka Yesu, de te mere te-ye agbü Yerüsalema ne, esüka wü. ¹⁵ Baka te ewü ngbü

---

* **24:9-10** 24:9-10 Wü würüse la ta Mariya Egba-Magadala, Yüwana, bete Mariya ni ye Yakobo, kpah de wü gara wü würüse ta te ewü di de ewü ne. † **24:13** 24:13 Zengba Emawu ake Yerüsalema, ah baka kilometere 11.

emala ngü la bala esüka wü, enü di, Yesu, fü mü ayia anü akoro gbamari ekürüfe ewü, akpo da enü de ewü tundu. ¹⁶ Wüh ceka engu bü eyi ne, amba wüh wu, gü ba, kpara la, ah de Yesu ne, nda-wü de.

¹⁷ FÜ Yesu ayi-ta ewü, gü ba, “Wü ngbü emala nda-wü, da enü di te kaje ne, ne ngü ne?” Te wüh je ngü la bala, fü ewü ace te-wü, arü de mere cinga emagama wü. ¹⁸ FÜ gara, de iri ye Kiliyopa ne, ayia amala ngü fefe, gü ba, “Apa! Ngü de te mere te-ye agbü Yerüsalema gbü wü sikipi ne, ye wu nda-ye de?” ¹⁹ FÜ Yesu ayi-ta ewü, gü ba, “Ah de ne ngü ne?” FÜ ewü alügü ngü fefe, gü ba, “Ani ngbü emala ngü ka Yesu.‡ Angü engu ta de *mürü dofo, te Me to mere wazi fefe, fü ah ngbü emere wü kpeke ngü, kpah da eri wü kpara de ngari Me. Ngü kaka reke ta gbü jia Me fa sü, kpah de wü kpara 'buru. ²⁰⁻²¹ Ani ngbü ta eo jia ani tete, angü ani ngbü ta efi, gü ba, engu ena adi de Miri, te Me tima teka aküwa ani, wü *Yisaraye. Amba ekere-sikine wü cögbörö *kovo, de wü mere *mürü gele ka-ani zoro engu, to fü wü *Rüma de wü mörö engu. FÜ ewü ayia abere engu te *rü gbegete. ²²⁻²³ Gügü kpurutokokpi ne, wü gara wü würose esüka ani nü tine kpa füh mbümbükü. Amba te ewü koro kpala, wüh maka kökö nda-wü de. FÜ ewü akpe adu amala nga ngü la fü ani, gü ba, ‘Wü *malayika ka Me sere te-wü fü ani, fü ewü amala ngü fü ani, gü ba, Yesu zükü ka-ye gbü kpi eyi.’ FÜ ngü la agürü maguma ani afa sü.

‡ 24:19 24:19 Yesu ka-ye de kpara ka Nazareta.

²⁴ Kpah bala, fü wü gara kpara esüka ani, ayia anü tîne kpah kpa füh mbükü kpala. Fü ewü amaka wü ngü la kpah 'buru, baka te wü würüse la mala, wüh maka kö Yesu de. Kpah bala, wüh maka cu Yesu engu nda-wü kpah de.”

²⁵ Ffü Yesu, te ewü ngbü enü de ewü ne, adu amala ngü fü ewü, gü ba, “Yi de töndö kpara! Ngü ta te wü mürü dofo ba, gbü *Ngari Me ne, yi je de? ²⁶ Wüh ba ta gbü Ngari Me teka Miri te Me ena atima la, gü neh fe? Wüh gü ba, ‘Ah ena azü mere cinga bala feke, fü ah adu amaka wazi ka mere miri ka-ye sidi.’ ” ²⁷ Ffü Yesu akpo da emala nga si wü ngü, te wüh ba gbü Ngari Me, teka ngü ka-ye ne, 'buru fü ewü, akpo te wü ngü ka *Müse, zalü akoro di te nda wü gara mürü dofo 'buru.

²⁸ Ffü ewü anü, anü akoro gbamari ede Emawu. Ffü Yesu amere te-ye, baka kpara te ele anye sü ka-ye anye la. ²⁹ Ffü wü kpara la atiri engu, gü ba, “Apa! Ra ti nza eyi dene. Ah le fü ye anü ara agba ani.” Ffü Yesu ayia ale ngü la. Ffü ah anü akoro de ewü kpa eköti.

³⁰ Ffü ewü ayia angbü kötö teka azü e. Ffü Yesu ayia aza ambata, agbo nga iri Me tekaka. Ffü ah akukuru ambata la, ato fü ewü, azü. ³¹ Ffü fingangü ka wü kpara la ayia aü, fü ewü awu tîne mbi mbi mbi, gü ba, ah ka-ye de Yesu. Bü yikiri! fü Yesu ayia adürü ka-ye, ace ewü sela.

³² Te wüh wu ngü la bala, fü ewü akpo da emala ngü esüka wü sela, gü ba, “Apa! Ani wu engu tîne gügü de, neh teka ne? Fanü fanü ngü kaka tîne, te engu ngbü erü ani di, gbü Ngari Me ne, ah ngbü erü emaguma ani baka wa!”

³³ Fū ewü ayia bü 'duwa kere, edu adu agbü Yerüsalema, teka amala nga ngü la fū wü bu wü.

Dene ngü ka Yesu te sere te-ye fū wü kpara ka-ye

Matayo 28:16-20; Marako 16:14-18; Yüwane 20:19-23; Mürü Tima 1:6-8

Te wü Kiliyopa du koro tete agbü Yerüsalema, fū ewü amaka du wü *mürü tima ka Yesu nzükpa de füh ye biri ne, te ewü biti te-wü, de wü gara *kpara ka Yesu kpala. ³⁴ Fū wü mürü tima la amala ngü fū wü Kiliyopa, gü ba, “Miri Yesu zükü ka-ye gbü kpi eyi fanü! Sımüna Petero wu engu eyi cu de jia ye!” ³⁵ Fū wü Kiliyopa ayia atı kpah te ngü te mere te-ye fū ewü, te kaje ka Emawu ne, gü ba, “Te Yesu koro maka ani ne, ani wu, gü ba, ah de Yesu ne de. Amba te ani nü koro kpa eköti, fū ah adu aza ambata, akuru, ato fū ani. Fū ani adu awu tıne, gü ba, ah ka-ye de Yesu fanü.”

³⁶ Baka te wüh ngbü la bü emala nga ngü la esüka wü bala, gbangbara! te Yesu, te koro rü ngbü esüka ewü. Fū ah amala fū ewü, gü ba, “Me di de yi, de ah to gu ngü fū yi.” ³⁷ Fū wü kpara ka Yesu la, angbü 'buru eyi ayi ka cürü, angü wüh fi nda-wü, gü ba, “Dela sirimbi!” ³⁸ Fū Yesu amala ngü fū ewü, gü ba, “Yi ngbü ekpe cürü teka ne? Maguma yi ka-ye 'basu 'basu? Yi fi, gü ba, ah de ra de? ³⁹ Ah ka-ye de ra! Yi ceka la nga wü ka esatikpa ra bete lö ra ne. Yi tala la küte ra. Yi ceka ra sene, ma baka kuru kpara? So bete biki te kuru kpara ladü? A'a, ah nda ma!”

⁴⁰ Te engu mala ngü la fū ewü bala, fū ah adu asere satikpa ye fū ewü, bete lö ye, de wüh wu

nga ka müsümari, ta te wüh bere engu di ne.
⁴¹ Ngü la rī gbü nzö ewü kere nda de, ah ga gbü jia ewü kpah fa sü, angü wüh ngbü de mere tadu emagama wü. Teka ngü la, fü Yesu adu ayi-ta ewü, gü ba, “Mba enga e-mazü ladü esaka yi sene?”
⁴² Fü ewü aza du si te wüh oro aoro, ato fefe na.
⁴³ Fü Yesu aza si la, azü gbü jia ewü sela. Fü ewü adu awu, gü ba, ah de engu fanü fanü, ah de kuru kpara nda de.

*Dene adu riri te Yesu ri wü kpara ka-ye di
 Marako 16:19-20; Mürü Tima 1:9-11*

⁴⁴ Fütanga ngü la, fü Yesu amala fü wü kpara ka-ye, gü ba, “Yi fi la nga wü ngü, de ta te ma ngbü emala fü yi, o nih ngbü ta endoro de nih ma ne. Wü ngü 'buru, ta te wüh ba teka ra gbü *Ngari Me, ena amere te-wü 'buru, baka te wüh ba la.”

⁴⁵ Fü Yesu akpo da eü fingangü ka-ewü, erī ewü de Ngari Me, teka fü ewü awu si-ngü la mbi mbi mbi.
⁴⁶ Fü ah amala fü ewü, gü ba, “Wüh ba ngü la eyi gbü Ngari Me mbölö, teka ra, *Kurisito te Me tima füh kotö ne, teka aküwa wü kpara ne, gü ba, ‘Ah le de engu maka cinga, fü ah akpi, fü ah adu azükü gbü kpi gbü *ebabata sīkpi.’ ”
⁴⁷⁻⁴⁸ Fü ah adu amala fü ewü, gü ba, “Ah le de yi mala ngari ra fü wü nguwa wü kpara füh kotö ne 'buru, de wüh fü maguma wü, teka fü Me aboro *siti ngü ka-ewü, teka ngü ka-ra. Angü yi de kpara, te yi wu wü ngü ka-ra, cu de jia yi. Yi ena akpo de ngü la ciki gbü Yerüsalema sene.
⁴⁹ Amba ah le de yi ngbü la feke, aci nga wazi ka

Me, te ma ena atima fü yi agbü kpī, kpah ba e ta te Wüba mala ne.”

⁵⁰ Fütanga ngü te Yesu rī wü kpara ka-ye la nza tete, fü ah aza ewü gbü Yerüsalema sela, anü de ewü agbü Betaniya. Te wüh koro agbü Betaniya kpala, fü Yesu ae kpa ye tikpi, ayi-ta Me teka ewü, de ah to wazi fü ewü. ⁵¹ Ah te emere ngü la bala, fü Me adu aza engu gbü jia ewü sela, ago di kpaka ye agbü kpī.

⁵² Te wü *kpara ka Yesu wu ngü la bala, fü ewü agbo nga iiri na. Fü ewü ayia alügu nga wü, adu agbü Yerüsalema de mere tadu emaguma wü. ⁵³ Fü ewü angbü ebiti te-wü, gbü wü sikpī 'buru, kpa etambasü *Mere Kambü ka Me, da egbo nga iiri Me.

**To Ngü Mürü ka Me bete Gina Ngü (S Sudan)
Mündü: To Ngü Mürü ka Me bete Gina Ngü (S
Sudan) New Testament+**

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mündü)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

9787304f-bc80-5421-9b63-c767eb819b6f